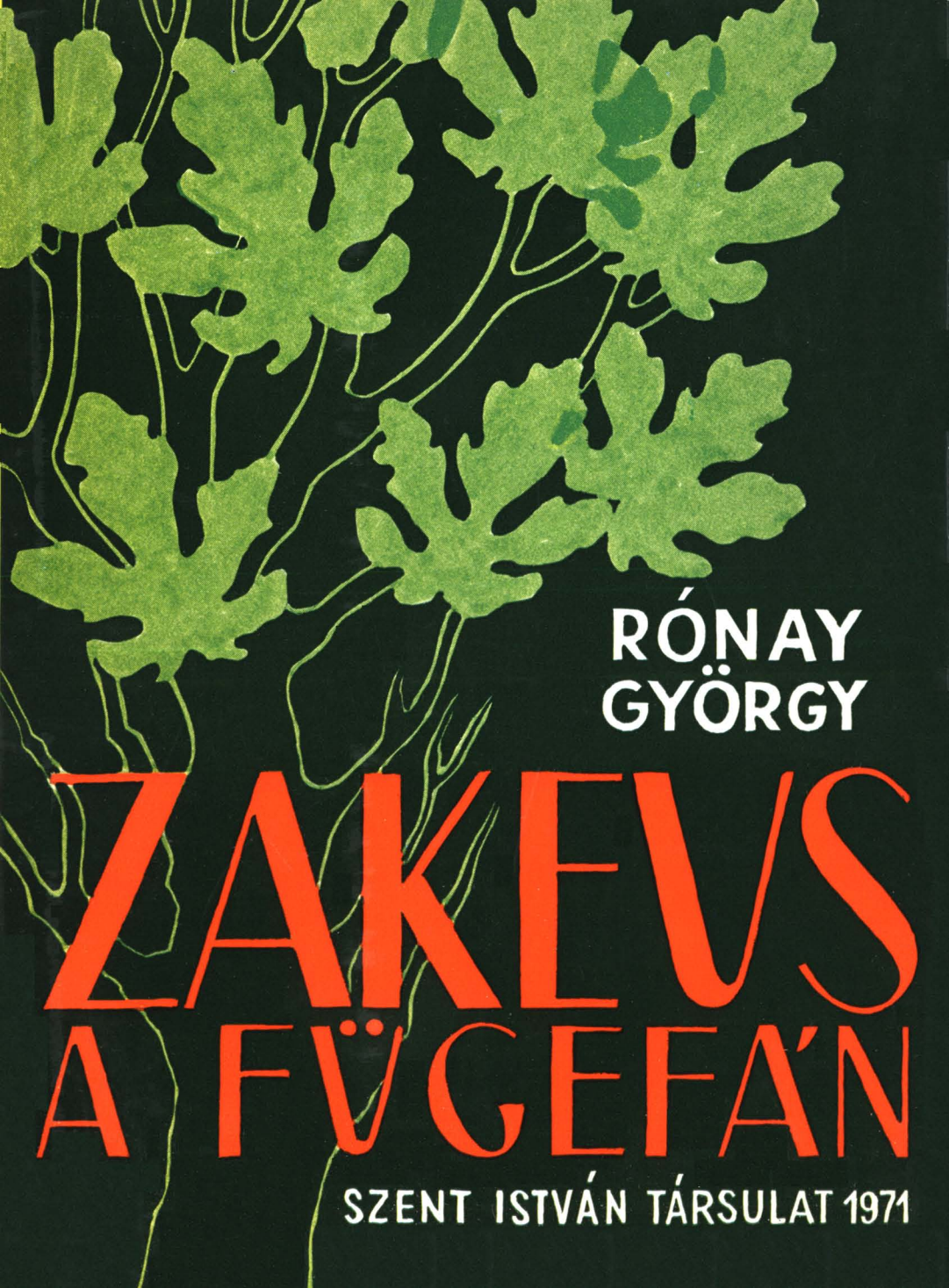

RÓNAY
GYÖRGY

ZAKEVS
A FÜGEFÁN

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT 1971

ZAKEUS A FÜGEFÁN

RÓNAY GYÖRGY

ZAKEUS A FÜGEFÁN

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT,
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST, 1971

Nihil obstat
Dr. Julius Mátrai
censor archidioecesanus

Nr. 2584/1971
Imprimi potest
Strigonii, die festo Magnae Dominae Hungarorum a. 1971.

Dr. Emericus Szabó episcopus tit.,
administrator apostolicus Strigoniensis

*Minden jog fenntartva,
beleértve a bármilyen eljárással való
sokszorosítás jogát is*

„Egy egyszerű laikus, egy regényíró túlbecsüli az erejét, mikor arra vállalkozik, hogy könyvet írjon a Nagycsütörtökről”: – így kezdi Mauriac e „szép ünnepről” írt könyvének előszavát. Hát az az „egyszerű laikus” (még a Zsinat után is), aki nem fél széljegyzeteket írni az Evangéliumhoz? Bizonyára lesznek, akik úgy vélik, hogy az is túlbecsüli az erejét.

Szolgáljon mentségére, hogy – ismét Mauriac szavaival – úgy próbál közelíteni tárgyához, hogy „sem a teológusok, sem a misztikusok birodalmát nem érinti”. Se teológus nem vagyok, se biblikus tudományokban jártas szakértő; nem tartozom ebben az értelemben az írástudók rendjéhez. Nagy oktalanság lett volna tehát részemről, ha bármiben is bele akartam volna ártani magam az írástudók dolgaiba. Ha olvastam is egyet-mást e nemből: nem azért olvastam, hogy találomra tépdessett idegen tollakkal ékeskedve valamiféle alszakértelem hamis pózában próbáljak tetszelegni.

Zakeus fölmászott a fügefára, hogy szemtől szembe lássa Jézust. Én sem csináltam egyebet (könyvem címéül nem véletlenül választottam az ő történetét); jól-rosszul a fügefámra kapaszkodtam, eléggé az úttélen, de azért még talán elég közel ahhoz, hogy az ágak közül „látni” lehessen. Semmiképp sem merném azt mondani, hogy „szemtől szembe” – kinek adatik meg a szemtől szembe látás! – de azért ha jól figyel, látni a maga útszéli fügefájáról is láthat az ember. S ha azt, amit látott, sikerül elmondania, másokkal közölnie, velük is láttatnia: többet a maga zakeusi mivoltában nem kívánhat.

Mit látott? Semmi többet, mint amit az Evangélium elmond; de azt a maga élő mivoltában próbálta látni, úgy, mintha valóban ott

volna, a tó partján, a kopár utakon, egy fűgefa árnyékában, vagy a tetején. Jórészt szemüveg nélkül: nem a rengeteg kiváló kommentár valamelyikének a szemével, hanem a sajátjával, ha gyarlóbb és iskolázatlanabb is: így próbált látni, és láttatni is így szeretne.

A szentírás magyarázatának, tudjuk, sokféle módszere és iskolája van. Ez a könyv nem szentírásmagyarázat; semmilyen iskolát nem követ, és „módszere” – ha egyáltalán módszernek nevezhető – szabálytalan, tudományos szempontból nézve ledér, és bizonyára sem a történeti, sem a szövegértelmezés terén nem ajánlható. Viszont, lévén elsősorban írói „módszer”, az íróhoz hasonló többi „egyszerű laikusnak” talán közvetlenebb élményt tud nyújtani, mint a nehezebben megközelíthető, alaposabb ismereteket kívánó tudomány. Élményt nyújtani, illetve élményt kelteni: – ez volt a célom ezzel a könyvvel, és semmi több.

A Zakeusok dolga, hogy – minden különösebb tudományos fölszerelés nélkül, csak mert látni szeretnének – lölmácsszanak a fűgefára, és olyan nagyra nyissák a szemüket, amilyenre csak bírják.

Akit nagyon erősen néznek, rendszerint megérzi, hogy nézik. S néha épp a legapróbb, legbohókásabb Zakeushoz tér be vendégnek, mert az nézte a legkitartóbban a maga porlepte útszéli fűgefájáról.

Budapest, 1971. szeptember.

FEJSZE A FÁK GYÖKERÉN

ZIZEG a pusztán a szélingatta nád; de ki megy a pusztába, hogy szélingatta nádat lásson? Lágy ruhákba öltözött embert látni se a pusztába megyünk; ezek a lágy ruhások inkább a palotákban laknak. Aki a pusztában kiált, teveszőrből készült ruhát visel, bőrvél köti meg a derekán; lábán saru; eledele sáska, vadméz. De a hangja hatalmas; végigriad a pusztán, becsap a városokba, bezúg a palotákba. Akik hallják, megrettennek; kiált a Pusztában Kiáltó. És kimegy hozzá „Jeruzsálem, egész Judea és az egész Jordán-vidék”. A Pusztában Kiáltóhoz a pusztába, hogy kiáltson rájuk, rázza meg őket a hangjával, és vesse a földre és tiporja meg őket a hangjával, mert megérdemlik. És utána talán azt is megérdemlik, hogy fölkeljenek, fejüket a víz alá hajtsák, és újjászületve térjenek vissza otthonaikba.

Kimennek hozzá mások is, lágy ruhákba öltözöttek, pillanatnyilag talán nem a lágy ruháikban, mert mit lehet tudni, a tömegben különben sem tanácsos lágy ruhákban sétáfikálni. Levetik a lágy ruhákat, fölöltik a külön e célra rendelt durvát. Persze nyomban rájuk ismerni, a szabásról. A Pusztában Kiáltó nyomban fölismeri őket: a „viperák fajzatát”.

Ők azonban Ábrahám fajzatának tudják magukat. De mi az, hogy Ábrahám fajzata? – kérdezi a Keresztelő. Ábrahám fia az, aki Ábrahámtól születik, aki megszüli magát Ábrahámban. Isten a kövekből is tud fiakat támasztani Ábrahámnak. És a Keresztelő, amikor belekiáltja ezt a pusztába, abba a minden pusztánál pusztábbba és kietlenebbe, ami a „viperák fajzatának” a lelkében tátong: – amikor belekiáltja a pusztába ezeket a kemény szavakat, talán bele is

rúg indulatában egy ilyen lába előtt heverő kőbe; gurul a kő, gurulnak a kövek a világ pusztáiban, de Isten ezekből is fiakat tud támasztani Ábrahámnak, és népet magának, előbb és inkább, mint azokból, akik a Családban születtek, Ábrahám ivadékaiként, és egyebük sincs, mint ez a származás, ez a családi címer – egy pusztá fölött, melyben még a Kiáltó szava is elhal.

Mire vagytok büszkék, Ábrahám ivadékai – kérdezi kiáltva a Kiáltó. Tépjétek szét a nemesi kutyabőrt, vessétek a lángba, hamvát szórjátok a szélbe. Ne hajtogassátok szemeteket forgatva, hogy: Uram, Uram; mert nem mentek be a Házba, ahol, azt hiszitek, öröklési jogon eleve honosok vagytok. Erre a vendégségre az útfelekről csődítik be a népet, és eljöhetnek mindazok, akik megfogadják a hívást. Akik pedig odabent terpeszkednek, abban a hiszemben, hogy övék a Ház, mert a kerítésen belül születtek: azokat ki fogják szórni. Mert itt nem aszerint mérik az embert, hogy hol született, hanem aszerint, hogy hová érkezett. És neked magadnak kell megérkezned; helyetted nem érkezhet meg senki más. Az Úr útjain – mondja a Keresztelő. Az úton, amelyen az Úr jön felétek. És amelyen ti mentek az Úr felé. Mert ez a kettő: Tőle hozzánk, és tőlünk Hozzá: ugyanaz az út. Ez az, amit készíteni kell és egyengetni: az Úr ösvényeit hozzánk, és a mi ösvényeinket az Úrhoz. Ezért kell lehordani halmokat és hegyeket, hogy az egyenetlen egyenes legyen, és a göröngyös sima.

A nép áll és nézi csüggedten a hegyeket, halmokat. „Mit tegyünk?” – kérdezik. Mig egy öszvér tetemét eltemetjük: egy nap beletelik. Hogyan hordhassunk el akkor hegyet és halmot?

Bennetek, magatokban – mondja a Keresztelő. Lassan, kitartóan, lépésről lépésre. Lapátonkint, kanalankint, morzsánkint, a hegyeket és a halmokat, magatokban. Amitek van, megosztva azzal, akinek nincs. Nem követelve többet a jogosnál. Senkit se bántva, senkit se zsarolva. Amit lehordtok a hegyetekből, azzal töltve föl a völgyeket. Nehéz – mondja a Keresztelő. Tudom, nehéz. Lehordani a hegyeket, föltölteni a völgyeket. Ami egyenetlen, egyenessé tenni. De az a fontos: hordani a hegyet, tölteni a völgyet, egyengetni az egyenetlent. Este csüggedten leteszed a szerszámot. Uram Isten, mikor lesz már ez a hegy-völgy olyasmi, amire rá lehet mondani, hogy síkság? És reggelre kelve, ki tudja, nem lesz-e síkabb, mint ahogy tegnap este hagytad? Éjszaka valaki egyengette helyetted. Bizzál Ben-

ne, aki akkor is veled forgatja a lapátot, ha nem látod segítő kezét a nyélen.

Ti pedig – mondja a Keresztelő – ne hivatkozzatok Ábrahámra. Ti, akik azt hiszitek, hogy Ábrahám neve belépőjegy és életbiztosítás. Ne áltassátok magatokat azzal, hogy elég Ábrahám ivadékának lenni, és a hegy máris lesimul, a völgy máris föltöltődik. Ha nem hordjátok és nem töltitek, a hegy hegy marad bennetek is, mint ahogy völgy marad a völgy is; és olyan egyenetlen marad az egyenetlenségtek, hogy végül magatok is fölbuktok benne. Gondoljatok erre a köre: jobb fia lehet belőle Ábrahámnak, pedig nem hivatkozik Ábrahámra; csak éppen szeretne több lenni kőnél, és ha egy kicsit meglöki, ha valaki egy kicsit meglöki: elindul és hántja le magáról a kőseget, amíg szeme nem lesz a látásra és füle a hallásra. És szíve a szeretetre.

Vigyázzatok! – kiáltja a Pusztában Kiáltó. A fejsze már a fák gyökerére tétetett. Jön a Vándor az úton; nehéz út, mert nem hordtátok le hegyeit, nem tömtétek be völgyeit, nem porlasztottátok szét rögeit. Jön rajta a Vándor, olyan porosan, fáradtan, egyszerűen, mint akármilyen más vándor. Vigyázzatok, ne tegyetek különbséget a vándorok közt; sosem lehet tudni, melyik az, aki egyenesen azért jön, hogy töletek kérjen éhére enyhülést. Még csak jön, de már halani a lépteit; még van egy kis idő, megteremni azt a gyümölcsöt. Űtszéli fák, teremjétek a bűnbánat méltó gyümölcsseit – kiáltja a Keresztelő. Még szívhattok magatokba egy kis harmatot, még kérhetek üdítő vizet a szikkadt gyökérre. Amelyre már rátétetett a fejsze.

Azt a fejszét azonban el is lehet venni. Ha jön a Vándor és enni kér, és ha csak egy sietve érett, hitvány kis fügét talál is rajtatok, egy igyekvő, nyomorúságos kis gyümölcsöt, de egyetlen késve termett gyümölcsöt mégis: elveszi rólatok a fejszét. De ha „csak levelet talál”, csak hiú dísz, lágy ruhát, himes szavakat, ábrahámí családátok üresen kongó nemeslevelét, aminek fedezetét régen elherdáltátok, lágy ruhákra, himes szavakra: – ha éhesen kell tovább mennie, gyümölcstelen fáktól, tovább az egyenetlen úton, akkor így szól: „Ne teremjen rajtad gyümölcs soha többé”; és „a fa tüstént elszárad”.

A többi már a fejsze dolga. Mert „kivágnak és tűzre vetnek minden fát, mely jó gyümölcsöt nem terem”.

MENNYBŐL AZ ANGYAL

AUGUSTUS császár megszámáltatja „az egész földkerekséget”; nyilván tudni akarja, hány ember fölött uralkodik. Heródes országa ugyan még egyelőre nem tartozéka, hanem csak szövetségese a Birodalomnak; de a népszámlálás azért vonatkozik rá is. Ott is megindul a mozgás, megy ki-ki oda, ahová eredetileg való, ahonnan esetleg elszármazott. Mert így kívánja a népszámlálás rendje.

Az ilyesmit házak, családok szerint csinálják a rómaiak. Száz évvel később Egyiptomban rendeztek ilyen összeírást; a prefektus – bizonyos Caius Vibius Maximus – kiadja a rendeletet, hogy mindenki menjen haza, eredeti lakóhelyére, bárhova és bármiért távozott el onnét, mert rövidesen megszámálják „az egész földkerekséget”. Ugyanígy volt most is, az időnek ezen a bizonytalan senkiföldjén, amely félig még az ószövetséghez tartozik, félig már az újhoz. A lejáró régi már méhében hordja a kezdődő újat. Ezt azonban még nem tudja senki. Talán csak egy valaki tudja, de az nem beszél. Az csak hallgat, félig hunyt szemmel hallgatja magában az Új születését.

Legkevesbé a római tisztviselők gyanítják, mi készül. Mi is készülhetne a világnak egy olyan eldugott pontján, amilyen Juda Betlehemje? Bizonyára itt is van egy számláló iroda. A benne dolgozó pár tisztviselő nyilván szidja a rossz sorsot, amely ide vetette őket, távol a civilizált világtól, egy gyanús és érthetetlen nép közé, a sivatag szélére. Kelletlenül dolgoznak; föltehetőleg többet isznak és kockáznak, mint amennyit „összeírnak”. Betlehem népével igazán nem lesz se több, se kevesebb a földkerckség népe.

József pedig, mivel Dávid családjából származik, Dávid háza pedig Betlehemből, annak rendje és módja szerint eleget tesz a rende-

letnek, fölkerekedik Názáretből és elmegy Betlehembe. Természetesen a feleségével, akinek most már bármikor eljöhet az órája. Régi legendák és legendás ábrázolások szerint hármásban mennek: József, Mária, meg a szamaruk. Ennél a számárnál nincs is sokkal több vagyonuk. Mária ül a samáron, József vezeti. Szekérre, gyaloghintóra nem telik.

Út még nincs, csak afféle csapás a pusztán, illetve sivatagon keresztül. Említettük, hogy Palesztina még nem római provincia; a rómaiak még nem építették meg országútjaikat, mint ahová csak eljutottak, mindenütt a világon. Így aztán elég fáradságos útjuk lehetett Betlehemig. Ott a szállások zsúfolva; nem jut nekik hely, csak egy embernek, állatnak közösen szolgáló lakóbarlang-félében. Ott húzzák meg magukat, onnét jár be nyilván József sort állni a szám-láló iroda elé. A római tisztviselők, ha már itt kell poshadniuk, bizonyára nem sietik el a dolgot.

Lehet, hogy késő estig ott ácsorogtatják a kapu előtt a népet. Ha beesteledik, bámulhatják a csillagosodó eget, míg egy félrészeg katoná nagy hangon haza nem zavarja őket, hogy majd holnap. Nyilván van, aki a többi csillag, az ismerősök közt észreveszi azt az ismeretlen nagyobbbat. S már ahogy ilyenkor történni szokott, nyilván vita is kerekedik föle: hogy valóban új-e, s valóban mozog-e. vagy csak a szemük csalja meg őket. Fáradt embert könnyen megejt mindenféle érzéki csalódás; ők meg mióta itt várakoznak már! nem csoda, ha fáradtak. Van bizonyára, aki dörmögve kíván egyet-mást a rómaiaknak. S van, aki megborzong, jelekről beszél, prófétákról, jövődölésekről, idők beteltéről.

Hogy József ott volt-e, amikor a gyermek megszületett, vagy sem: ezt nem tudjuk. Időtlen idők óta úgy látjuk, hogy a jászolnál áll, egy kicsit a háttérben, ahogy illik, régen elfogadva már mindazt, amit nem ért, valamicskét ügyetlenül, szerényen félrehúzódvá, de mindig úgy, hogy kéznél legyen, ha szükség van rá. S ezen a képen nincs is mit változtatnunk. Este van, a Gyermekek már a jászolban fekszik, és föltehetőleg már az állatok is végzik körülötte, ami rájuk szabott: teljes erejükből, legjobb tudásuk szerint fújják jámbor tüdejük meleg levegőjét a Csecsemőre. Az angyal rövidesen jelenti a dolgot a pásztoroknak.

Arról az angyalról könnyen el lehet képzelni, hogy először inkább a közelebbi környéken kezdte volna a híradást. Miért intézné el a pusztában, amit sokkal hatékonyabban el lehet intézni a városban?

Ezért föltehetőleg először magában Betlehemben próbálkozott, utcáról utcára, fogadóról fogadóra járva, szárnyát természetesen gondosan behúzva, nehogy ez a rendkívüli jelenség elterelje a figyelmet az igazán fontosról: az Isten emberré születéséről. Ide is, oda is benyitott tehát, és rákezdt a mondókájára, hogy „Dicsőség a magaságban Istennek...” Csakhogy minden siker nélkül.

Az emberek egészen mással voltak elfoglalva, mint Isten dicsősége. Ez a nagy összesereglés kitűnő alkalmat adott különféle üzleti ügyek lebonyolítására, alkuk megkötésére, régtől húzódó viták rendezésére vagy végleges elmérgesítésére; és mindennek vajmi kevés köze van az Isten dicsőségéhez. Ami pedig az emberek jóakarátát és a földön való békességet illeti: odáig az angyal már többnyire el se jutott. Az első pár hang után vagy harsányan kinevették, vagy – ha tovább makacszkodott – egyszerűen kilökték. Ezek után, mint-hogy az üzenetet mindenképpen el kellett mondania, mi mást tehetett volna, mint hogy kiment a pusztába – ott kezdődött közvetlenül Betlehem határában – azzal a föltett szándékkal, hogy ha az embereknek nem kell a Jóhír, majd eléneklie az állatoknak.

Erre a szégyenre azonban mégsem került sor: találkozott a pásztorokkal.

Kik voltak ezek a „csordapásztorok, éjjel a mezőben”? Minden valószínűség szerint nomádok, azok közül, akik a pusztában élnek nyájaikkal, és időnkint jószágukkal együtt a városok közelébe húzódnak, gabonára, olajra cserélni a maguk pusztában termelt áruját, a sajtot meg a gyapjút. S mikor lenne erre jobb alkalom, mint most, amikor annyi nép gyűlt Betlehembe?

Egy kis fantáziával czekek a pásztorokat is magunk elé képzelhetjük. Szükszavú, nyugodt, bátor pusztai emberek. Ismerik a szél járását a pusztán, és a csillagokét az égen. Ebben a kettős távlatban élnek: egyszerre földiben és égiben. És mint az ilyen kettős távlatú emberek: ismerik a csöndet. A pusztában is, és magukban is. Ha megszólal bennük, nem fojtják el nyomban a hangját mindenféle lármával, kolompolással, zsvajgással. Nem futkároznak folyton önmaguk előtt; megülnek önmagukban, az életük közepén, a maguk csöndjében. Figyelik, mikor csobban a csöndben a forrás. Annak a testvére, amit valaha Mózes fakasztott a sziklából. Akkor fölszáll bennük egy galamb, és megmeríti szomjas csőrét a forrás vizében.

Ilyenek ezek a hallgatag, darabos pásztoreberek. A lényeges dolgokhoz kapcsolódva élnek. Talán pásztortűz jelzi, hol tanyáz-

nak. De talán az éjszaka teljes sötétségében ülnek, mint egy-egy tömbnyi tömörebb sötétség. Az angyalnak azonban nem kell tűzfény. Már messziről megérzi a maga csalhatatlan angyal-szimatjával, hogy ezek az ő emberei. A szemlélődés, a belső béke népe.

Ezért amikor a közelükbe ér, habozás nélkül rájuk ragyogtatja fényességét, megköszörüli torkát, és csengő hangon elkezd a Dicsőség-Békességet.

Tudja, hogy nekik nem hiába.

A BETHLEHEMI PÁSZTOROK

A PÁSZTOROK már tudják, hogy mi történt. Akik „azon a vidéken tanyáznak”, és azok is, akik más vidékeken tanyáznak: mindnyájan tudjuk. Angyalszót hallani, fényességet látni; szárnyas seregek suhognak odafönt, surrog tőlük az ég. És mindebben semmi titokzatoság sincs. Nem vihar készül ebben az éjszakában, és nem is valamilyen páratlan, egyszeri, soha meg nem ismétlődő természeti türemény. Nem északi fény, nem varázslat, nem mennyei színlelőadás. Olyasmi történik, ami mostantól fogva számlálhatatlanszor meg fog ismétlődni, itt és másutt, szerte a világban, fényességgel és fényesség nélkül. „Ma született az Üdvözítő Dávid városában” – mondja az angyal. Keresni sem kell, az angyal a „jelét” is megmondja. „Ez a jele: Kisdedet találtok pólyába takarva és jászolba fektetve.” Ezután is mindig pólyába kell takarni. És mindig jászolban lesz, soha trónon, bársonyszékben, dúsan párnázott mennyezetes ágyban, vagy aranyozott bölcsőben. A trónokat, bársonyszékeket, mennyezetes ágyakat és aranyozott bölcsőket sürgősen el kell takarítani az útjából. Csak azt az egyetlen jászolt kell szépen megtisztítani a szívünkben, és kibélelni frissen zizegő szalmával. Aztán várni, hogy megszülessék. Teljesen észrevétlenül. Énekszó és fényesség nélkül. Énekszó és fényesség csak odakint van, a pusztában, a pásztoroknak. A jászol körül csönd van, és most még a háromkirályokat vezérlő vándor csillag is bevonja sugarait és csökkenti világosságát; erre az éjszakára olyan lesz, mint a többi csillag, egyhelyben áll, lábujjhegyen az égen, hogy semmi föltűnést se keltsen.

A jászol körül csönd van. Nem hallatszik, csak az állatok szorgalmas szuszogása, ahogy melengetik a Kisdedet. Az énekszó odakint hallatszik, az a rengeteg angyalszárny is odakint suhog, a pusztában, a pásztoroknak. Akik már tudják, hogy mi történt.

De nem elég tudni, hogy mi történt. Nem elég tudni, hogy mi történt – gondolják a pusztán a pásztorok. Az angyal „egyszer csak itt állt előttünk”, és a fényesség „egyszer csak beragyogott minket”, és tudtukra adták, hogy mi történt, aztán jött a szárnyak nyüzsgése az égen, meg az ének a magasságban, dicsőség Istennek, békesség embernek, a jóakaratú embereknek a földön. Mi vagyunk a jóakaratú emberek, tele vagyunk egyszerű jóakarattal, békességg nekünk. De nem elég tudni, hogy mi történt.

Nem, szó sincs róla, nem állítjuk, hogyan is mernénk olyasmit állítani, hogy az egész csak látomás volt, érzéki csalódás, vagy esetleg fölültettek minket, és hogy ami megtörtént, az voltaképpen nem történt meg. Ilyesmit kitalálni, ez a tudósok dolga. Mi egyszerű emberek vagyunk, egyszerű pásztorok, akik a pusztában tanyázunk, „azon a vidéken”, és az éjszakában; és egy pásztor igazán meg tudja különböztetni az éjszaka egyik fényességét a másiktól, meg hogy csillagok fényessége ragyog-e, vagy angyaloké. És a szárnyakat is meg tudjuk különböztetni. A sasok szárnyát meg a keselyűkét, a fecskékét meg a pacsirtákét, a barázdabillegetőket meg az angyalokét. Suhogásáról ismerjük a szárnyat, ahogy tolláról a madarat. És röptéről az angyalt. De nem elég tudni, hogy miféle fényesség volt, és miféle suhogás.

Az angyalok már elrepültek, „visszatértek a mennybe”, de még maradt utánuk valami derengő fényesség a pusztában, egyre apadó villódzás, ahhoz azonban elég, hogy a pásztorok kivehessék egymás arcát. Hogy leolvashassák egymás arcáról a gondolatukat. Azt a megfontolt járású, jó, izmos pásztori gondolatot, amelyik azt mondja bennük: Nem elég tudni, hogy a Gyermek megszületett. Mert amíg csak tudjuk, addig olyan, mintha meg se született volna. Míg csak tudjuk, mégha angyaltól tudjuk is, addig csupán úgy van, mintha nem lenne, mintha csak egy árnyék lenne, aminek nincsen teste. De ki takar pólyába, ki fektet jászolba pusztá árnyékot?

Így tűnődnek a pásztorok, és ki tudja, meddig tart, amíg egy pásztor fontolgató tűnődése a szívtől a szájig ér, s megtalálja közben a szavait, a szavak pólyáját és a mondatok jászolatát a megszületett gondolatnak? De végül is megtalálja. És akkor „biztatni kezd-

ték egymást: Menjünk hát Betlehembe, hadd lássuk a történeteket, amiket az Úr angyala hírül adott”. Mert nem elég tudni, hogy mi történt.

Látni kell azt, ami történt. Meggyőződni róla, megtapintani, érezni ujjunk hegyében a melegét. Az angyali szót mások is hallhatták, a fényességet mások is láthatták. Sőt még a hírről is értesülhettek. De a Gyermekek igazában csak annak születik meg, aki látja. Aki elmegy, odamegy, megérinti a pólyát. Akármilyen ügyetlenül, de megérinti. Nem baj, ha olyan esetlen kézzel, hogy közben kibomlik a pólya kötője. Azért van ott az anyja, hogy megigazítsa. És az se baj, ha egy kis pusztai sarat is beviszünk a talpunkon. Azért van ott az apja, hogy kitakarítson utánunk.

A pásztorok tehát „odasiettek, és megtalálták Máriát, Józsefet és a jászolban fekvő kisdedet”. Nézték, sokáig, a pusztai ember összehúzott szemével ezt a senkitől sem különböző csecsemőt, és nyomban ráismertek a „jelről”: arról, hogy pólyába van takarva, jászolban fekszik, és semmiben sem különbözik a világ többi csecsemőjétől. Semmiben, csak abban az egyben, hogy „ő a Messiás, az Úr”. Ezt a pásztorok a maguk edzett pusztai szemével azonnal meglátták rajta, éppen abból, hogy ugyanolyan volt, mint a többi, pólyában és jászolban. Mint ahogy azt is nyomban meglátták volna, ha netán seelyemben fekszik, bársonyon nyugszik, faragott bölcsőben szolgálok ringatják. Akkor nyomban tudták volna, még ha angyalok sürgölődnek is körülötte, hogy hiába jöttek, csalás az egész, szemfényvesztés, hazugság. De mert hitvány pólyában, jászolban fekvő találták, egy kicsit kékes szájjal is, hiszen „fázott a kicsi”: ebből a „jelből” csalhatatlanul tudták, hogy valóban ő a Messiás.

És csak „miután látták”, kezdték híresztelni, „amit már előbb megtudtak”. Mert tudták, hogy nem elég tudni. Látni kell, odasietni, megnézni. Megérinteni. Ujjukban még ott bizsergett az a kisdéd melegség, amikor „híresztelni kezdték”. Nem azt, amit hallottak, hanem azt, amit láttak. Amit tapasztaltak, miután odasiettek.

A GYERMEK ÉS A KIRÁLYOK

MEGSZÜLETIK Betlehemben a Gyermeke, szegényesen, „istállóban”, legalábbis valamiféle állatokkal közös szükségszálláson. Az lenne a természetes, ha egy ilyen szerény, már-már nyomorúságos születés minden különösebb föltűnés nélkül menne végbe. Egy inséges szájjal és egy aggódó emberpárral több van a földön, ennyi az egész, ebben igazán nincs semmi rendkívüli ezen az inséggel és aggodalmakkal megvert földön. Súlyosabb jelentőséget még a csillagnak sem kell tulajdonítanunk. Időről időre föltűnnek az égen ilyen üstökösök; nem először történik, és nem is utoljára. Vándor égitestek, keletről nyugatra szállnak, fényük hol szétfoszlóan homályos, hol éles és ragyogó; az egyik helyről úgy látszik, sebesen haladnak, a másikról úgy, hogy megállapodtak. Többé-kevésbé perspektíva kérdése, hogy egy istálló fölött, vagy egy palota fölött-e. A tudósok tudják, hogy közismert kozmikus jelenségről van szó: leírják, megfigyelik, és kiszámítják, mikor fog megismétlődni. Az egyszerű nép lelkében viszont fölébrednek a régen szunnyadó mende-mondák, világvégéről vagy világszabadítóról, áldásokról vagy csapásokról. Vannak, akiket elfog a rettegés, nem mernek a házukban maradni, szabad ég alatt hálnak és szorongva várják, mikor zuhan rájuk, vagy mikor távozik el végre a fejük fölül a csillag.

Nem is az üstökös a rendkívüli ebben a születésben. Sokkal rendkívülibb a királyoknak az az izgatott nyüzsgése, ami a jászol körül az Újszülött első gögicsélésére megindul. Itt vannak mindjárt a Háromkirályok. Csak később avatta azzá őket a néphit, nevüket is onét kapták, sőt állítólagos birodalmukat is; így lett Menyhért a se-

miták, Gáspár a többi fehér népek, Boldizsár pedig a feketék képviselője. Eredetileg szerény névtelenségben vándoroltak elő valahonnan Keletről, ahol a szétszórta élő zsidók még őrizték Bálám próféta jóslatának emlékét, amely szerint csillag támad Jákob törzséből, és Izrael jogara ismét magasba emelkedik. A Háromkirályok, vagy „mágusok” nyilván csillagászok voltak; így már csak hivatásuknál fogva is mindenki másnál előbb látták fölemelkedni Keleten a csillagot. Elindultak hát, hogy megkeressék a Királyt, akit a zsidók hite szerint a csillagnak jelentenie kell. Még az sem lehetetlen, hogy kíváncsi tudósok módjára csak ellenőrizni akarták ezeket a ködös hiedelmeket; az ajándékokat talán csak biztonság kedvéért vitték magukkal: hogy ne menjenek üres kézzel, ha a jóslat mégis beigazolódnék.

De ha nem voltak is igazi királyok, királyságuk utólagosan mégiscsak törvényesült, és az aranyat, tömjént, mirhát, amit hoztak, utólagosan mégiscsak az egész földkerekség nevében helyezik el azóta is évről évre a szorgalmasan fűjtató állatok párájában az istálló szalmáján. Rangjukat nincs miért elvitatni; ugyanakkor viszont azt sem titkolhatjuk el, hogy ezek a liturgikus királyok sokkal inkább viselkednek csillagnéző tudósokhoz illő naivsággal, mint uralkodókra jellemző diplomáciával. Képzeltető-e nagyobb oktalanság, mint egy újszülött király felől annál az öreg, beteg, féltékeny, hírhedten zsarnok királynál érdeklődni, aki még a saját fiát sem kímélte, és akinek ehhez az újszülötthöz nyilvánvalólag a világon semmi köze sincs? „Hol van a zsidók újszülött királya? – kérdezték ettől a vérszomjas és hisztériás fejedelemtől. – Láttuk csillagát napkeleten és eljöttünk, hogy hódoljunk neki.” Neki, egy csecsemőnek, és nem Neked, a nagy Heródesnek! Tulajdonképpen csodálnunk kell, hogy nem torolta meg azonnal ezt a fölségsértést.

Tény, hogy nem torolta meg; ehelyett minden bizonnyal elszállsolta magánál, vagy legalábbis addig vendégül tartotta Jeruzsálemben a gyanútlan tudósokat, amíg kellő tájékoztatást nem szerez a dolog felől. Összehíva hát a Szanhedrint, mellyel mindaddig nem sokat törődött, és mindössze bíraskodási gyakorlatában hagyta meg, egyébként azonban nélküle kormányzott és üzte változatos erőszakosságait és vérengzéseit. Most azonban egyszerűen szüksége lett „az összes főpapokra és a nép írástudóira”. Azok sietve átkutatták a vonatkozó szent könyveket, és hamarosan Heródes elé terjesztet-

ték az egyetlen szöveget, amely tisztázza a kérdést: „Te Betlehem, Juda földje, éppen nem vagy a legkisebb Juda fejedelmi városai közül, mert belőled származik majd a vezér, aki népemet, Izraelt kormányozza”.

Heródes meghallgatta Mikeás próféta szövegét, elbocsátotta az írástudókat és újabb konzultációra kérte a három mágust. Miután a főpapok meghatározták neki a helyet, meg akarta határozni az időt is. Megtudta a bölcsektől a csillag föltünésének idejét, majd Betlehembe irányította őket. Mégpedig igen fondorlatosan, a sok vihart látott öreg róka ravaszságával: ügynökeiül használva föl azokat, akik segítségért fordultak hozzá. „Menjetek, tudakozódjatok gondosan a gyermek felől, és ha megtaláltátok, jelentsétek nekem, hogy én is elmenjek és hódoljak neki.”

Máris négy király sűrög-forog a kisded körül: a három mágus valóságosan; s egy negyedik, az igazán veszedelmes gondolatban, pár óra járásnyira onnét, ingatag uralmát féltve és a bosszú módzatain tűnődve. Türelmetlenül várja önkéntelen kémeit, hogy mielőbb elindulhasson véres „hódolatára”. Nem az elsőre életében.

A mágusok azonban, tudjuk, „más úton tértek vissza hazájukba”. Az éjszakában ismét angyalszárnyak suhognak, de ezúttal nem dicsőséget éneklő angyaloké; ezek az angyalok éppen csak elsutogják a rájuk bízott üzenetet, s a föld máris megtelik osonással és meneküléssel: a sötétség leple alatt három bölcs csillagász lopakszik Kelet felé, távol a járt úttól, a Holt-tenger bozótos partjai mentén; egy másik úton József vezeti szamarát, mint később a festők képein; a szamáron, ölében a Gyermekekkel, az aggódó, fiatal édesanya: menekülnek Egyiptomba. Még néhány éj, és kivégző osztagok menetelnek a sötétben, megölni „Betlehemben és környékén minden fiúgyermeket kétévestől lefelé”. Csillag nem világít; a katonaság közeledésének hírére nyilván a nomád pásztorok is elhajtották nyájukat Betlehem környékéről, be a sivatagba.

„Kiáltás hangzik Rámában”, századokon átható jajgatás; Heródest Rákel sírása kíséri a sirba.

Két fia közt osztotta föl országát. Judeát és Szamariát Arkelausz kapta, Galileát Antipasz. Arkelausz méltó fia volt apjának, vérengzéssel kezdte, zsarnoksággal folytatta, úgyhogy tíz év múlva a császár, Augustus el is csapta. Antipasz szelidebben uralkodott; a szent család bizvást visszatérhetett az uralma alá tartozó Názáretbe.

Ez korántsem állt olyan becsben, mint a Juda városai közt „legnagyobb” Betlehem; jelentéktelen helység volt. Názáretinek lenni egyáltalán nem ment dicsőség számba.

A Gyermeke, akiért „királyok” keltek útra Napkeletről, és király kelt vérszomjas haragra Jeruzsálemben, most alámerül ebbe a názáreti névtelenségbe. Az „újszülött király” mindenféle királyi állapot tökéletes ellentéte, „növekedve és erősödve”, mint az írás mondja, a rejtőző istenség és edződő emberség misztériumában.

AZ ELVESZETT JÉZUS

ÍGY VAN EZ, mikor az ünnepek véget érnek. Az emberek elindulnak hazafelé, de már nem olyan rendben, ahogyan jöttek. Gomo-lyog, kavarog, zsvajog a rengeteg nép. Ez ide szalad, az amoda; ez azt keresi a tömegben, egy másik amaszt. Még egy szóra, mielőtt nem látják többet egymást. Az ember furakszik, könyököl, nyomak-szik; aztán mire megtalálja azt, akit keres, mert mondani akart neki valamit, a nagy tülekedésben néha elfelejti, mit is akart mondani neki. Vannak ilyen fontos szavak, amiket elfelejtünk, mire ki kellene mondanunk őket. Többnyire a legfontosabbak, a szeretet, barátság, béke szavai. Csak állunk, legföljebb mosolygunk, de a szó nem jut eszünkbe. Elfelejtettük. Ezeket könnyen elfelejt-jük; csak az indulat, a düh és a békétlenség szavait nem szoktuk elfelejteni. Azok mindig készenlétben állnak, ott várakoznak a nyelvünk hegyén. Néha ki se kell mondani őket: kimondódnak maguktól. Kivált mikor az ünnepek véget érnek.

Szó ami szó, nem olyan rendben mennek, ahogyan jöttek. Akkora a kavargás, hogy emberek elvesztik egymást szem elől, és a gyere-kek elkallódnak. Anyák szaladgálnak egy-egy csoport mellett, az eltűnt gyerek nevét kiabálva. Megafon még nincs, hogy bemondja, ki kit keres. Az elveszett fiú vagy lány anélkül is megkerül. Akkor a szülők örvendezve megölelik, megcsókolják, vagy mérgesen össze-szidják. Vagy csak azt kérdik tőle szemrehányóan: „Miért tetted ezt velünk”?

Ők azonban nem nyugtalankodtak, noha nem volt velük a Gyer-mek. Mentek egymás mellett békességgel, és nyilván az ünnepekről beszélgettek, a templomról, a galambokról; vagy talán már az ott-

honi munkákról, csöndes, higgadt, forgácsillatú szavakkal. A Gyermek miatt nem aggódtak. „Azt gondolták, hogy az útitársaságban van”.

Hová megy ez a végeláthatatlan tömeg, ezen a végeláthatatlan országúton, a történelem kezdetétől a történelem végéig? Egyesek tudják, mások nem tudják; együtt mennek azok, akik tudják, és azok, akik nem tudják, vagy másként tudják; együtt kell menni, mert nincs más út, az életnek ez az egyetlen útja van mindenki számára. Hát ezen az egy, közös úton megy mindenki. Akár tudja, hogy hová, akár nem.

És a Gyermek? A szülők jól tudják: a Gyermek az útitársaságban van. Az útitársaságban kell lennie; ha egyszer megszületett, hol lehetne másutt, mint az útitársaságban? Itt kell lennie; lehetetlen, hogy ne legyen itt, hogy ne legyen a rokonai, földijei közt. Azok közt, akiknek az a dolguk, hogy velük legyen, és vele legyenek. Természetes, hogy itt van a názáretiek közt, gondolják a szülők, és nem aggodalmaskodnak.

A názáretiek sem aggodalmaskodnak. Észre sem veszik, hogy nincs köztük a Gyermek. Egyszer csak nincs köztük; minden olyan, mintha még köztük lenne, holott már régen nincs köztük. Nem a Gyermek lépked köztük, hanem a Gyermek helyén valami üresség. Mennek ezzel az ürességgel, és észre se veszik, hogy üresség. Nem érnek rá észrevenni, mindenféle egyéb gondjaik vannak. Például az, hogy megelőzzék a nem-názáretieket. Vagy az a sok fölösleges holmi, amit magukkal cipelnek. Furcsa holmi: attól kezdve, hogy valahogyan a hátukra került, a vállukra ült, a kezükbe furakodott – attól kezdve egyre nő és szaporodik. Már alig bírják, már majdnem agyonnyomja őket. Hogy is vehetnék észre tőle, a cipelés erőlködésétől, hogy a Gyermeknek hült helye? Az ilyesmi csak később derül ki, félnapi, egynapi járóföldre. Egyszer csak elmegy valaki a csoport mellett, valaki, aki a Gyermeket keresi, mert látni szeretné; vagy valaki, aki semmit és senkit sem keres, csak éppen ezeket a názáretieket akarja szemügyre venni. Batyukat és zsákokat lát, málhákat és bőröndöket, kopott göncöket és aranyos palástokat, lim-lomokat pléhből, bádogból, és súlyos, vertarany ékszereket: egy egész vándor múzeumot, kincstárat és lomtárat, közbül az ürességgel. Hiába ágaskodik: a Gyermek nincs ott. Csak az üresség.

Már tizen, százan, ezren vannak, akik az ürességet nézik. És akkor hirtelen fölkiáltanak, ki csúfondárosan, ki döbbsen, mint az Andersen-mese népe, mikor észrevette, hogy nincs semmi a királyon. „Hiszen nincs is ott a Gyermekek!” – kiáltják.

De hát hol a Gyermekek? Hova lett a Gyermekek? Hol veszett el a Gyermekek? Hol veszítettük el a Gyermekeket?

Az az üresség közből nem a Gyermekek. És a sok nyomasztó holmi, akár valódi arany, akár hitvány pléh: az sem a Gyermekek; és ne is áltassuk magunkat, hogy mindezt azért cipeljük, hogy a Gyermekeknek legyen. Minek a Gyermekeknek ez a sok kacat és gönc és kincs és ékszer? A Gyermekeknek semmi más nem kell, mint az, egyes-egyedül csak az, hogy szeressék. Hogy a kezét fogják; és akkor már nem tudni, ki az, aki a másikat vezeti; és nem is ez a fontos, hanem az, hogy fogják egymás kezét, és a kézfogásban érezzék egymás melegét. Az üresség azonban nem meleg. Az arany se meleg, a pléh se meleg. Csak a Gyermekek melegít, csak a Gyermekekből árad melegség.

A názáretiek csak most veszik észre, hogy fáznak. Azt hitték, zene volt, muzsika, zenekíséret az úton: dobok, cimbalom, fuvalák. Most veszik észre, hogy szó sincs dobról, cimbalomról, fuvaláról. A foguk vacog, a csontjaik dideregnek. Hol a Gyermekek?

Meg kell keresni. És mivel „nem találjuk”, vissza kell menni, oda ahol még együtt voltunk. Ahol hallgatják azok, akik melegedni akarnak a szavánál, és ahol „kérdezi” azokat, akik a szavánál melegszenek.

Várni kell, amíg egy kis szünet támad ebben a beszélgetésben, és akkor meg lehet kérdezni: „Miért tetted ezt velünk?” – „Ezért” – feleli a Gyermekek. Azért, hogy észrevegyétek helyemen az ürességet. Hogy fázzatok nélkülem, vacogjon a fogatok, dideregjenek a csontjaitok. Hogy lássátok: nem elég názáretinek lenni; mert ha nem fogjátok a kezemet és nem érzitek a melegemet, és nem a melegemnél melegszenek, mit ér a názáretiségetek? Ha nem engem visztek magatokkal, magatokban: miben különböztök a festett koporsóktól?

„Ezért” – mondja a Gyermekek. Hogy „bánkódva keressetek”. Hogy visszatérjétek, oda, ahol vagyok, ahol lennem kell: „Atyám házába”, és innét induljunk el ismét együtt az útra. Növekedni bölcsességben, korban és kedvességben.

És ne felejtsétek el, hogy nemcsak bölcsességben és korban – mondja a Gyermek. Ne felejtsétek el, hogy kedvességben is – mondja kedvesen a Gyermek. Isten előtt, de az emberek előtt is; ne felejtsétek el, hogy az emberek előtt is.

A sok göncöt pedig tegyétek le, vessétek félre – mondja a Gyermek kedvesen. Nem fér el tőle bennetek a szeretet, pedig csak az a fontos. Nem tudtok kedvesek lenni tőle, pedig csak az a fontos. Aki sok göncöt cipel, mogorva lesz a cipeléstől. Egyetlen útiholmi van, ami úgy szaporodik, hogy egyre könnyebb lesz, és egyre könnyebbek leszünk tőle: a szeretet.

OTT VAN egy hosszadalmas nemzetségtáblának a végén. Mint egy pont egy hosszadalmas fölsorolás végén. Mint egy pont egy fölkiáltójel előtt, amely a fölsorolást egyszeriben a végtelenre tárja.

Abrahám fia Izsák, Izsák fia Jákob, aztán jönnek Jákob fiai, meg Juda fiai, és Ezron fia Áram, és jönnek más furcsa nevek, Aminádáb és Szálmon és Boáz, és eljutunk, első pihenőül Jesszéig, ez az a híres Jessze, akinek a törzse kivirágzott, ez az a Jessze, akinek a fia Dávid.

Dávid király fia pedig Salamon, és megint a furcsa nevek: Roboám és Aza, Jozafát és Ámon, és aztán a babiloni fogság.

A babiloni fogság után tovább: Jekoniás és Szálátíel, Szádok fia Akim, Eleazár fia Mátán, aztán egy Jákob, és Jákob fia József. Akiről tudjuk, hogy „igaz ember volt”.

Akit egyszerűen úgy mutatnak be, hogy igaz ember. Semmi több, csak ennyi: igaz ember. Nem mondják, hogy gazdag volt vagy szegény, szőke vagy barna, öreg vagy fiatal; még azt se mondják róla, hogy ács volt. És ezt az egész nemzetségtáblát sem azért sorolják el, a nemzedékek összegével, háromszor tizennégy nemzedékkel, Ábrahám-tól Dávidig, Dávidtól a fogságig, és a fogságtól Krisztusig – nem azért sorolják el ezt a háromszor tizennégy nemzedéket, hogy amikor eljutnak a végső fölkiáltójel előtt a pontig, Jákob fia Józsefig, akkor azt mondják: lám, háromszor tizennégy nemzedék kezeskedik érte, ősatyák és királyok, ezért az igaz emberért.

Nem, a fölsorolás nem őerte van. A nemzedékek nem őerte vannak: hogy ez a törzs, Ábrahám törzse, Jessze törzse, Dávid törzse

végülis megteremje őt. Nem; mindez azért van, aki utána jön. Őneki még annyi szerep sem jut, hogy utat készítsen és pusztába kiáltson; hogy a pusztában lakják és sáskán, erdei mézen éljen. Ő az emberek közt él, és nem kiált, se a pusztába, se az emberekre. Olyan halkán beszél, hogy egyetlen szavát se hallani. Vakok, süketek, poklosok, halászok, vámosok, írástudók, farizeusok: mindenki beszél, mindenki mond valamit, még a némák is megszólalnak és mondanak valamit. Ő hallgat. A maga igaz emberségében. Mintha mindent rábízna az igazságára. Hogy az beszéljen helyette. Az igazság néma szavaival.

Ő az, aki fölébred álmából „és úgy cselekszik, amint az Úr anygala megparancsolta”. Benne él az Úr anygala, álmában is benne virraszt az Úr anygala. József fölébred álmából: sosem kell tévováznia, mint mikor mély álomból ébred az ember, hogy merre is kapjon, mit is tegyen, egyáltalán hol is van. József mindig tudja, hol van, és mindig tudja, mit kell tennie. Egy csalhatatlan hang, az Úr anygala mondja neki: tedd ezt. És József teszi, amit a Hang mond neki. Fogja a gyalut. Fogja a fejszét. Fogja a gerendát, a vállára veszi. Fogja Mária kezét, mennek Galilca Názáret nevű városából Dávid városába, mert Augustus császár rendeletet bocsátott ki, hogy számlálják össze az egész földkerekséget. Aztán ott áll a jászolnál, a Kisded mellett, az igaz ember a maga nagy igaz emberségében. Aki odasiet a jászolhoz, mindig „megtalálja Máriát és Józsefet és a jászolban fekvő Kisdedet”, és nem lehet úgy megtalálni a Kisdedet, hogy Józsefet is ott ne találják. Amint áll és hallgat; várja, hogy megszólaljon benne az Úr anygala, a szíve igazsága, és mondja: tedd ezt, tedd azt. Hozz szalmát a jászolba, mert fázik a Gyermeke. Vagy „kelj föl, fogd a gyermeket és anyját, és menekülj Egyiptomba”.

„Ő fölkel, még azon éjjel fogta a gyermeket és anyját, és elköltözött Egyiptomba”. Nem a szomszédba, nem egy másik városba, faluba. Egyiptomba. Mintha mi elköltöznénk Párizsba, vagy Madridba, vagy Kairóba. Nem úgy, hogy előzőleg mindent összeecsomagolunk, mindent előkészítünk, jegyeket váltunk és szobákat foglalunk. Egyszerűen szól egy hang, az Úr anygala; és akkor József fölkel, fogja a gyermeket és anyját, és mennek Egyiptomba. Egy idő múlva megint szól a hang, az Úr anygala: kelj föl, fogd a gyermeket és anyját, menj vissza. József fölkel, fogja a gyermeket és anyját, visszamegy. Maradj ott, mondja a hang; és József ott

marad. Kelj föl és menj, mondja a hang; József fölkel és megy. Sosem készül, és mindig készen áll, hogy ha megszólal a hang, fölkeljen és menjen. És sosem egyedül: mindig a gyermekkel és anyjával. Az igaz ember, akire rábízta a gyermeket és anyját. Akinek az igazságára rá lehetett bízni őket.

A Gyermecket, azt a Gyermecket, akin a világ üdvössége múlik. Akit ha netalán elveszít, valahol Judea és Egyiptom közt, ezekben az ide-oda vándorlásokban a sivatagban: elveszíti a világ üdvösségét. A sereglő évezredek sereglő millióinak a sorsát. Jövünk az időben, az idők végezetéig; itt vagyunk, itt állunk: hol a Gyermecket, hogy fölnöjön és meghaljon értünk a kereszten? A Gyermecket? És ha akkor egy váll mozdulna, félszeg rándulással, egy homlok rándulódnék, és József azt felelné: elveszett? Ha azt felelné: megfagyott a hideg sivatagi éjszakában, fölfalták a puszta vadjai, halálra marták a sivatag kigyói?

De az igaz emberben meg lehet bízni: megőrzi, amiért felelős. Nyugodtak lehetünk, mert ahol ő ott van, ott a Gyermecket is ott van. Az ő csöndes igazságának a lombozata alatt. Az ő igaz emberiségének az égboltja alatt.

Vajon mit tett, mit érzett abban a három napban, amikor a Gyermecket „Jeruzsálemben maradt, anélkül, hogy szülei észrevették volna”? Tudjuk, hogy ő is „keresni kezdte”; és tudjuk, hogy ő is „bánkódott”. Ez az utolsó hír róla. Így lép ki az írásokból, ezzel a néma bánkódással.

Igaz, még azt is tudjuk, hogy amikor harmadnap „ráakadtak a templomban”, ő is „nagyon meglepődött”. Bizonyára ott állt, most is kissé a háttérben, de most is úgy, hogy ott legyen, ha szükség lenne rá; ácsmunkától érdes kezét talán a szakállába mélyesztette, és eltűnődött. Vajon min?

Talán azon, hogy milyen más ez a Gyermecket. Milyen más, mint ő. Arra gondolhatott, hogy amikor megjöttek Egyiptomból, és amikor megtelepedtek Názáretben, milyen szépen fölépült az életük, azzal a műhellyel, a szerszámokkal, a faanyaggal, még a forgáccsal is, ami a munkában lehullik. És mindez el is fog múlni vele: a műve, amit fölépített. Nem lesz, aki átvegye, aki folytassa. Egy ideig együtt mennek, Betlehemből Egyiptomba, Egyiptomból Názáretbe, azután egyszer csak szétválnak az utak, a fiú útja elválik az apáétól. Az apának az a dolga, hogy ott legyen, ha szükség van rá; nem az

a dolga, hogy a fia útját visszafordítsa. Az a dolga, hogy segítse a fiát; de a fia útján.

Talán ezt gondolja, ahogy áll és nézi Jézust a tanítók között. Kezével a szakállában az igaz ember a Törvényre gondol talán. A táblába vésett törvényre, hogy „tiszteld atyádat és anyádat”. De az igaz ember tudja, hogy a táblának visszája is van, és azon láthatatlan betűkkel folytatódik a törvény. A fiak törvényének fonákján az apák láthatatlan betűkkel írt törvénye, a „tiszteld fiadat és lányodat”; az életüket, az életükhöz való jogukat, azt a Hangot, amely bennük is ott lakik, az Úr angyalának hangját, amely már készül, hogy megszólaljon és azt mondja: „Kelj föl és menj”. Az apa dolga nem az, hogy visszanyomja a fiát és útját állja, ha menne: hanem az, hogy talpra segítse és járni segítse. A saját útján, amerre a saját angyalának szavára indul. És hogy segítsen neki meghallani a saját angyala hangját. Az egyedül néki küldött, számára rendelt angyalét.

Talán ezt gondolja, amint ott áll a templomban, és nézi fiát a tanítók közt. Bizonyára ezt gondolja, kissé a háttérben, életének ebben az utolsó lemondásában, amikor még látjuk. Mielőtt eltűnének előlünk.

Mert ezután már nem látjuk többé. Eztán már csak a fiát látjuk; az apa végleg visszalépett a hátiérbe.

A PUSZTABELI KÍSÉRTÉS

AZ EMBER néha azt gondolja: most pedig elvonulok a pusztába. Azt gondolja: elegendő volt abból, ahogy élek. Elegendő volt abból, hogy csak élek, de nem gondolkodom. Magamon, az életemen, az életem értelmén. Hogy soha nem érek rá összeszedni magamat. Magamba nézni, elbeszélgetni magammal. Azt gondolja: elvonulok a pusztába. Egy napra. Öt napra. Tíz napra. Esetleg negyven napra.

Elvonulok a pusztába, gondolja. Vagy azt gondolja: magamba vonulok. Mert hol van a puszta? Nem biztos, hogy valahol kint van. Nem biztos, hogy egy kopár, köves hegyoldal a Jordán és a Holt-tenger fölött. A puszta, ahová elvonul az ember, épp úgy lehet odabent is, benne magában. Ezért gondolja így: magamba vonulok. Öt napra, tízre, esetleg negyvenre.

Persze az sem biztos, hogy az embert mindig a Lélek viszi a pusztába. Viheti kevélység is, sértődöttség is, önteltség is. Viheti az is, hogy nem bír megférti azokkal, akikkel együtt kell élnie. Azt mondja, gögösen, megbántódva, vagy talán csak közönyösen a többiek iránt: semmi közöm hozzátok, megyek a pusztába. Visz a pusztába a Lélek. De nem a Lélek viszi a pusztába, hanem a kevélység, az önteltség, az összeférhetetlenség. Néha a Lélek álruhájában. De nem a Lélek.

Máskor viszont a Lélek viszi, a Lélek küldi. Mindig a maga módján, a maga sajátos szavaival. Az ember egyszerre szomjazni kezd, maga se tudja, mire, milyen italra. Valami csöndességre, mélységre, bensőségességre önmagával. Szomjazni arra, hogy mélyebbre kerüljön önmagában; érzi, hogy önmagában, egymásra rakódott rétegek alatt, fölhalmozódott kőzetek alatt egy hűvös

forrás rejlik; ott csobog benne, de nem bír föltörni, annyi minden kövesült föléje; és az ember egyszerre vágyódni kezd rá, hogy végre mégiscsak föltörjön ez a forrás. Vagy csak arra vágyódik, hogy végre csöndesség legyen, és hallgassa ennek a forrásnak a csobogását. Mert néha a víznek már a puszta csobogása is oltja a szomját.

Ilyen különös nyelven szokott beszélni az emberben a Lélek. Mintha kézen fogná; de nincs kéz a kezünkön, csak valami vonzásnak az emléke. Így küldi, vagy így viszi az embert a pusztába a Lélek. A lehető legcsöndesebben; soha úgy, hogy látványos búcsúztatást rendez. Aki látványosan búcsúzik, azt nem a Lélek viszi. Akit a Lélek visz, az lábujjhegyen megy a pusztába, tapintatosan és észrevétlenül. Nem doboltatja ki, hogy ő most a pusztába megy. Nem kíváncsi, vagy meglepett, vagy méltányló tekintetek sorfala közt megy a pusztába. Halkan megy, szerényen, hogy méltó legyen a pusztára. Hogy a puszta megnyiljék előtte és befogadja.

A pusztában csönd van. Hallani a homok perdülését, a kavicsok életét, ahogy kitágulnak a nap melegére és összehúzódnak az éjszaka hidegében. Egy száraz cserje látszik, egy bokor árvalányhaj, távolban néha egy sakál árnyéka. Szél is sóhajt talán, de olyan egyhangúan, hogy már nem is érezni. Hogy már nem is tudni, valóban szél-e, vagy pedig a Lélek, aki ott fú, ahol akar.

Ez az a hely, ahol Jézust megkísértette az Ördög. Ez az a hely, ahol az embert megkísérti az ördög.

Aki a pusztában áll: mintha a világ közepén állna. Ha ül: mint ha a világ közepén ülne. Maga fölött végtelen eget lát, maga körül végtelen pusztát. Az ördögöt nem látja. Ha az ördög látható volna, az ember fölkapná az első keze ügyében levő követ, és hozzá vágná. Ezt természetesen az ördög is tudja. Az emberek nem azért vonulnak a pusztába, hogy az ördöggel cimboráljanak. Tehát az ördög láthatatlanná teszi magát és belopakszik az emberbe a pórusain át. Fölnéz az ember szemével az égre, körülnéz az ember szemével a pusztán, és azt mondja az ember gondolatával az emberben: én vagyok a világ közepe.

Az ember észre sem veszi, hogy ezt az ördög mondja benne. Ül a sivatag kellős közepén, böjtöl és éhezik; közben nézi magát, ahogy böjtöl és éhezik; azt gondolja magában: milyen szép ez, és milyen nagyszerű vagyok, mennyivel különb azoknál, akik nem

böjtölnek és nem éheznek. Akiket nem látogat meg a Lélek, hogy elvigye őket a pusztába.

Az ember kezdi azt hinni, hogy ő a Lélek választottja. A Lélek már rég elköltözött a pusztából, szomorúan és kisemmizetten; már csak az ember ül a puszta közepén, zsigereiben az ördöggel, és hajtogatja magában a berekedésig: én vagyok a Lélek választottja. Én a Lélek választottja vagyok. Én vagyok az, aki által a Lélek szól. Ilyesmiket gondol magában; eszébe sem jut, hogy a Lélek választottja nem gondolja és nem mondja, hogy „én a Lélek választottja vagyok”. Akiből a Lélek szól, az nem mondja: „Íme, a Lélek szól általam.” A választottak az ilyesmit rábizzák a Lélekre, aki ha akar, szól helyettük; de ők nem szólnak magukért a Lélek nevében. Nem még önmagukban sem. Éppen erről ismerszik meg a Lélek választása.

De aki azért ment a pusztába, hogy megdicsőítse magát a pusztában, az vagy nem tudja ezt, vagy elfelejtette. A puszta megzavarta a szemmértékét; ül a pusztában, és azt képzei, körös-körül a puszta széle csupa szem, és minden szem őt nézi, neki hódol, rajta ámul. Már ezeknek a szemeknek böjtöl, ezeknek éheznek. Fogát összeszorítja, arca megkövül ebben a fakírmutatványban. Szívében nincs szeretet; és körülötte vagy benne lassan átváltozik a puszta ürességgé. Így érleli meg magát arra, hogy megkísértse az ördög.

Tedd ezt, tedd azt, tedd amazt, mondja neki az ördög. És ő elkezd köveket bűvölni, hókusz-pókuszokat művelni, ide-oda ugrálni, mintha dróton rángatnák. Hoppla! – kiáltja és szétterjesztett karral leveti magát egy vakondtúrás tetejéről, abban a hiszemben, hogy negyven méter magasról vetette magát a mélybe és angyalok hordozták a tenyerükön, mert nem ütötte meg a lábát. Bukfencet vet, mint egy paprikajancsi, és leborul és imádja az ördögöt, térden csúszik előtte és mindenféle bakugrásokkal szórakoztatja, s közben azt hiszi, hogy minden mozdulata csupa méltóság és előkelőség.

Eszébe se jut, hogy már letelt az öt nap, tíz nap, negyven nap. Eszébe se jut, hogy a pusztából vissza kell térni. Mert a Lélek azért visz a pusztába, hogy edzettebben térjünk vissza onnét. Az embeerek közé.

NIKODÉMUS ÉJSZAKÁI

NIKODÉMUS, akiről háromszor esik szó Szent János evangéliumában, farizeus volt és tanácsos; ő volt az, aki „éjnek idején kereste föl Jézust”. És ezt úgy is lehet magyarázni: éjnek idején, amikor senki se látja; titokban, mint a gyávák; nem hogy elkötelezze magát, hanem csak egy futó információ erejéig, amiből végülis nem következik semmi. Ami „éjnek idején” történik, az mintha akár ne is történnék. Annak a nappal szemében, a nappali lényünk számára nincs is jelentősége. Mi közöm ahhoz, aki éjszaka vagyok? Mint ha álomban tenném, amit teszek; és ki felelős az álmaiért?

Így is lehet magyarázni ezt az éjszakát. De nemcsak így lehet magyarázni.

Éjszaka csönd van; az éjszaka csöndjében megnő a szavak és a gondolatok súlya. A nappal fölszínes, az éjszaka mély. A nappal lármás és szétszór; az éjszaka koncentrált, szembesít magunkkal és a gondolatainkkal.

S kivált ezek a nappalok: milyen lármások voltak ezek a napok! Tele csodákkal és csodák lármájával: valódi csodákkal, valamint hírekkel, melyek hömpölyögve nőnek, mint a hegyek hógörgetei, és végül, ha nem tér ki előlük, elsodorják az értelmet. Húsvét ünnepe volt, tömeggel, az ünnepek és tömegek fölfűlt hangulatával, azzal az atmoszférával, melyben könnyen megteremnek a csodák, vagy a csodák mendemondái. Volt, aki csak a mendemondákat hallotta, s aztán terjesztette; de volt, aki „látott”, aki szemtanú volt. „Sokan hittek benne, mert látták az általa művelt csodákat” – írja Szent János.

De nyomban utána ezt olvassuk: „Jézus azonban nem bízott bennük, mert ismerte mindnyájukat, és nem szorult rá, hogy bárki is fölvilágosítsa az emberről. Tudta ő, mi lakik az emberben”. Aki csak a csodának hisz, meglehet, hogy holnap majd hinni fog egy éppen ellenkezőnek, egy álcsodának, aminek az álságát nem tudja megállapítani, és aminek a nevében tagadni fogja az igazit, és keresztre fogja küldeni az igazi csodatevőt. Aki voltaképpen nem azért tesz csodát, hogy higgyenek benne, hanem mert „szánja” vagy „a tömeget”, vagy az egyes embert, aki rászorul a csodálatos segítségére.

A nappalok világában mindenesetre csodák voltak; és Nikodémus föltehetőleg kissé bizalmatlan volt a csodák iránt. Vagy talán nem is annyira a csodák, mint inkább saját maga iránt. Ez az iskolázott elme, úgy látszik, döntését semmiféle hangulattól sem akarta függővé tenni, nem még a saját hangulatától sem, mert hiszen a kétségtelen csodák: vakok látása, süketek hallása, bénák lábra állása rá sem maradt hatás nélkül; ez mindjárt első szavaiból kiderül: „Senki sem tud ilyen csodákat művelni, mint te, ha Isten nincs vele”. Csakhogy Nikodémus nem azért akar hinni, mert csodákat lát. Nikodémus a maga kérdéseire, azokra a kérdésekre, amelyek most egyszerre elárastják a lelkét és az értelmét, nem a csodák rendjében akar választ kapni.

A csodák áttörik a természet rendjét; Nikodémusnak pedig nem a rendkívüli kell, hanem a rendes. Nem a csodahit, tévedési és csalódási eshetőségei özönével, hanem valami olyasmi, ami meg van alapozva a természetesben és az értelemben. Ez a „Nikodémus nevű zsidó tanácsos”, ahogyan Jézus nevezi, föltehetőleg nem csupán a zsidóság törvénykönyveit ismeri; van a magatartásában valami „görögös”: föltehetőleg a görög bölcsek gondolkodása sem teljesen ismeretlen előtte. Tehát lehet, hogy valahogy ilyesformán fogalmazza meg magában a dolgot, miközben azon az első éjszakán a csodatevő Rabbihoz megy, akiről ő már tudja, „hogy Istentől jött tanító”: – az illogikus, mint tény, zavarba ejt, sőt meg is győz valami rendkívülinek a jelenlétéről; de ha nem is tagadom a szemmel látható illogikust, mint szerencsétlen, vak és makacs kollégáim, mindenesetre gyanakszom benne, illetve a magam észlelő képességében, és kivált az illogikus időbeli érvényében; egyszerűbben szólva nem lehet nem föltételeznem, hogy ami ma csoda, arra holnap, holnapután, azután, egyszer valamikor természetes magyarázatot

kaphatunk. Elvileg, mondom, függetlenül azoktól a kétségkívül hiteles csodáknak látszó csodáktól, amelyeket ez a Rabbi művel, és melyeknek hitelét az én szememben nyilvánvaló önzetlenségük biztosítja: az, hogy a csodát nem a csoda kedvéért és nem a saját érvényesítése kedvéért teszi, hanem másokért, részvétből és szeretetből. De akkor is: önmagamnak tartozom vele, hogy döntésemet, vagy ha tetszik, hitemet ne csodákra alapítsam, vagyis ne arra, amit „illogikusnak” nevezek, hanem arra, ami „logikus”. Ha ez a logika ezúttal különleges értelemben veendő is, és semmiképpen sem úgy, mint a következtető értelem nehézkes, mondhatnám hasoncsúszó művelete. A „logikus” szót helyettesíthetném a „természetessel”, ha ez nem adna okot félreértésekre; hiszen végső soron nyilván természetfölötti dolgokról van szó. Csakhogy, mivel ember vagyok, nem „természetes”-e számomra a természetfölötti?

Természetes természetfölötti? Igen – gondolhatta Nikodémus. „De hagyjuk abba – folytatta – nehogy a farizeusok és bölcselek szörszálhasogató okoskodásaiba tévedjünk.” S egy pillanatra talán megállt, az éjszakában, melyet szívesen képzelünk el holdfényesnek: világos éjszakának; közel volt a házhoz, vagy inkább talán a kerthez, ahol majd fölteheti a Rabbinak ezeket a kérdéseket; vagy ahol majd talán választ kap rájuk, anélkül, hogy ki kellene mondania őket.

Vallomással kezdi, és nyomban a csodákra céloz. Jézus pedig nyomban félrehárítja a csodákat: hallatlanra veszi a célzást, és az egész természetfölötti problémát nyomban belehelyezi a természetesbe. Sőt: belenöveszti, beletestesíti. Isten országáról van szó; de Isten országát nem látja meg, aki „újra nem születik”. Hogy hogyan? Akár öregen is, mint Nikodémus? „Vizből és lélekből” – hangzik a válasz. „Újra kell születnetek”; és az újszülöttnak föl kell növekednie, abban a szélben, amely „ott fú, ahol akar”. Ismét: hogyan? Úgy, hogy „az igazságot teszi”. Hogy „cselekedeteit Istenben műveli”.

Nikodémus okos ember, pallérozott elme; ha az „újjászületés” radikálisan új fogalmán egy percre fönn is akad, azért nem kell sokat magyaráztatni neki: kevés szóból, gyors utalásokból is ért. Nyilván érti, legalábbis sejti, hogy ez az „újjászületés” kegyelem dolga, „víz és lélek” dolga; de a fölnövekedés személyes munka is, személyes együttműködés: cselekedni kell, művelni a cselekedeteket, amelyeket nem művelhet senki más mihelyettünk. A szél

ott fúj, ahol akar. De a szél fújhat hiába, üresen is. Ki kell bontani a vitorlát, bele kell állni a szélbe, hogy a hajó elinduljon, haladjon. Ez az igazi csoda: ez a Szél. Hogy van, hogy fáradhatatlanul fuvall. De a vitorlát nekünk kell kibontani.

Nikodémus bizonyára hallja, érzi ezt az ösztökélő szélfúvást a szélcsendes éjszakában, ahogy hazafelé lépked, és eltűnik a szemünk elől. Majd találkozunk vele egy másik éjszakában, egy nap-pali éjszakában, a gyűlöletében, amikor majd szót emel azért, aki a szemét kinyitotta. S végül egy harmadikban, a sírbatételén, amikor Jézust sietősen levették a keresztről, nehogy botrányul ott maradjon az ünnepekre. Hányan voltak ott, azok közül, akik pálma-ágakat lengettek, csodákon lelkesedtek, biztatóbb napokban hozsannát kiáltottak? Nikodémus, ez a töprengő ott volt. Ő, aki „éjszaka ment annak idején Jézushoz”, ahogyan János megjegyzi. (Mindkét alkalommal, amikor szót ejt róla, de egyszer sem megrovólag, egyszer sem kárhoztatólag.) És nem pusztán csak „ott volt”, hanem „hozott” is valamit: „mintegy száz font mirrha- és áloekeveréket”.

Ezzel kenték meg a halott Jézus testét. És ebben támadt föl harmadnap hajnalán: Nikodémus kenetének illatában.

AZ ASSZONY vízért ment a kútra, de most még a korsaját is ott hagyta, és futott vissza lélekszakadva Szikarba. „A városba sietett és elhíresztelte az embereknek”, az úton szembejövőknek, a tereken és utcákon őgyelgőknek, mindenkinek, akivel csak találkozott, hogy „van itt egy ember, aki mindent elmondott, amit tettem”.

Van itt „egy ember”, és az asszony már sejti, hogy nem akármilyen ember, talán nem is ember, „taián a Messiás” – van itt egy ember, gondolja, aki belém látott; aki akkor is látott, amikor azt akartam, hogy senki se lásson, és magam sem akartam látni magamat. Amikor behunytam a szememet, hogy magamat se lássam: ő akkor is látott, látta a tetteimet, ismeri és kimondja őket. Ki értheti rajtam kívül, aki titkos tetteimet tettem, mit jelent ez? Milyen megváltást, fölszabadítást?

Börtönben éltem, a magam börtönében éltem, én voltam a börtöne magamnak; és most kinyitották az ajtót. Ezen a föltárult ajtón át szaladtam ki magamból, múltamból, börtönömből; futok Szikarba és boldogan kiáltozom, mintha eszemet vesztettem volna örömben, vagy mintha jelenést láttam volna: „Jöjjetek, van itt egy ember, aki mindent elmondott, amit tettem!”

De nem jelenést láttam, hanem valóságot: azt a férfit, aki zsidó létére vizet kért tőlem, szamariai nőtől. Nem vagyok örült, csak boldog, hogy megszabadultam. És azt se kérdezzétek: „Mi van abban, ha valaki elmondja, mit tettél? Nem mondtak már eddig is éppen eleget rólad?”

Mert nem arról van szó, mit mond az, aki megszól, rágalmaz, vagy vádol. Hogyan tudnám én azt elmondani, miről van szó? Én,

egyszerű asszony, aki vízért járok a kútra, és öt férjem volt, és aki most van, az sem a férjem? És mit kell elmondani azon, amit mindenki tud szerte Szikarban?

Öt férjem volt, és aki most van, az sem a férjem: ez az, amit mindnyájan tudtok. De ami ezen túl van, abból nem tudtok semmit. A börtönről nem tudtok semmit. Amibe magunk zárjuk magunkat; ami mi magunk vagyunk: a ránk nőtt, velünk egy börtön. A belső szegény, amiről azt akarjuk, hogy senki se lássa. Valami magányosság, valami légüres tér, amit magunk körül árasztunk: hogy tettünk valamit, teszünk valamit, amiről azt szeretnénk, hogy ne lássák, vagy ne annak lássák, ami, és aminek a lényünk legmélyén, legtitkosabb perceinkben érezzük. Valami, amiről nem beszélünk, és nem lehet beszélni. Amiről úgy beszélünk, hogy amikor beszélünk róla, mégsem róla beszélünk; minden szavunkkal megmászjuk: másnak tüntetjük föl, mint aminek legbelül érezzük. És börtönünkre rácsapódik a hazugság lakatja.

Élünk titkolt önvádunk magányos börtönében. Egyedül a magányosság börtönében. Lehet, hogy büntársunk is van, és lehet, hogy büntársunknak is megvan a maga börtöne: de külön börtön az enyém, külön börtön az övé, és a kettő közt nincs átjárás, folyosó; még a fal is vastagabb, semhogy át lehetne kopogni rajta. Rabok vagyunk valami képtelenségben: a büntudat szemérmében. A büntudat önérzetében.

Egy leleplezhetetlen titok láncában.

És most kiderült ott a kútnál, hogy amit nem tudott senki, és amit én sem akartam tudni, amiről én is úgy tettem, tudván tudva ugyan, mintha nem tudnám, azt ő tudta. Azt ő látta; tudja és kimondja. „Mindent elmondott, amit tettem”. Mintha belépett volna hozzám, sötét földalatti börtönömbe, hogy megossa magányomat. Mintha részt akart volna vállalni a sötétségemben, ez a csupa világosság ember, vagy talán nem is ember, aki vizet kért tőlem a kútnál. Vízet ő, aki sosem szomjazik, tőlem, a börtönöm mélyén örökké szomjazótól. És ezzel egyszerre eloltotta szomjúságom tüzét. Most már ketten vagyunk a bűnöm szegyenében, a titkom szegyenében: én, aki tettem, és ő, aki látta. Most már megszabadulhatok terhemtől: kimondhatom, amit tettem, mert ő is „mindent elmondott”.

Most már mondhatom, végtelen megkönnyebbüléssel: „Gyónom a Mindenhatónak”. Aki látta és tudja; aki rám bízta, hogy kimond-

jam; várja, hogy kimondjam; és segít kimondanom a várakozásával. Inni kér tőlem, és nem lehet nem adnom innia.

Az asszony tehát beszaladt a városba és szétkiabálta, mi történt vele a kútnál. Az emberek „erre kimentek a városból és oda sereglettek hozzá”; és sokan hittek benne, „mert az asszony egyre bizonygatta: Mindent megmondott, amit tettem”. S azt is kérték, hogy maradjon náluk, és ő „ott is maradt két napig”.

Ott maradt és két napig tanított ebben a szamariai városkában. Jákob kútja mellett, Szikarban. A szikariak meghívják magukhoz, mert már nyilván hallottak róla, a jeleiről és a csodáiról is; meghívták, mintegy az asszony hitelére, akitől vizet kért a kútnál. De most, ebben a két napban, már nem az asszony hitelére hittek benne, és nem azért, mert próféta hírében állt, és „talán ő volt a Messiás”. Hittek benne, „mert maguk hallották, és meggyőződtek róla”; hallgatták a szavait, figyelték a tanítását, elgondolkodhattak intelmein, latra vethették igazságait, és ha még nem is mélyesztették ujjukat a sebek üregébe, mint majd Tamás, mindenesetre megfoghatták a kezét és érinthették tenyerén a majdani sebek helyét. Tehát „meggyőződtek róla”.

Hol van az a határ, amelyen túl a hit már többé-kevésbé egyértelmű a tudással? A szikariak ezen bizonyára nem gondolkodtak. Ők csak azt tudták, hogy „van egy ember”, aki megáll a városok szélén, egy kútnál, és inni kér attól, aki vízéért megy a kútra. Nem kérdezi tőle, bűnös-e vagy sem, szamariai-e vagy sem; egyszerűen azt mondja: „Adj innom”. És annak, aki inni ad neki, „mindent elmond, amit tett”, hogy megszabadítsa önmagától, kiváltsa a maga börtönéből. „Egy ember, talán a Messiás”, aki úgy kér inni, hogy másoknak oltja el a szomját. Amikor hírt kapunk róla, hogy „itt van”, a kútnál ül és inni kér, akkor ki kell menni, oda kell seregleni hozzá és be kell hívni a városunkba, hogy velünk maradjon.

TANÍTANI csak annak van joga, aki megjárta a pusztát és kiállta a kísértést. Persze azért sokan tanítanak, akik a pusztát csak hírből ismerik; ami pedig a kísértést illeti, sokkal inkább tartják számon a másokéit, mintsem hogy a magukéival megbirkózzanak. Mert tanítani mindig könnyebb, mint tanulni; és könnyebb megbélyegezni a kísértéssel küzdőt, mint Kisértőt.

Ezek a hivatásos megbélyegzők küldözzetik most követeket „a Jordánon túlra, ahol János keresztelt”, és kérdezzetik tőle, ki ő, mi ő, mit mond magáról. János azonban nem magáról akar beszélni, hanem arról, aki utána jön. Aki már itt is van, „köztetek áll, de nem ismeritek”; és akit ő már ismer.

Aki már meglakta a pusztát, és megtapasztalta a legnagyobb kísértést: azt, amelyik a pusztában környékezi meg az embert; s ezért ezen a jogon is jogosult rá, hogy tanítson. A farizeusok küldöttei még János illetékességét firtatják, még egy tegnap nevében vizsgálódnak, mikor János már tudja, hogy megérkezett a holnap. Olyan mindegy már, hogy ki ő: Illés-e, vagy próféta? és olyan mindegy, mit válaszol ezekre a tegnapi kérdésekre. Egy a fontos; semmi más nem fontos már, csak ez az egy: egyengetni az Úr útját. Azét, aki a pusztából jön, háta mögött a legyőzött Kisértővel, feje fölött, láthatatlanul, az angyalok emlékével, akik szolgáltak neki, és láthatólag, de csak János számára, a galambbal, aki a Lélek.

Ekkor következik el az a „másnap” – (másnap egy akármilyen előző nap után, bizonyára; de másnap a pusztá után is, a kísértés legyőzése után is; és másnap a csönd, a készüllet, a névtelen két-

kezi munka után is, a nyilvános működés küszöbén), – amikor János, a Keresztelő „látja, hogy Jézus közeledik feléje”; látja és tanúságot tesz róla, mert aki felé Jézus közeledik, annak lehetetlen valamiféleképpen tanúságot nem tenni róla; – s aztán ennek a másnapnak a másnapján történik, hogy János „megint ott áll”, mert hol egyebütt is állna, mint ott, ahol már látta egyszer a közeledő Jézust; – ott áll „két tanítványával”, akik közül az egyik Simon Péter testvére, András, a másik pedig, akit az evangélista János nem nevez meg, nyilván ő maga, egészen fiatalon még, de a várakozás és az ellenállhatatlan fölismerés olyan megrendülésében, amikor a Keresztelő szavait hallja: „Nézzétek, az Isten Báránya” – olyan visszafojthatatlanul föltörő, egész lényét elárasztó szeretetével ennek a Báránynak, hogy ezt a pillanatot soha életében el nem felejtí többé, nem még a kereszt tövében, nem még Patmoszon, a leglánglebb jelenések szárnysuhogásai közt sem.

„Íme, az Isten Báránya” – mondja a Keresztelő. Tudja, mit mond: nem a szavak értelmét, hanem következményét? Tudja, hogy erre a pár szóra a két tanítvány, aki ott áll vele, szó nélkül elindul, és vissza se néz többet? Valószínűleg tudja, hogy nemsokára bebörtönzik és lefejezik: az már szinte csak olyan, mint egy túlírt mondat végén a pont – egy véres fő Szalóma tálcáján, hogy legyen mit megfesteniük a későbbi korok mestereinek. Mert az igazi pont itt van: amikor ez a két tanítvány elválík tőle. A pont, amit ő maga tesz küldetésére. „Íme az Isten báránya”. Nem ismertétek, és én most megismertetem, mert megismertem. S ha egyszer megismertétek, követni kell; őt kell követnetek, és nem engem. Én a pusztában kiáltó vagyok; de ő visszajött a pusztából az emberek közé. Én itt állok az ószövetség végső nyúlványának végső szikláján, egy éjszaka végső pillanatában; de ő az új szövetség, és a virradat. Aki meglátta a Napot, nem marad tovább az éjszakában.

Így néz ez a szikár férfi a távozó két tanítvány után. Bizonyára még látja azt is, amint Jézus megfordul, mert meghallja maga mögött a sietős lépteket. Talán még Jézus kérdését is hallja a távolban: „Mit akartok”?

Valóban, mit akarnak? Meg lehet egyáltalán fogalmazni, hogy mit akarnak? Akarnak egyáltalán valamit? Vagy csak elindultak, mert nem tehettek másként; elindultak egy minden akaratnál és minden megfontolásnál mélyebb döntéssel, belevetve, visszavonhatatlanul, egész lényüket abba az első lépésbe, amellyel elszakad-

tak Jánostól és csatlakoztak Jézushoz? A jelenet olyan egyszerű és olyan valószínű, hogy nem is történhetett másként. Valaki megy, hirtelen lépteket hall maga mögött, siető lépteket, gyors lélegzést: megfordul, „mit akartok”? – kérdezi.

Azokat nyilván meglepi a kérdés. „Így feleltek: Rabbi, hol lakol”? – rögzíti a történeteket János, az egyik szereplő. Vagyis nem feleltek, hanem kérdeztek, mégpedig meghökkenésükben meglehetősen ostobaságot. Hiszen így is föl lehet fogni: hogy az a „rabbi, hol lakol”? két meglepett ember ostoba dadogása, kitérés az elől, hogy számot adjanak egy hebehurgya lépésről. De hogy valóban így kell fölfogni, az egyáltalán nem biztos.

Mert erre a „mit akartok”?-ra talán nincs is más igazi felelet. Kiléptetek egy világból, elindultatok valahová, valakihez; és most még nem vagytok sehol; két part közt, pillanatnyilag még a semmiben: mit akartok? Aki kérdezi tőlük, nagyon jól tudja, mit akarnak: hiszen „másnap” azt is nagyon jól látja majd, mi történik Nátánaéllal a fügefa alatt. De nem elég, hogy ő tudja; a dolog kétoldalú, és döntenie végső soron mégiscsak annak kell, akiről „tudják”, és akit „látnak”. Ezért kérdezi meg ettől a kettőtől, amit kérdez.

Persze azért sok mindent lehetne felelni. Akik például küldöncöket szalasztottak Jánoshoz a Jordán mellé, vagy akik majd nem-sokára őt, Jézust akarják bonyolultan és ravaszul szőtt hálóiukba ejteni a zsinagógákban, számtalan, tűnél hegyesebb és pengénél élesebb elmésségű feleletet tudnának adni. Csupa képletes feleletet, csupa körmönfont kitérést. Valóságos felelet azonban csak egy van. Ez az egy: ez a halászok, kétkezi dolgozók, természetben élő emberek darabos, tömör egyszerűségével kimondott „hol lakol?”.

Egy egész életet csak így lehet odaadni. A semmiből, ahová kiléptek, csak így lehet hazaérni oda, ahová indultak. Ezzel a megtapasztalással, ezzel a végérvényes odaköltözéssel. Megtudni, megtapintani, megélni azt, hogy „hol lakol?”. Nem az okosságodat élvezni, hanem a légkörödben osztozni. Nem vitatkozni veled, hanem az asztalodhoz ülni.

„Hol lakol?": ez a kérdés az étel és a ház közösségét jelenti. Ezzel kezdődik minden, ezzel a beköltözéssel: én hozzád, te hozzám. Jézus a legkevesébe sem lepődik meg: azonnal érti miről van szó, és azonnal ő is az egyetlen lehetséges, az egyetlen valódi és érvényes választ adja: „Jöjjetek, nézzétek meg”. És mint János

írja, a koronatanú pontosságával: „Erre elmentek és megnézték, hol lakik. Aznap nála maradtak. Ez a tizedik óra körül történt”.

Nincs más mód, mint „elmenni és megnézni, hol lakik”. Nincs más mód, mint leülni a közös asztalhoz. Így lesz majd nemsokára Lévi meghívásával is: „Később az ő házában asztalhoz ültek”. S így lesz majd sokkal később, annyi minden után, Emmauszban is: asztalhoz ülni, közös fedél alatt, hogy ráismerjenek a kenyértörésről.

A TÖRVÉNY BETELJESÍTÉSE

ELKÉPESZTŐ ez az örök szörszálhasogatás, törvényhüvelyezés.

Mennek például a vetések közt. A tanítványok éhesek; „tépdesni kezdték a kalászokat és eszegették”. De kit érdekel a tanítványok éhsége? Mit jelent egy ember éhsége ahhoz képest, hogy „olyasmit tesz, amit szombaton tilos cselekedni”?

Aztán betérnek a zsinagógába, és ott áll a félkezére béna ember. Béna, nem béna: mindegy azoknak, akik „figyelték, vajon meggyógyítja-e szombaton”. És mert Jézus meggyógyítja; mert az élő élet értékét fölébe helyezi a holt törvény értékének; mert a jót szombaton cselekszi: „tanakodni kezdtek, hogyan okozhatnák vesztét”.

Vagy ott van a Beteszdában a harmincnyolc éve beteg ember. Harmincnyolc éve várja, és harmincnyolc éve hiába, hogy valaki egyszer elsőnek vigye az angyal kavarta vízbe. Akik bevihetnék, inkább a parton ácsorognak, az oszlopok mögül figyelik, nem éppen szombaton mozdul-e valaki, hogy beszaladjon ezzel a szerencsétlennel a tóba.

De most végre megáll mellette valaki, és nem azt kérdezi tőle, hogy milyen nap van, hanem hogy meg akar-e gyógyulni. És a válasza, hogy igen (mert ki ne akarna meggyógyulni), azt mondják neki, harmincnyolc év után végre valaki azt mondja neki: „Kelj föl, fogd ágyadat és járj”.

Fölkel, fogja az ágyát, és jár. Először talán még szédül, az első lépéseknél talán még botladozik, mint a gyerek, mikor járni tanul. Talán csak azért nem esik el, mert egyensúlyozza magát az ággal. Viszi az ágyát és jár. Bizonyára egyre bátrabban, egyre ruganyo-

sabban. A végén már szinte fut is talán, hóna alatt az ággyal. Harmincnyolc esztendei várakozás után végre kifelé ebből a Betesz-dából.

És akkor egyszerre „rászólnak”. Az első pillanatban bizonyára nem is nagyon érti. Hogyan is értené ezt a képtelenséget? Hogyan is értené, mikor fülében ott zsi-bong, szívében ott lüktet, izmaiban ott pattog a megtalált járás boldogsága? Aki harmincnyolc évig nem járt, és most egyszerre jár, hogyan is törődne azzal, kedden, szerdán, vagy szombaton kezd-e járni?

De vannak, akik törődnek vele. Akik semmi mással nem törődnek, csak ezzel. Előlépnek az oszlopok mögül, megszólítják, rászólnak. „Szombat van, tilos vinned az ágyat.”

Szombat van, tilos meggyógyulnod. Tilos járnod. Tilos kilépned a harmincnyolcéves sirból.

És bizonyára itt is előáll valaki – hasonló a zsinagóga bolház-kodó vezetőjéhez – előáll, széttárja karját és odakiáltja a népnek: „Hat nap van munkára rendelve, azokon keressetek gyógyulást, ne szombaton.”

Persze azért kivételek is vannak. (Nyilván erősíteni a szabályt.) Ha például szombaton esik kútba a fiam, vagy az ökröm. Bár, ami a fiamat illeti: szigorúan eltiltottam a kút környékéről. Az ökrömnek azonban hiába beszélek. Az ökörnek nincs esze, ráadásul a törvényt se tudja, képes szombaton is beleesni a kútba.

Hagyjam benne? Nyilvánvaló, hogy nem hagyhatom benne. Egyrészt, mert akkora értéket, mint egy ökör, nem hagyhatok veszni; a törvény is tiltja az effajta tékozlást, a javak elherdálását. Másrészt, mert ha belefűl, megfertőzi a kút vizét, és ezt is tiltja a törvény. Azonfölül már csak embertársaim érdekében is tisztán kell tartanom a kutam vizét. Tehát kihúzom az ökrömet szombaton is. Világos, hogy a törvény szellemében.

De mindettől eltekintve: ez tagadhatatlan *vis major*, és nem én vagyok a hibás benne, hanem az ökör.

A gyógyítás azonban, az más. Az ilyen harmincnyolc éve betegek, az ilyen félkézre bénák, és mind a többiek: sánták, süketek, inaszakadtak, nyavalyatörősek, ez az egész gyanús népség – ez más. Ezek ráérnek máskor is. Ki állíthatja, hogy aki harmincnyolc évig ráért; nem ér rá még három napot?

Tiltakozom tehát ez ellen: a szombaton üzemszerűen üzött gyógyítás ellen. Ami tilos, az tilos; további vitának nincs helye. A

törvény nevében tiltakozom, ha a hagyományra hivatkozva gyógyít. És a hagyomány nevében, ha a törvényre hivatkozik.

Azzal pedig végképp ne érveljetelek nekem, hogy gyógyít, tehát jót tesz. Engem nem az érdekel, hogy jót tesz-e, vagy rosszat, hanem az, hogy szombaton teszi. Ez a dolog lényege, és nagyon kérek benneteket, ne igyekezzetek mellékvágányra terelni a kérdést.

Így beszélnek azok, akik hivatásuknak tartják, hogy rászóljanak a gyógyultra, aki szombaton viszi az ágát. Pedig ők is ott voltak (hiszen botránkozásra készen a vetés szélén lapultak), és ők is hallották, hogy „az Emberfia ura a szombatnak is”. Ott voltak akkor is, amikor „fölment a hegyre” és onnét mondta, jó magasról, hogy messzire elhangozzék: „Nem azért jöttem, hogy eltöröljem, hanem hogy beteljesítsem a törvényt”.

Ők is ott vannak a hegy tövében; de azt gondolják magukban: mit kell beteljesíteni a Törvényen, amikor ez a törvény maga a teljesség: önmagának elégséges oka és igazolása? Mit kell uralkodni a szombaton, mikor sokkal egyszerűbb, ha a szombat uralodik rajtunk? A törvény megmondja, mi a tilos, mit nem szabad tenni (kivált másnak, mert hogyan érnék én rá azzal törődni, amit én csinálok, ha egyszer állandóan azzal vagyok elfoglalva, hogy ellenőrizsem, mit csinál, és amit csinál, a törvény szerint csinálja-e a másik?) – szóval ez a törvény megmutatja nekem tilos és nem-tilos közt azt a senkiföldjét, ahol kényelmesen berendezkedhetem. De hol és hogyan rendezkedjem be, ha egyszer nekem magamnak kell eldöntenem az igent és a nemet? Ha nekem magamnak kell választanom, vagy a jót, vagy a rosszat, és a törvény szerinti jó az én szabad választásom világában bármikor átminősülhet: semlegessé devalválódhat, vagy éppen rosszá torzulhat a törvény beteljesítésének súlyos szabadságában? Mi lesz velem és nyugalmammal, önelégültségemmel és bíraskodásommal, ha nem háriíthatom többé a törvényre, hanem nekem személyesen kell vállálnom a döntés felelősségét?

Ha egyszer nem úgy vetődik föl a kérdés, hogy miért éppen szombaton gyógyítottál, hanem úgy, hogy miért *nem* gyógyítottál, akár szombaton, akár nem szombaton. És ha egyszer nem én vonom felelősségre a Beteszdzából kisietőt, hogy miért viszi az ágát, noha szombaton tilos; hanem engem vonnak felelősségre, amiért harmincnyolc évig csak néztem, ahelyett, hogy ágyastúl fölnyalá-boltam volna és berohantam volna vele a vízbe, mihelyt az angyal kavarni kezdi.

MIRE VALÓK A PÉLDABESZÉDEK?

ISMÉT a szokott történet, a szokott kép. Jézus elmegy hazulról, leül a tó partján, talán egyedül akar lenni, elmélkedni, vagy csak hallgatni a hullámok locsogását, nézni a nagy, kék eget, az ég madarait, a mezők liliomait. De máris „nagy tömeg gyült köréje”, szorongó, néma embergyűrű, amely hallani akarja. Jézus akkor „beszállt egy bárkába és leült, a nép pedig a parton maradt”. És elkezdődik egy példabeszéd-sorozat, egy füzérnyi, egymásba fonódó parabola, melyben „sok mindenre oktatta őket”.

Példabeszédek „az országról”: a mennyek országáról. Majdnem mind így kezdődik, ezzel az állandó szólással: „Hasonlít a mennyek országa...” Ez az ország azonban, különös módon, nem országhoz hasonlít. Nincsenek határai, nincs hegy- és vízrajza, nincs szervezete, alkotmánya, rendőrsége, bírósága, hadserege, diplomáciája; egy ország, amely *emberhez* hasonlít. „Hasonlít a mennyek országa az olyan emberhez...” Vagy: „Úgy van az Isten országával, mint azzal az emberrel...” Még ahol az ország elásott kincshez hasonlít, ott is megjelenik az ember. „Egy ember megtalálja a kincset...” Mert mit ér az elásott kincs, ha nincsen, aki megtalálja?

A tanítványok, úgy látszik, nem nagyon értik a dolgot. Sem azt, hogy mit jelentenek a példabeszédek, sem azt, hogy miért kell példabeszédekben szólni. Egy pillanatra olybá tűnik, mintha Jézus most – ki tudja, miért – összekusználja azt, ami eddig egyértelmű és világos volt.

Túl vagyunk a Hegyibeszéden. Azzal nem volt semmi nehézség, az közvetlen tanítás volt, „álmélkodtató”; mert Jézus „úgy tani-

tott, mint akinek hatalma van"; és azt mindenki megértette. Tegyék ezt, tegyék azt; emezt meg amazt viszont ne tegyék. Hallgassátok meg a szavamat és váltsátok tette: akkor sziklára épített házatok lesz. „Mindaz pedig, aki tanításomat hallgatja, de tettekre nem váltja, hasonlít a balga emberhez, aki házat homokra építette.” Az egyik ház megmarad, a másik összedől. Mindebben semmi kétség sincs; sem a tanításban, sem a hasonlatban.

Most azonban megjelenik ez a talányos „ember”. Többnyire mint magvető. Egyszer kimegy vetni, és némely szem ide hull, némely szem oda, ismét némely amoda. Másszor „jó magot vet földjébe”. Aztán megint magot vet, és mindegy, akár virraszt, akár alszik, a mag azért szárba szökken, termést hoz. Ki érti ezt? És minek ez az „ember”, mikor úgy is tudjuk, mit kell csinálnunk. Sőt, nélküle jobban tudjuk, mit kell csinálnunk. Kérjétek és kapni fogtok; ne ítéljétek, hogy meg ne ítéljenek; ne gyűjtsetek kincset a földön; mikor böjtöltök, ne legyetek komorak, mint a képmutatók; és így tovább. Világos életszabályok; minek ebbe belekeverni a magvetés mindenkori kockázatait? Minek a *kell* és *nem kell*, a *szabad* és *nem szabad*, a *tegyétek* és *ne tegyétek* egyértelmű kategóriáiból átlépni a parabolák világába, ahol egyszerre minden bizonytalanra válik: ahol a magvagról nem tudni, hová hullanak, ahol a jó szem kalászával együtt nő a konkoly, és még csak ki se irtják aratásig; s ahol ráadásul mindegy, akár alszunk, akár virrasztunk, a vetés beéri és „a föld magától terem”?

A tanítványok megzavarodnak, nem értik, tájékozódásukat veszítve tanakszanak, aztán végül is „odamennek hozzá”. Nem is egyszer. Elhangzik a példabeszéd a magvetőről, és pár percre rá fölhangzik a tanítványok ajkán a kérdés: „Miért szólsz hozzájuk példabeszédekben?” Jézus türelmes, megmagyarázza nekik a parabolát. Hiába: amikor „más példabeszédet mond”, a konkolyról és a tisztabúzáról, nem értik ezt sem. Hazatérve megintcsak „odamennek hozzá és kéri: magyarázd meg nekünk a szántóföldről és a konkolyról szóló példabeszédet”. És ő türelmesen megint megmagyarázza.

Honnét ez az értetlenség? Honnét ez a zavarodottság, mintha eddig nem ismert, új nyelvet hallanának? Alighanem onnét, hogy valóban új nyelvet hallanak. Folyik a nagy tanítás, az első szótól mindvégig az „ország”, a „mennyei országa” egyetlen témájáról. Ebben a tanításban a Hegyibeszéd volt a közvetlen, elemi alap-

vetés. Megtanultuk az alapvető betűket, mondatokat, szabályokat. Most, a parabolákkal, a kék ég alatt, a csendesen csobogó tó partján, miközben Jézus a bárkában ül, nagyon lassan himbáló, kék hullámokon: most a közvetlen tanításból észrevétlenül – mert hiszen minden a szemmel látható, kézzel tapintható valósághoz, a mindennapok munkájához, a földhöz, a vetéshez, az aratáshoz kapcsolódik – átlépünk, szinte csak átsiklunk egy más „műfajba”. Mint amikor már tudjuk a szabályokat, és tanulni kezdjük az alkalmazásukat. Amikor belép a kockázat, a bizonytalansági tényező: a „tedd ezt”, „tedd azt” után a „teheted így is”, „teheted úgy is”, mert most már tőled, a te mozdulatodtól függ, hogy hová veted a magot, hogyan műveled meg a vetés alá a földedet, és elhessen-ted-e vagy sem a magvaidra leselkedő madarakat.

Miért szólsz példabeszédekben? – kérdezik a tanítványok. Miért? A megelőző közvetlen, elemi értés után egy kevésbé áttetsző és mégis mélyebb értés kedvéért. De ez az „értés” szó nem is egészen helyes itt. Nem arról van szó, hogy a példabeszédet ízről ízre megfejtjük, matematikai tételként levezessük, meghatározva minden egyes tagjáról, hogy mit „jelent”. A parabola, úgy amint van, önmagát jelenti. „Életkép”, élet-darab; ezt nem az értelem tábláján kell képletbe foglalva „lefordítani”, hanem az kell, hogy a „képletnek” kép, a darabnak darab feleljen meg az életünkben. A Hegyibeszéd nyilvánvalóan a megértő értelem síkján folyt a maga egész utalásrendszerével: „Hallottátok a régieknek szóló parancsot”, amivel szemben „én pedig azt mondom nektek”. Tiszta, jól tagolt érvelések, örömet lelhetné bennük egy bölcséleti elméletornák kedvelő görög is. A parabolák világában azonban már talaját vesztené az iskolázott következtetésekhez szokott görög ész. Ez már az élet ellentmondásokkal teljes szövevényé, ahol kinek-kinek magának kell utat vágnia. Vannak szabályok, kétségkívül; de a szabályok alkalmazásának mindenkori döntése annak az „embernek” a kezében van, akihez Jézus újra meg újra a mennyek országát hasonlítja. A parabola a léttel szembesít, a lét kérdését teszi föl; erre a kérdésre nem fogalmilag, nem elméletileg, hanem *léttel*, a lét elkötelezésével kell felelni. Ha a mennyek országa olyan, mint az az ember, aki kimegy a földjére magot vetni, akkor ki kell mennünk a földünkre magot vetni. És *ugyanakkor*: – ha az Isten országával úgy van, mint azzal az emberrel, aki magot vet, de a magról „maga sem tudja, hogyan” szökik szárba, és „a föld magától te-

rem”: akkor el kell vetnünk a magot és türelemmel hagynunk kell, hogy a föld „magától” teremjen.

A parabolákat meg lehet „magyarázni”; a parabolák sajátága és értéke azonban elsősorban az, hogy igazi jelentésük nem szét-szedve megmagyarázott részleteikben van, hanem abban a teljes – és létünkhöz ilyen bonyolult teljességében szóló – létben, amit magukba foglalnak. Ez a délelőtt (mert föltehetőleg délelőtt), amikor Jézus elmegy hazulról, majd bárkába száll és onnét beszél a köréje gyűlt tömegnek: – az egymásba fűződő paraboláknak ez a délelőttje egyben az a nagy, nyugodt, kalász-suhogású, kék égboltú pillanat is, amikor a mennyek országának tanítását átemeli az értelmi megértés egyszerűbb síkjáról a megélés, a lét, az egzisztencia, a mennyek országához hasonló „ember” sokrétűbb, homályosabb és kockázatosabb világába.

Ettől fogva nem az a kérdés, hogy „mi a törvény”, hanem az, hogy hogyan éljenek, hogyan éljünk. Ettől fogva nem *igazodnom* kell bizonyos szabályokhoz, hanem *döntennem* kell az élet dolgaiban. Földről és kalászról, konkolyról és búzáról, vetésről és aratásról.

A BŰNÖS ASSZONY

NEM TUDJUK, hogy hívják ezt a bűnös asszonyt; csak azt tudjuk róla, hogy nem a Magdalából való Mária. De a neve nem is fontos; elég annyi, hogy ő a Bűnös Asszony, aki „abban a városban élt”. Lépj be a város kapuján, szólítsd meg az első szembejövőt, mondd neki, hogy a Bűnös Asszonyt keresed: azonnal rámutat a házára, és vagy botránkozva végigmér, vagy aggódva figyelmeztet: „Óvakodjál attól a feslett személytől”. Az ilyen bűnös asszonyoknak nincs más nevük, mint a bűnök; és ha mégis van nevük, valami egészen közönséges, mint Maris, vagy Boris, vagy Julis, vagy esetleg romantikusabb és választékosabb, Ria, vagy Bea, sőt talán még választékosabb, valami rendkívüli, irodalmi név, amilyenről költeményekben olvashatni; talán Lesbiának vagy Cynthiának hívják őket, mint Catullus és Tibullus kedvesét – szóval akármi is a nevük, ez a név már nem tulajdonnév többé, ha ők viselik, hanem köznévvé válik, és azt jelenti: bűn; és azt jelenti: a bűnös asszony. Az a bűnös asszony, aki „a városban lakik”.

A bűnös asszonyt, „aki a városban lakik”, mindenki ismeri; és vannak, akik közelebbről is ismerik, akik meg-megfordulnak nála, szorosan a falhoz lapulva a házához lopakszanak, bekopognak az ablakán és suttogva kérik, hogy nyisson ajtót. De az ilyesmi a sötétség leple alatt történik, hogy senki se lássa, és a városban, ahol a bűnös asszony lakik, olybá is veszik, mintha meg sem történt volna: ez az, amiről nem beszélünk; ez az, amit nem illik emlegetni. Szemet hunyunk a dolog fölött, és suttogva méltatlankodunk rajta, ha egyáltalán méltatlankodunk. Pontosabban nem is a dologon, hanem a Bűnös Asszonyon. Aki nem átal „a városban lakni”,

nem átalija kinyitni az ajtaját, ha a tisztos polgárok napszállat után bekopognak hozzá. Otthon a család vacsorához ül, meggyújtják a lámpát, hozzák a tálát; de egy hely még üres, talán éppen a családfőé, aki köztisztületben álló írástudó, vagy nagytudományú farizeus. A többiek nézik az üres helyet, az árulkodó hiányt; a fölnöttek összenéznek, az anya sóhajtván meri tele a gyerekek tányérját, „szegény – mondja – megint túlórázik a Szanhedrinben”, és a néma arcokra kiül a Bűnös Asszony kárhoztatása.

Arról természetesen beszélni sem lehet, hogy a Bűnös Asszony visszaadja a családfő látogatását és tisztességes házba betegye a lábát. Ilyesmi még sosem fordult elő.

De most, ahogy „asztalhoz telepedtek”, a vendéglátó farizeus egyszerre összevonja a szemöldökét és nyugtalanul szimatolni kezd, mert megcsapta orrát ez az ismerős illat. Szeme villanásával kormányozná a szolganépet, hogy távoztassák innét a szegyetlent, ha netán az udvarba merészkedett volna. Csakhogy már késő; a Bűnös Asszony ott áll a küszöbön. Egy karcsú árnyék a nyitott ajtó keretében; egy árnyék, amint megmozdul, a döbrent csönd szakadékában lépkedve, mint egy alvajáró. A farizeusban elhül a vér, egy pillanatig ő is szakadékból kuporog: a félelem szakadékában. Retteg, hogy nyomban kitör a botrány.

A Bűnös Asszony azonban nem törődik a farizeussal. „Alabástrom edényben illatos olajat hozott”, hogy megkenje vele az Úr lábát, és megöntözte könnyeivel, és megtörölje haja fürtjeivel, melyeknek selyme – selymének emléke – villamos szikrákkal pattog a farizeus ujjai hegyében. Riadtan rejtené kezét a köntöse alá; de ezeket a szikrákat szerencsére nem látni.

A farizeus lassan megnyugszik, lassan visszanyeri méltóságát. Most már bánja az egész ebédet. A prófétát akarta megvendégelni, nehogy kimaradjon a próféta dicsőségéből, és hogy elmondhassa: „Az asztalomnál evett”. De miféle próféta az, aki egy bűnös asszony selymes hajának érintését tűri? Ha próféta volna, bizonyosan tudná, ki és miféle ez, aki őt érinti: hogy ez egy bűnös asszony. De úgy látszik, nem tudja. Tehát nem próféta, hanem valóban gyanús elem, ahogy híresztelik róla: bűnös, vámosok, utcanők barátja. A farizeus számlálni kezdi magában, mennyi pénze ment veszendőbe ezzel az ebédrel.

A Bűnös Asszony nem számlálja magában az olaj árát. Csak áll Jézus mögött, „hátról a lábánál”, csak hajladozik, ahogy könnyei-

vel öntözi, hajával szárogatja az Úr lábát; hajladozó szőke láng, a szeretet lengő lángja egy föltört alabástrom edény fölött; egy szív, akinek nagyon sok a tartozása, és akinek nagyon sokat fognak elengedni, mert nagyon szeretett. Egy szív, aki nem méri latra a szeretetét, és mindent elveszíthet, de mindent meg is nyerhet, mert semmit sem tart meg magának. A fukarok és zsugoriak közt egy nagylelkű szív, a langyosok közt a fölgyulladt tűz; az esztelenség tulsága annak, aki kicsinyes eszességében apró hasznokra spekulál; valaki, aki nem vizet ad, de könnyet, nem törölőkendőt, hanem selyem haját, nem álnok üdvözlő csókot, hanem az alázat csókját egy lábra, mely érte jött ki tudja milyen pusztákon át ebbe az előkelő házba, ahonnét őt kinézik, és ahol mégis egyedül csak ő van igazán otthon, az Úr megbocsátó szeretetében. Mert ki lehet igazabban otthon, hívatlanul is, egy vendégségben, mint az, akinek „bocsánatot nyer sok-sok bűne, mert szeretett”?

Az asztaltársak hiába súgnak össze, hogy „kicsoda ez, hogy még a bűnöket is megbocsátja”; mert a Bűnös Asszony tudja, hogy ez az az Egyetlen Vendég, aki még a bűnöket is megbocsátja, a szeretet könnyeiért és a szeretet bánatának olajáért. A Bűnös Asszony könnyei közt is mosolyog, befelé, láthatatlanul, egész lényét eltöltő, egész múltját eltörlő mosollyal, egy újszülött hajnal mosolyával; mert „hite megszabadította”, mert „mehet békével”, és immár béke-ségben lehet önmagával.

A VIHAR LECSILLAPÍTÁSA

AKI CSÓNAKBA száll, hogy átkeljen a túlsó partra, sosem tudhatja, mi éri a vízen. Bármilyen derűs ég alatt indul is, mindig számítania kell rá, hogy „egyszer csak heves vihar támad, úgyhogy a hullámok elborítják a bárkát”.

Mikor, miből támad egy-egy ilyen vihar? Nem lehet tudni; erre nincs prognózis. Itt semmiféle időjárásjelentés nem igazít útba. Van úgy, hogy mázsás felhők lógnak az égen, és aztán váratlanul kiderül, kedvező fuvalom feszíti a vitorlát, és a bárka akadálytalanul siklik a sima vízen. Persze föltétlen bizonyossággal ilyenkor sem tudhatni, hogy valóban a túlsó part felé tart-e, és nem csupán a túlpárt valamilyen ábrándja, csalóka káprázata felé, sőt nem egyenesen visszafelé-e. Máskor a tó közepén hirtelen szélcsend támad, olyan határtalanul nagy, néma üresség, mint maga a tó; a vitorla lelankad, a színek megfakulnak, a víz is, az ég is olyan, mint az ólom, ólmos sivárság terjeng az utasban is: ólomsivatag az ólomsivatagban. És ismét máskor „egyszer csak heves vihar támad”.

Miből? Talán egy kis, fehér feihőből, melyet valami érezhetetlen, messzi szél sebesen végighajt a tó fölött. Ez a parányi kis felhő, mely a következő percben már el is enyészett, mintha sosem lett volna: ez a kis felhő olyan, mint a szép gyümölcs belsejében a féreg. Kívül a gyümölcsön még semmi sem látszik, de belül már romlott, már benne lakik a romlás csírája, a pusztulás férgé. Talán még ki lehet vágni, ha észreveszik; sebhely marad a vágás nyomán, kisebb vagy nagyobb forradás, de maga a gyümölcs ép marad. Csak-hogy többnyire nem veszik észre, nem vesszük észre. Nem a gyümölcs belsejében a hízásnak induló férget. Nem az égen azt a kis

felhőt: a romlás angyszelidnek látszó princípiumát. Pedig csalhatatlan jel: a tavon járók jól tudják, hogy viharnek jele, mely aztán rövidesen „elborítja a bárkát”.

Hol lakik ez a készülő vihar? Hol az orkán, amelynek egy-egy ilyen kis felhőpamacs a hírnöke? Talán a hegyeken túl egy barlangban, ahonnét oktalanul kiszabadítják. Vagy talán egy palackban, a bárkánk aljában, és észre se vesszük, mikor csavarjuk le a palack kupakját, szomjunkban, vagy csak szórakozottságból. Néha egy lehetéből támad. Valamiből, ami bennünk van, bennünk készül; valami homály, rendezetlenség, köd, mely ki akar szökni belőlünk, hogy odakint, kívülünk szellé, viharra testesüljön, örvénnyé dagadjon, megpörgessen, elnyeljen, összezúzzon. Honnét ez a vihar? – kérdezi rémülten a hajós. Belőled – felelné a vihar, ha tudna, vagy akarna felelni. Mi ez a vihar? – kérdezi; és a vihar azt felelhetné: *Te vagyok*. De a viharok nem válaszolnak, kivált ha már kitörtek; ezekre a kérdésekre a hajósnak kell válaszolnia, mielőtt még a vihar kitörne.

Talán már akkor, amikor elindul. Talán már akkor tudnia kell, hogy a vihar lehetőségét viszi magával. Már akkor föl kell készülnie rá, hogy együtt hajózik a viharával.

Együtt a viharával, egy szunnyadó, csecsemő viharral, amely bármely pillanatban megnőhet, mint az alakjukat változtató óriások; és a túlpárt kiszámíthatatlanul messze van. Lehet, hogy egy nap, lehet, hogy egy évi. De lehet, hogy hetven, nyolcvan. Elindulunk, és nem látunk semmit; aztán látni kezdjük a túlsó partot. Tudjuk, hogy van; de nem tudjuk, mennyire van. És a bárkánk aljában egy láthatatlan bölcsőben ez a szendergő, alattomos, ugrásra kész vihar.

Nem hadihajón megyünk, nem óceánjárón. Nem a kényelem és biztonság egyébként is nagy összegre biztosított járműve visz. Nem kaptunk egyebet erre a kalandra, mint egy csónakot, egy lélekvesztőnél sem nagyobb bárkát. Ezen a lélekvesztőn kell megmentenünk a lelkünket.

Miféle rakományt vihet magával egy ilyen lélekvesztő? Mit még az utason kívül? Miféle műszereket, egy kezdetleges kis iránytűn kívül? Fegyver nem fér rá; se szigonyágyú a mélység esetleges cetjei és bálnái ellen, se viharágyú a felhők ellen. S minél jobban megterheljük étellel-itallal, annál több a valószínűsége, hogy elmerülünk, vagy megfeneklünk egy-egy ravasz zátonyon. Egy útitársnak azonban még van hely, az még cífér; a bárkát úgy szerkesztették,

hogy egy útitárs még elférjen. Ezt kell jól megválasztani, ezt az útitársat. Hogy olyan legyen, aki segít, „ha egyszer csak heves vihar támad, úgyhogy a hullámok elborítják a bárkát”.

„Ő azonban aludt.” Miért aludt? Álmos volt? Elfáradt? Unta magát? Miért alszanak el az útitársak?

Az utak elálmosítanak; beszélgetni kell az útitárssal, hogy el ne aludjék. Talán azért alszik, azért aludt el, mert nem álltunk szóba vele. Fölvettük útitársul, aztán egy szót se szóltunk hozzá többet; most itt a vihar, és ő, ahelyett, hogy segítene, „alszik”.

De még mindig jobb, ha itt van és alszik, mintha nem lenne itt. Aki itt van, velünk együtt a viharban, azt föl lehet kelteni. Mikor „a hullámok elborítják a bárkát” – ha máskor nem, hát legalább most, amikor a hullámok elborítják a bárkát, oda lehet menni hozzá, meg lehet rázni a vállát, lehet kérlelni, rá lehet kiáltani, rimánkodva, vagy akár torkunk szakadtából: „Ments meg, mert elveszünk!”

Akármilyen mélyen alszik is, biztosan fölébred; még sosem fordult elő, hogy ne ébredt volna föl, amikor hívják.

Amikor fölkeltek, mindig fölkel, és még csak szemrehányást sem tesz érte, amiért hagytuk, hogy elaludjék. Amiért csak akkor jut eszünkbe, mikor „életveszélyben forgunk”.

Fölkel, „parancsol a szélnek és a háborgó víznek”. Erre „minden elcsöndesedik és elnyugszik”; „nagy nyugalom keletkezik”, és újra látjuk a túlsó partot, egészen közel: ott kezdődik a köntöse szegélyénél.

KINEK KELL AZ ORVOS?

AMIKOR a tó felé mentek, elhaladtak a vám mellett; ott ült Alfeus fia, Lévi, akit másképpen Máténak hívtak. Jézus ránézett és megszólította.

Miért éppen őrá nézett? Miért éppen őt szólította meg? Rejtély. Miért néz rá valakire Jézus? Miért szólít meg valakit? Sosem lehet tudni, ez az ő titka. Megy az úton, egy város, egy tó, egy domb felé, egyedül, vagy tanítványokkal körülvéve, vagy népes sereg kíséretében; egyszer csak meglássítja lépteit, ránéz valakire és megszólítja.

És ha már mindenképpen megszólít valakit, miért éppen egy vámost, aki ott ül reggeltől estig a vámnál, szedi a pénzt, és mindenki tudja róla, hogy „bűnös” ember? Nem lehet egészen pontosan tudni, mi a bűne; mindenesetre bűnös, nem tartozik közénk, akik „igazak” vagyunk, vagy úgy teszünk, mintha igazak volnánk, s akár így, akár úgy, ismerjük a törvényt és tudjuk az Írást. Vagyunk ott tizen, százan, akár ezren is; csak egy kicsit körül kellene néznie, hogy meglásson minket és minket szólítson meg. De ő csak a vámost látja; mintha megbabonázta volna ez a pénz fölött kuporgó ember a vámnál, ez a nemigaz, ez a bűnös, akit minden ízléses ember kerül, és minden rendes ember megvet. Mintha valami vonzás áradna ebből a vámosból, ami magára húzza a tekintetünket és szánkra kényszeríti a szót. Persze a tekintetben lenézés van, és a szánkra toluló szó ilyesmit mondana, ha valóban kimondanánk: „Tűnj el innét, te vámos, te tisztátalan kezű, lehetőleg bújj el a föld alá, vagy legalább a pénzváltó asztalod mögé, hogy nem is lássunk; hagyd föl ezzel a szemérmetlen viselkedéssel, amivel fölhivod ma-

gadra az Úr figyelmét. Hiába sütöd le a szemedet, hiába pironkodol; ismerjük a trükkjeidet. Éppen ezzel a pironkodással akarsz kitűnni a többiek közül. Értsd meg, Alfeus fia, Lévi, akit Máténak is hívnak: ebből elég volt. És belőled is elégünk volt’.

De miért nincs elege belőle az Úrnak? Miért nem osztozik az igazak és jól neveltek véleményében? Mi köze neki ehhez a vámoshoz? Miért közeledik hozzá? Talán hogy jobban szemügyre vegye a hitványságát, a két keze mocskosságát a pénztől? Nem, szó sincs róla. Miért szólítja meg? Talán hogy azt mondja: „Kelj föl és kotródj innét, terhemre vagy, látni se bírlak; az igazak iszonyodnak a magad-fajta bűnösök látványától; én pedig az Igazak Igaza vagyok, tehát kétszeresen utállak”? – Nem, nem ezt mondja. Csak áll Máté mellett, ruhája szegélye az asztalt érinti. Most megmozdul a keze is, és az igazakban még egyszer felvillan a remény: ez a kéz azért mozdul, hogy egyetlen haragos lendülettel lesöpörje az asztalról a pénz apró kupacait. Hogy végre kiderüljön az igazak igazsága és a vámosok bűnössége. *Palam et publice*, itt mindenki előtt, örök időkre szóló tanulságul.

De a kéz nem söpri le az asztalról a pénzt. A kéz mintha áldást adna, egy egészen parányi jelet, amitől Máté szemében föllobban a fény. Az Úr pedig „megszólítja”, halkán, de tisztán tagolva, hogy körös-körül mindenki érti, értik a tavon innen és túl, Jeruzsálemben és Rómában, Szamáriában és Kappadóciában, Keleten és Nyugaton, most és mindenkor. „Kövess engem!” – mondja az Úr Alfeus fiának, Lévi-Máténak a pénzváltó asztal mellett a vámnál. Mindenki érti. Csak azok nem akarják érteni, csak azok tesznek úgy, mintha nem értenék, akik meg vannak győződve róla, hogy ők az igazak, tehát joguk van megvetni a vámost.

Ki érti ezt? Egyszercsak elhangzik a hívás, minden előzmény nélkül. Az ember ül a vámnál, vagy az íróasztalánál, áll a gépje mellett, vagy a földjét műveli, esetleg gabonát rostál, mákot darál vagy ebédet főz; egyszercsak ránéznek és azt mondják: „Kövess engem!” Egy hívás, amire felelni kell. Nem lehet azt mondani: „Most éppen nem érek rá, dolgom van, ebédet főzök, mákot darálok, gabonát rostálok, a gépemet kezelem, a földemet szántom, a pénzemet számolom; de gyere vissza holnap, majd akkor megbeszéljük.” Mert a hívás *most* szól; lehet ugyan, hogy holnap is szólni fog, de lehet, hogy soha többet. A hívás többnyire csak egyszer szól. Aki hív, annak tovább kell mennie, más tavak felé, más vámok és vámosok mellett;

holnap már másra tekint rá, holnap már másnak mondja: „Köveß engem!”

Ma ez a Máté nevű ember van soron. Ma őt hívják. Ő pedig „fölkelt és követte”. Nem számolta meg, mennyi pénzt hagy az asztalon. Ami még szétszórva hevert, nem rakta kupacba, nem tornyozta rendbe, nem igazgatta kis vályúkba, ahogyan a bankokban szokták az aprót. Egyszerűen „fölkelt és követte”; mi mást tett volna, ha egyszer hívják? Ha egyszer elhangzott ez az egyszeri, egyetlen neki szóló hívás? Pedig talán már tudja, már hallott róla, hogy a rókának odúja van, az ég madarának fészke, de az Emberfiának nincs hová a fejét lehajtsa; és azt, aki fölkel és követi, senki sem biztosítja róla, hogy neki majd lesz, ha más nem, hát odúja, mint a rókának, fészke, mint a madárnak, vagy csak egy marék széna a feje alá. De Máté fölöttébb csodálkoznék rajta, ha valaki hősiességről beszélne neki. Máté valószínűleg így felelne: „Hősiesség? Ahhoz kell hősiesség, hogy valakit hívjanak és *ne* menjen; hogy valaki *ne* keljen föl és *ne* kövesse az Urat, ha megáll előtte és megszólítja. Mi hősiesség van abban, ha a gyerek odamegy az apjához, amikor hívják? Abban van inkább a hősiesség, ha a hívásra hátat fordít apjának, ellöki az apja karját és nekivág egymaga az irdatlan bozótnek”.

Így szólna Máté, ha valaki hősiességről beszélne neki. De se erről, se arról nem beszélnek neki. Kicsit elhúzódnak tőle; mert ki szereteti, ha a bűnösök hozzá törleszkednek? Ha el kell tűrnünk, mert ez az Úr érthetetlen szeszélye: jól van, eltűrjük. De szóba azért nem állunk vele.

Később, tudjuk, ez a Lévi, akit Máténak is hívtak, és aki Alfeusnak volt a fia, „nagy lakomát adott az Úr tiszteletére”; s azt is tudjuk, hogy „sok vámos és más ember telepedett asztalhoz vele”, amiért a farizeusok és írástudók természetesen zúgolódní kezdtek. Mert egy földél alatt lenni ilyen bűnösökkel, ha nem is öröm, de hagyján; az azonban, hogy közös asztalhoz is ültessék őket: ez már több a soknál. Tehát zúgolódtak, ha nem is túl hangosan, de azért elég föl-tűnően ahhoz, hogy ország-világ előtt dokumentálják a különvéleményüket, és hogy semmiképp sem helyeslik ezt a közösködést. „Miért esztek-istok vámosokkal és bűnösökkel?” – kérdezték a tanítványoktól; és volt, aki konkrétan is megfogalmazta: Miért eszik-iszik *Mesteretek* vámosokkal és bűnösökkel? Akkor mondta nekik Jézus (bizonyára látva, hogy a tanítványok csak hümmögnek, nézegetnek egymásra, maguk sem tudják, mit mondjanak, és ma-

gukban talán egy kicsit igazat is adnak az előkelő írástudóknak) – akkor mondta Jézus, ezt is halkán, de olyan tisztán tagolva, hogy máig elhallatszik (és csak a farizeusok nem akarják hallani): „Nem az egészségeseknek kell az orvos, hanem a betegeknek. Nem azért jöttem, hogy az igazakat hívjam, hanem a bűnösöket, hogy megtérjenek”.

Az Orvos megáll a beteg mellett, azt mondja neki: „Kelj föl. Kövess engem”. És a beteg fölkel, a betegágyból, vagy a vám pénzváltó asztalától (aszerint, kinek milyen a betegsége); „fölkel és jár”, követi az Orvost, de már nem beteg: meggyógyult. De a Farizeust olyannyira eltölti egészségének gögje és a betegek utálata, hogy közben nem veszi észre a saját betegségét. Ő az, aki festett koporsóhoz hasonló; ő az, aki olyan, mint a meszelt sír, „kivülről ékesnek látszik, de belül tele van holtak csontjaival és mindenféle undoksággal”.

A GERAZAI MEGSZÁLLOTT

AKIT a gonosz megszállt, sírboltban lakik.

Amikor a lecsendesített vízen a tó túlsó partjára értek, ez a gerázai megszállott is a sírok felől futott feléje. Ez is sírboltban lakott.

Nem minden sírbolt látszik annak. Vannak palota-formájúak, nyaraló-formájúak. Vannak kunyhó-formájúak, sőt még putri-formájúak is. Mindegy: ahol a gonoszság lakik, az mind sírbolt.

És akiben lakik, az is sírbolt. Mozgó sírbolt; a sír magánya, dohossága, hidege árad belőle.

Ezek azok, akikhez úgy járunk, ha egyáltalán járunk hozzájuk, mint a sírokhoz látogatóba. Nem is a kedves sírokhoz. Az olyanokhoz, ahová a kötelesség parancsol el időnkint. Kelletlenül ácsorgunk, kínosan feszengünk, és örülünk, ha túlestünk rajta.

Hiszen sosem vagyunk biztonságban. Azzal, aki a maga sírboltjában lakik, sosem vagyunk biztonságban. Ha dühöngeni kezd, „még láncra verve sem lehet visszatartani”. Eltéli a láncokat, eltöri a bilincseket; a szeretet bilincseit is. És a törmeléket a fejünkhöz vágja. Sebeit néha hetekig viseljük.

Akibe beköltözött a gonosz, annak kopár sírbolttá pusztul a világa. A fősvény, az irigy, a gyűlölködő meg a többi mást se csinál egész nap, mint ül egy senkiföldje közepén és mint egy iszonyú rovar, eszi, rágja, örli maga körül a földet. Sivataggá kopasztja, annak a közepén ül, a maga sírboltüregében. Időnkint kiabál, köveket hajigál és „kövekkel üti-veri magát is”.

Kín másoknak, kín magamagának; és kínjában az a legrosszabb, hogy ragaszkodik a kínjához. Összenőtt a benne lakó rosszal, eggyé kövesedett a sírral. Nem is akar már szabadulni. „Mi bajod velem

Jézus? Az Istenre kérlek, ne gyötörj!” Majd én gyötöröm magamat; de te hagyj békét nekem.

Mikor a nevét kérdezik, azt feleli: Légió.

A gonoszt mindig Légiónak hívják; mert mindig „sokan vannak”. Aki fősvény, az irigy is, szeretetlen is, gyűlölködve dühöng is. Lehet folytatni és variálni. Mindig sokan vannak; mindig Légió a nevük.

Mindig Légió a neve. Egynek látszik, de az egy mögött sokan vannak. Sárkány: ötféjű, hétfejű, kilencfejű; ha levágják valamelyik fejét, rögtön újra kinő. A szívét kell megkeresni.

Mindenestül kell kikergetni, egyszerre az egész Légiót. Oda, ahová való: a sertésekbe.

Csakhowy amivel az ember jól megfér, azt egy jámbor konda nem bírja elviselni. „A tóba rohant és belefűlt.”

A kondások szétszaladnak, viszik a hírt a városba, tanyákra. Az emberek pedig „kisereglenek, hogy lássák, mi történt”.

Ott állt a csödület, és egyszerre „félelem fogja el őket”. Mitől? Attól, hogy „a megszabadított ember fölöltözve, ép ésszel ül Jézus lábánál”.

Hagyján a konda, a vízbe fűlt kétezer sertés. Ilyet már láttunk: pestist, vést, elemi csapást, ólak leégését. Most a tóba rohantak és vízbe fűltak, ennyi az egész. Majd kinyomozzuk, mi ebben az ügyben a kanászok felelőssége. Szóval attól még nem kell „megdőbbenni”, ami a kondával történt.

A döbbenetes ez az ember: „az imént még egy légió tartotta meg szállva”, most meg csak ül, és talán mosolyog is. Mindenesetre elsimult az arca. Csupa béke a tekintete. És se nem kiabál, se köveket nem hajigál, se magát nem marcangolja. Ez az, ami döbbenetes.

Az a döbbenetes, hogy a Légió egyszercsak eltávozik (mindegy, hová: tóba-e, sertésekbe-e); az a döbbenetes, hogy ez az ember egyszerre kilépett a saját sírjából; hogy már nem sírboltban lakik, hanem „vele akar menni”. Hogy egyik napról a másikra, egyik óráról a másikra más lett.

A jósága a döbbenetes. A jósága fenyegetése.

Mert, gondolják a megrökönyödött gerázaiak, nekünk is megvan a magunk kis sírboltja. Egészen jól berendezkedtünk benne. Még nem sivatag; arra azért vigyázunk, hogy ne legyen sivatag; és egyelőre köveket is csak a másikra dobunk, nem magunkra, és a másik-

ra is általában csak akkor, ha nem veszi észre, ki dobja a követ. Lakályos, testhez álló kis sírbolt.

Mi lesz, ha ki kell költözni belőle? Mi lesz, ha egyszercsak ott állunk majd mi is egy ilyen ránk szakadt, metsző fényű szabadságban?

Ezért aztán inkább „kérlelni kezdik, hogy távozzék el a határuk-ból”.

Jézus valóban „bárkába száll”, ők pedig hazamennek, ki-ki a maga összkomfortos sírboltjába.

De azt az arcot, azt a megbékélt arcot Jézus lábainál: ezt az arcot alighanem mégse bírják elfelejteni többet.

EGY KONDA rohan a tóba, s egy ember, aki az imént még rángatódva fetrengett a földön, boldogan, „fölöltözve, ép ésszel” ül Annak lábainál, aki visszaadta az egészségét. A gerázai megszállott meggyógyult, az ördög megszállta sertések a vízbe fúltak. A gerázaiak pedig a Szabadító elé járulnak és kérik, távozzék tőlük más vidékre. Jézus tehát „bárkába szállt, hogy visszatérjen” a túlsó part-ra.

Ott már várják. „A tömeg örömmel fogadta”, tolong a víz szélén, szinte kiszállni sem engedi. Amikor a tavon közeledtek, még látni lehetett őket, ezt a túlterhelt bárkát; most már nem látni mást, csak a tömeget, háttal, száz meg száz hátat és ágaskodó vállat, háta és vállak falát. Jézust nem látni; elfödi ez a fal. „Ott maradt a tó partján”, ennek a falnak a börtönében.

Miért várták, mit akartak tőle? Itt-ott kis rés a falon: ott vannak a hordágyak. Ott vannak az inaszakadtak: mint amikor kiesett a falból egy-két téglát, és peremének a vonala hirtelen lejt, majd újra fölemelkedik. A hordágyon fekvők, a háta és vállak falában. És vannak vakok és süketek, mindenféle nyomorúság; vannak csodavárók, és vannak, akik a Hatalom pillanatát várják, a rómaiak ellen, Heródes ellen, akármilyen; tört szorongatnak a köntösük alatt. Tolong, tülekszik, nyüzsög, hullámszik a rengeteg érdek, várakozás, reménység, és a nagyon kevés szeretet. Jézus áll a parton; nem is látni a tömegtől. Már nagyon sokan vannak, és még mindig jönnek, csatlakoznak a többihez, új háta a régebbi háta mögött, és nem látnak semmit, csak csupa hátat.

Akkor jön futva ez az ember, aki Őt magát akarja látni. Ez a Jai-

rus nevű férfi. Feje, vagy egyik előljárója a zsinagógának. Egy ember, aki tudja, hogy múlhatatlanul át kell törnie a falon. Át a tömegen, és milyen tömegen, Uram Isten! Kínokon, szenvedéseken, igen; de vajon hány jönne vissza, ha egyszeriben megszűnnének a kínjai? Egy talán tizből, és az is szamaritánus? És át kell törnie indulatokon és számításokon is: azokon, akik valaki vagy valami ellen sereglettek Hozzá, és azokon, akik valami hasznót várnak tőle, ki-ki annyit, amennyire a képzeletéből futja. Az egyik erőt és gazdagságot. A másik csak kövérebb falatot a fazekába.

Valahol a városban zihálva fekszik ágyában a lányka, verejtek lepi, vékonyka keze-lába meg-megrándul, bőre tüzel, szeme ég; és már gyülekeznek a fuvolások. Egy ártatlan, veszendő kis élet utolsó reményével fut ez a boldogtalan apa, s ahogy futtában végre föl-néz, szemközt találja magát a háta falával. Ez most egy pillanatig talán a teljes reménytelenség: a végső kísértés abban a küzdelemben, amit a lányáért folytat, s ami nem is küzdelem, csak futás, ereje fogytáig való rohanás arrafelé, ahol a Forrást sejtí.

A Forrás helyett a falba ütközik. Menj, Jairus, mondják a háta. Fordulj vissza, Jairus. Futottál, szerencsétlen öregember, és teljes-séggel hiába. Jézushoz nem lehet odajutni, elállják az utat a háta. Azok, akik köréje tódultak; azok, akik a seregének mondják magukat: azoknak a háta. Tévedtél, bolond apa, esztelen előljáró. Azt hitted, elég, ha feléje futsz, feléje kiáltasz. Nem, barátom, nem fordulnak feléd irgalmas szemek, nem segítenek előre készséges kezek, hogy mielőbb elébe borulhass és eldadogd a bajodat. Előljáró vagy, tudnod kell, hogy mindenütt előjogok vannak: aki előbb érkezett, az közelebb van. Annak reménye van rá, hogy előbb megkapja, amit kér. Várj a sorodra, Jairus. Hogy közben meghal a lányod? Nagyon sajnáljuk, mondják ridegen a háta. Rendkívül sajnáljuk, kedves Jairus. De beláthatod, hogy meg kell tartani a rendet.

Jairus azonban nem tartja meg a rendet. Jairusnak szárnyakat ad a hit és a szeretet. Jairus maga sem tudja, mi ez: valami erő, mely nem is annyira benne van, hanem valahol előtte; a hite benne él, a szeretete benne fáj, és mégis előtte van és húzza, a falon túlról és a falon át; mintha Valaki azt mondaná: gyere, Jairus, várlak, mert várod, hogy láthass.

Jairus áttör a tömegen. Át kell törni a tömegen, hogy „meglássá”, hogy személyes kapcsolatba jusson Vele. Át kell törni a falon. En-

gedni kell a hívásnak, mely válasz egy kiáltásra (bár a kiáltás is csak válasz már egy megelőző, állandó, egyetemes és állhatatos Hívásra). „Tedd rá a kezedet, hogy meggyógyuljon és életben maradjon”! Ne erőlködjél, mint a próféták; ne fújtass, mint egy fújtató, és ne izzál, mint egy kazán, hogy életre fújtasd és izzítsd a halottat. Te vagy az Élet; csak tedd rá a kezedet. Semmi mást, csak a kezedet; semmi mást, csak érintsd meg, egyetlen ujjal, egyetlen simogatással. „Hogy életben maradjon.”

És Jézus már megy is. „Fölkelt”, s most ő is megteszi Jairus útját, keresztül a tömegen, amely „majdnem agyonnyomja”. Valaki megérinti; egy másik, aki „keresztülfurakodott” a tömegen, egy másik, rendíthetetlen hit; és meggyógyul, és mehet békével. S mennének tovább, Jézus, Jairus, a tanítványok, körülöttük a tolongással. S mintha csak magából a tolongásból születnének, mintha csak a tömeg titkos gondolatában testesülnének valósággá: jönnek szemközt a hírhozók. És fölhangzik az örök „Minek fárasztod a Mestert”? Elég volt, Jairus, ne fáraszd tovább a Mestert. Mi voltunk itt előbb: fáradjon előbb miértünk a Mester. Légy tapintatos, légy okos, légy udvarias; egy magadfajta előljárónak ez elemi kötelessége. Adj jó példát, Jairus: ne fáraszd tovább a Mestert.

De Jairus tudja, hogy egy a fontos: „Ne félj, csak higgy”! Jairus fél, de hisz. És mert félelménél erősebb a hite: hite legyőzi a félelmet. Már nem fél, csak hisz. S mert hisz: remél. És hite és reménye együtt: mint jobbról és balról egy-egy szárny a vállán, a szeretet szárnyai.

Már látni a házat, már hallani a sírást-rivást, gyászfuvolákat. De ami most történik, az nem tartozik a tömegre, nem a gyászolókra sem; ez ugyanolyan misztérium, ugyanolyan „megnyilatkozás”, mint ami majd nemsokára a Tábor hegyén fog történni, ezért tanúja se legyen más, mint az a három: Péter, Jakab és János. És még a szülők is, „a gyermek atyja és anyja”, akik a maguk módján „beavatottak”, a maguk szintjén részesei az életadás misztériumának. Velük megy be oda, ahol a lányka fekszik, hátuk mögött a nevetéssel. „Tudták, hogy meghalt”, azért nevetnek. De Jézus tudja, és mérhetetlen hitében Jairus is tudja, mert hiszi, hogy „nem halt meg, csak alszik”.

Mit álmodik? Talán azt, hogy valaki odalép hozzá, a jégen át egy Láng, a csöndön át egy Hang. Talán azt, hogy jéghideg kezét megfogja egy Kéz. *Talita kumi!* „Kislány, mondom neked, kelj föl.”

Mi mást tehet, mint hogy „fölkel és járni kezd”? Tizenkét éves; fölkel és jár; az után a mérhetetlen, mozdulatlan út után, amit fektében megtett, az után a végtelen várakozás után most éhes. Néz kerek szemmel, elnyílt szájjal; de éhségét senki sem érti, csak az az Egy, aki minden éhségünket megérti. S míg azok „magukon kívül vannak a csodálkozástól”, és „nem tudnak hova lenni az ámulattól”, Ő tudja, mit kell tenni egy tizenkét éves kislánnyal, akkora út után. „Meghagyta, hogy adjanak neki enni.”

A CSODÁLATOS KENYÉRSZAPORÍTÁS

JÉZUS néha elrejtőzik. Csónakba száll és „elhajózik”, valamilyen magányos, puszta helyre, „hogyan egyedül legyen”, vagy legföljebb csak azokkal, akik a legközelebb vannak hozzá. Suhan a csónak a vízen, a magány felé, a magány meghittsége felé. Az evezők csobbanása még a meghitt beszélgetések békéjét idézi. Jézus ül a csónakban, szemét le-lehunyja, pihenteti megfáradt emberségét. Akik eveznek, csak a vízzel törődnek. Nem látják a mozgást a távoli parton. Ezt a furcsa sürgést-forgást a magányosság messze kéklő ígéréteiben.

„Mert a nép tudomást szerzett erről, és gyalogszerrel utána ment a városokból.” Míg ők keresztben vágtak át a tavon, kényelmes evezéssel, addig a nép, kerülökkel a parton, siettett arrafelé, amerre a csónak orra irányult. Se ételt, se italt nem vittek magukkal; csak a bajaikat vitték és a betegeiket. Mentek köveken bukdácsolva és homokba süppedezve, mert nem a lábuk elé néztek, hanem a tavon a hosszúkás fekete foltra, nehogy elvétsék az irányt, és hogy tüstént irányt változtassanak, ha a csónak orra egy ujjnyit vagy egy arasznyit elmozdul. Így aztán Jézus, „mikor kiszállt, már nagy tömeget talált ott”.

Ott, és nem másutt. Nem száz méterrel odább, vagy egy mérfölddel messzebb. Pontosan ott, azon a helyen, ahol kiszállt: mint egy előre megbeszélt találkozón. Mert aki „tudomást szerez” a dologról, csalihatatlan belső tudomással, és elindul, fölserken ennek a távollétnek az intésére, egy hiánynak az ösztökélésére, és szemét a Távozóra függesztve szaporázza lépteit, az a Távozót egyszer csak közeledni látja, és sosem mulasztja el a pillanatot, amikor a távo-

lodva Közeledő kilép a partra. Mint ahogy nem véti el soha a találkozás helyét sem.

Talán ha előbb fölkészülnének, kenyeret sütnének az útra, élelmet csomagolnának, tömlőkbe vizet töltenének, kocsikat raknának meg és hordágyakat bélelnének szalmával a betegeiknek: akkor talán a sok szaladgálás, igyekvés, gond elvenné az idejüket. És talán az út is nehezebb lenne: kocsik torlódása, bugyrok elvesztése, gyegek elkallódása, és más ilyen zavarok miatt; úgyhogy talán el is akadnának, el sem érkeznének a célhoz. És tudnák-e már egyáltalán a fejvesztett lőtás-futásban, hogy hol van a cél?

De nem visznek magukkal semmit. Csak a betegeiket, vállon vagy ölben. Csak a gondjaikat, csak a névtelen kívánczóságot a szívükben. Eszükbe se jut, hogy Jézus szeretne „egyedül lenni”, és hogy esetleg a terhére lehetnek. Ülnek és várják, hogy a csónak orra a part homokjába fúródjék. Olyanok, „mint a pásztor nélküli juhok”; és a juhok sem jut eszébe, nincs-e terhére a pásztorának. Ülnek a parton, és a juhok szelíd, állhatatos erőszakosságával „lába elé rakják a sántákat, bénákat, vakokat, némákat és sok más beteget”, akiket magukkal hoztak.

A Pásztor számára nincs magány, nincs egyedüllét. Mindenüvé utána mennek; mire a partra lép, már várják. És soha nem kérdezik tőle: „Úram, nem vagy fáradt? Nem akarsz egy kicsit pihenni?” Mindenütt csupa jajgatás, könyörgés, kiáltás, sürgetés, mindenütt csupa „gyógyíts meg!” és „nézz rám!” és „könyörülj rajtam!”, és legfőljebb néha hálálkodás és ujjongás, hogy „meggyógyultam” és „látok!” és „járok!”, esetleg az, hogy „hála Neked!” és „dicsőség Neked!”, és „áldassék az ő, melyben fogantál!”; de soha, sehol, senki nem emeli ajkához leprától gyógyult ujját, hogy „legyetek csöndben, legyetek türelemmel, az Úr fáradt, vigyázzunk, őrizzük az álmát”. Sehol semmi, a végső magányig. A tökéletes egyedüllétig a szenvedésben. Addig nincs számára magány. Addig nincs számára egyedüllét.

Csak az, hogy mindig készen álljon, és gyógyítson, tanítson, orvosoljon. Hogy „barátságosan fogadja őket”; és „sajnálja őket”, amiért majd ugyanazok kiáltják ugyanazon a hangon a „feszítsd meg!”-et, akik most „ámulnak és magasztalják Izrael Istenét”.

És mert most gyógyít és szenvedést szüntet, azok, akik közül majd egy sem fog osztozni vele a szenvedésben, ha eljön az óra: –

azok most mind „kitartanak mellette”, pedig már múltán a nap – az első, vagy a harmadik – és „későre jár az idő”.

Akkor hozzálépnek tanítványai és „figyelmeztetik”. Azt ajánlják neki, ami a legegyszerűbb: „Bocsásd el őket”. Menjenek a környékbeli tanyákra, vegyenek maguknak ennivalót.

Vegyenek maguknak *ők*? Igen, ez a legegyszerűbb megoldás. A legkényelmesebb: a kitérés megoldása. Jézus azonban azt mondja: „Adjatok *ti* nekik enni”.

Ti, akik a tanítványaim vagytok. Ti, akik szerettetek volna „egyedül lenni” velem a meghitt magányosságban; és ezért együtt kell lennetek velem a fáradalmas szolgálatban. Enni kell adnotok az éhezőknek; azoknak, akik „kitartanak mellettem”. Elküldeni őket, hogy gondoskodjanak magukról: ezt mindenki tudja. Nektek azt kell tudnotok, hogy jóllakassátok őket. Öt kenyérből és két halból, ötezer embert, nem számítva az asszonyokat és a gyermekeket.

Igaz: mi az az öt hal és két kenyér ennyi embernek? Igaz: nem-hogy egy rost, de egy szálla sem jut belőle egynek-egynek, s nem-hogy egy falásnyi kenyér, de egy árva morzsa sem. És mégis: egyetlen morzsával kell jóllakatnotok ötezer embert.

Aki a tanítványom, annak a zsebében mindig kell egy morzsának, legalább egy parányi morzsának lennie a kenyérből. Abból, amelyik minden osztással sokszorozódik. És annál jobban szaporodik, minél többet adnak belőle.

„Nem kell elmenniök. Ti adjatok nekik enni”. És a ti felelősségetek, ha mégis elmennek, mert nem kaptak töletek enni.

AKIK A VÍZEN JÁRNAK

A TÖMEGET bizonyára nem volt könnyű eloszlatni. Ötezen jóllaktak, nem számítva az asszonyokat és a gyermekeket, és még mindig maradt tizenkét kosár kenyér. Arcuk verejtéke nélkül, csak azzal, hogy ültek a part lankáin, és nézték a betegek gyógyulását. Nyilván voltak a sokaságban, akik azt gondolták: „Öröm a szavát hallgatnunk; vele maradnánk életünk fogytaig, mert jölesik a közelében lennünk.” De voltak bizonyosan olyanok is, akik így gondolkodtak: „Ez az ember – vagy ez az Isten fia, de ez számunkra teljességgel mindegy – öt kenyérrel és két nyomorult hallal jól tartott minket, anélkül, hogy nekünk magunknak akár csak a kis-ujjunkat is meg kellett volna mozdítanunk. Jó élet ez így; bolondok lennénk, ha nem maradnánk itt az ingyen kenyéren.”

Hányan voltak ilyenek, és hányan amolyanok, és mennyien azok, akik egyáltalán semmit sem gondoltak? Egy biztos: ültek és nem mozdultak. Ha most a halászok, akiket jobbra ismertek is, és akiknek ebben az egész dologban egyéb szerepük sem volt, mint hogy jártak a kifogyhatatlan kosarakkal és osztogatták a kenyeret meg a halat, mindenkinek annyit, amennyit akart (még akkor is, ha már torkig ette magát, és csak azért kért, hogy eldugdossa az izákjába, a kendője alá, vagy a zsebébe, mert utóvégre mit tudjuk, mi lesz holnap) – szóval ha most ezek a halászok elkezdik sürgetni őket, hogy cihelődjenek már, lement a nap, ideje hazamenni: ki tudja, nem dühödnek-e föl, nem áll-e elő valaki, aki azt mondja:

„Persze, mi tárgítsunk innét, hogy eztán minden haszon nekik jusson!” – és talán még meg is verik őket.

Így hát ez is Jézusra maradt: hogy a jóllakott, ejtőző népet hazaküldje. De előbb, a nép előtt még a tanítványokat küldi el, mint mindig, ha valami nehezebb dologról volt szó; egy kis fáradságról, hullámos tavon való evezésről, pár órai virrasztásról. Ismerte őket: amíg valami váratlan nehézség nem adódik, kitartanak mellettük, derekasan megállják a helyüket. És ha azt kérdezi tőlük: hisztek-e bennem, biztok-e bennem – még be se fejezte, már kész a válasz, lelkesen, gondolkodás nélkül: hogy hisznek, bíznak, akár az életük árán is. Igen, amíg nincs semmi baj. A bajban azonban a fejüket vesztik, ide-oda kapkodnak, szétfutnak, vagy tehetetlenül összedugják a fejüket, mint birkák a viharban. Amíg majd el nem jön, rájuk nem száll az Erő, aki megedzi őket, lelkük lesz a lelkük helyett, és holt nyelvékkel is tovább perel általuk az Igazságért.

De addig – gondolja Jézus, azzal a látó gondolatával, amely, mint egy hegytetőről, egyetlen pillantással átfogja az egész időt, azt ami volt, és azt ami lesz, mert ez a gondolat az Idő fölött szárnyal; – de addig, gondolja, mennyi félelem még, és mennyi fogadkozás, megingás, árulás, kereszt, halál! Igen, halál és föltámadás a halálból, gondolja Jézus, és szinte betuszkolja őket a bárkába, azzal a féltő és elnéző szeretettel, amellyel a veszélytől szokta kímélni őket; sürgeti őket, hogy „menjenek előre a túlsó partra”, a túlsó part biztonságába, „amíg ő hazaküldi a népet”.

A nap végképp leáldozott; este van, és messze, mint felhő, száll a por a hazatérő nép nyomában. Jézus pedig „fölment egy hegyre, hogy egyedül imádkozzék”. A homály egyre sűrűbb, de körülötte, fönt a hegyen, ahol „késő estig maradt egymagában”, az ő magányos imádkozásának magasában táborhegyi fényesség van; fényesség, melyet, melyből legalább egy sugarat mindenki meg fog találni, aki fölmegey erre a hegyre, „hogy egyedül imádkozzék”, az Ő társaságának fényes magányosságában.

A tanítványok meg azalatt, „mert ellenszél fújt”, küzdenek a fölkorbácsolt hullámokkal. „Jó messze a parttól”, feszülő izmokkal, és verejtékes arccal, pedig hűvös az éjszaka és hideg a szél. Part sehol; éjszaka van, nem látni a partot. Tudják, hogy van valahol, és hogy arra a partra küldték őket; látni azonban nem látják, csak közvetlen közelükben a hullámok taraját, a fodrozódó fehérséget, amint közeledik, föltoronylik, átsap a bárka peremén; a bárka

megemelkedik, aztán, mintha elejtenék, lesüllyed, és utána kezdődik előről az egész. Seholy semmi: csak ez a küzdelem, csak ez a föl-le hánykolódás, meg a láthatatlan part bizonyossága. Ami olyan láthatatlan, és olyan gyöngye a vihar közvetlen valóságával szemben, hogy már-már mintha nem is lenne. Evezni valami felé, ami talán nincs; vagy van, de talán elérhetetlen? Nem, a tanítványok tudják: lehetetlen, hogy a tónak ne legyen partja. Egy túlsó part, ahová el kell érni. De győzik-e erővel? És jó irányba tartanak-e? Haladnak-e egyáltalán, nem csak egyhelyben vergődnek, föl-le, föl-le, inuk szakadtáig? Ki tudná megmondani ebben az éjszakában? Mindegy: meghagyták nekik, hogy evezzenek, hogy „szálljanak a bárkába és menjenek a túlsó partra”; hát bárkába szálltak és most eveznek. A többi már nem az ő dolguk. A többi már arra tartozik, aki a tengerre küldte őket.

Így következik el az éjszaka negyedik őrváltásának ideje: amikor Jézus „a vízen járva feléjük közeledett”. De már annyira nem volt egyéb, mint az evezés, a fogcsikorgató erőfeszítés, a viaskodás a veszedelemmel, hogy amikor megjelenik a Bizonyosság, azt is „kísértetnek nézik”, és „félelmükben össze-vissza kiabálnak”. Újton újra meg kell nyugtatni őket, a küzdőket, akiket megrémít ez a váratlan és közvetlen közelség, közeledőben a vízen, a torlódo hullámokon; újton újra rájuk kell szólni: „Bátorság! Én vagyok, ne féljete!” Mert a vihar félelmes, de még félelmesebb ez a vízen járó Jelenlét annak, aki csak a viharral törődik, ahelyett, hogy tekintetét az éjszakába fúrná, arrafelé, ahonnét ennek a Jelenlétnek előbb-utóbb föl kell tűnnie. Mert lehetetlen, hogy ne menjen utána a vízen annak, akit Ő küldött a vízre.

A küszködőnek azonban nem elég, hogy utána jönnek; neki bizonyosság is kell. „Ha te vagy, parancsold meg, hogy hozzád menjek a vízen.” Amire nincs más válasz, mint az, hogy: „Jöjj!” Akkor az ember – megintcsak Péter, ez a legemberebb ember – a bizalom, a hit, a remény hirtelen lobbanásában, erre a „jöjj!”-re meggondolás nélkül, csak mert hívják, „kiszáll a bárkából és Jézus felé indul a vízen”.

Megy a vízen, egy lépést, kettőt; akkor veszi észre, hogy a vízen jár, arasszal a vihar fölött, a vihar kellős közepén; akkor látja, mire vállalkozott, milyen képtelen merészségre, víz fölött, megméretlen mélység fölött, a mélységnek ki tudja milyen vadjai fölött, egyet-

len hívó szóra, emberségében emberinél nagyobb föladatra, emberi erőt meghaladó vállalkozásra. Erre „megijedt és merülni kezdett”.

És kiált: „Uram, ments meg!” Jézus pedig nyomban „kinyújtotta kezét és megragadta”; mert aki kiált Hozzá, azt soha nem hagyja cserben, azért mindig kinyújtja a kezét, azt mindig „megragadja”. S aki egyszer a kezét fogja, jó erősen, annak „eláll a szél”.

Ölben vitte Pétert a bárkába, mint egy riadt csecsemőt? Vagy mint egy megbékélt csecsemőt? Valóban „beszállt”; vagy pedig úgy volt, ahogyan Jánosnál olvassuk: hogy „föl akarták venni a bárkába, de a bárka abban a pillanatban partot ért, éppen ott, ahová tartottak”?

Mindegy. Ha egyszer föl vesszük, minden erőnkől föl akarjuk venni, a bárka nyomban partot ér, éppen ott, ahová tartunk. Mert ott van a Part, ahol Ő van. És mindig ott érünk partot, ahol Őhozza érünk.

GENEZÁR FÖLDJÉN

ATKELTEK a tavon, és kikötöttek Genezár földjén.

Jöttének nyomban híre terjedt, és itt is ugyanaz történt, ami másutt, mindenütt, amerre megfordult. „Eléje hoztak minden beteg, hogy legalább a ruhája szegélyét érinthessék.”

Mert tudták, hogy „aki csak hozzáér, meggyógyul”.

És aki nem ér hozzá? Aki csak messziről nézi, vagy mert gyanakszik, vagy mert vélt egészsége gögijében lenézi a gyógyulni akarókat, és azt gondolja: „Minek érjek hozzá, ha semmi bajom?”

Most is ott vannak, jókora távolságban tőle, hogy kellő távlatuk legyen az ítélkezéshez. Az egyik egy dombon áll, a másik egy vakondtúráson, egy harmadik emelvényen, melyet ő maga ácsolt maga alá. Akad olyan is, aki még messzebből szemléli, távcsövön, tudós föliánsai közt. Ez utóbbiakat nem látni, legfőljebb csak úgy, mint régi miniatúrák háttérében egy-egy csúcsos süvegű figurácskát; de sokszor még így sem. Tudni azonban tudhatjuk, hogy ahol Jézus van, kezdettől fogva ott vannak ők is, kivéve természetesen a Kálváriát. Ezért bizvást oda képzelhetjük őket a képre.

Nézik Jézus körül a mozgást, ki-ki a maga örhelyéről; és egyiknek sincs valami hízalgő véleménye a dologról. „Hozzáérnek és meggyógyulnak? Képtelenség!” – mondja az egyik. És a másik: „Erő árad ki, ha hozzáérnek? Nevetséges!”

Annak azonban, aki egyszer csak hóna alá kapja az ágát és elindul, egyáltalán nem képtelenség, hogy jár. Annak már semmi sem olyan természetes, mint hogy az előbb még béna volt, és most már nem az; és hogy azért nem az többé, mert „hozzáért”. Annak, aki érzi a hatását, mint a tizenkét éve vérzésben szenvedő asszony, ez

a „hozzáérésére” kiáradó erő épp oly kevésbé képtelenség, mint a beteg idegzetnek a gyógyító áramütés. De hogy ne legyen nevetség és képtelenség, ahhoz meg kell tapasztalni, és ezt a tapasztalást nem pótolhatja semmi. Nem a legjobb távcső, a legfinomabb műszer, a legélesebb okoskodás sem. Ki kell nyúlni, „hozzá kell érni” a köntöse szegélyéhez, mert ennek az erőnek a valóságáról élő bizonyosságot nem adhat más, mint az élmény. Ez nem kísérlet: ezt az erőt nem lehet úgy észlelni, hogy kívülre marad az ember. Csak a kapcsolatban gyógyít.

Kívülről maradni sokféleképpen lehet. Van, aki azt mondja: „Én nem érzem, tehát nincs; olyasmire pedig, ami nincs, nem közeledem”. Ezek előtt legföljebb a gyógyultak tanúskodhatnak Róla, az egészségük erejével. És ki tudja, nem az-e a gyógyultak küldetése, hogy tanúságot tegyenek a Gyógyítóról?

Olyan is van, aki így töpreng magában: „Én inaszakadt vagyok; láttam inaszakadtakat, akik hozzáérttek és meggyógyultak. De ha meggyógyulok, nekem is dolgoznom kell, mint a többi épkézláb embernek. Ahhoz azonban semmi kedvem. Maradok inkább inaszakadt.” És nem mozdul, pedig csak az ujját kellene kinyújtania.

Vannak aztán, akik féltékenyen és szűkkeblűen annyi utat, ösvényt, falat, árkot, sáncot és bástyát vontak az Erő köré, hogy már meg se látják tőle az Erőt; már nem annyira Róla van élményük, mint inkább a sánc- és bástyarendszerükről, meg az útvesztőkről, melyeket azért építettek, hogy nehezebb legyen a vár központjába jutni. Pedig az Erő talán már nem is ott van, ahol gyanítják, hanem mint a Szél, amit nem lehet bezárni, „ott fúj, ahol akar”. Hült helyén holt betűhalom maradt; ő maga kint fuvall már a sík mezőn, Galilea földjén, Genezár földjén, szomjazók szomját oltva, éhezők éhét csillapítva, miközben áporodott vizű kézmosó edényeik mellől (mert a régi tömlőkbe elfelejtettek friss vizet tölteni) a betűk őrei bosszúsan kiáltozzák feléje: „Szabálytalan! Nem érvényes! Eltértél az ősök hagyományaitól!”

Mert itt vannak természetesen ők is (és ők is kezdettől fogva, és mindvégig, kivéve a Kálváriát): „farizeusok és írástudók”, ezúttal bizonyára poros sarukban, hiszen messziről jöttek, Jeruzsálemből. De ha egyszer botránkozni lehet, és megbélyegezni (mindig mást, sosem magukat), soha semmi fáradságot nem ismernek. Mindig úton vannak, vádlón fölemelt ujjal, hónuk alatt a Törvény szüette teker-cseivel. Útközben találkozhatnak egy-egy fiúval, lánnyal, aki korszában

vizet visz egy messzi kútról szomjazó, öreg anyjának, vagy egy darab kenyeret egy messzi tűzhelyről éhező apjának. Ezt megállítják, szigorúan kérdőre vonják. „Hová viszed azt a vizet?” „Hová igyekszel azzal a kenyérral?” És a sebtében elhadart válasza nyomban kész a komor korholás: „Nem tudod, hogy kinek tartozol a vízzel és a kenyérral? Bánd meg oktalanságodat, és amivel anyádat itattad, apádat etetted volna, legyen Istennek szánt ajándék!” Aztán mikor meglátják Jézust és körülötte a népet, megállnak, mint az élő szemrehányás, és szigorúan kérdezik: „Miért tértetek el az ősök hagyományától?”

Nekik nem az számít, hogy a vakok látnak és a süketek hallanak. Bosszankodva nézik a pállott vackukról ujjongva futásnak eredő bénákat. Nem ez az „adomány” érdekli őket: az életnek visszaadott emberek számlálhatatlan adománya. Jézus kezét nézik, de nem azt, hogy hogyan gyógyít, hanem bőrén annak a sok-sok szennynek a foltjait, amit gyógyítva magára vesz, hogy gyógyultjai tisztán indulhassanak új életüknek. Nem arra gondolnak, hogy hordóikban poshadt a víz, hanem azon méltatlankodnak, hogy aki gyógyít, nem mosott kezét. Előttük, az ő vizükben.

Az emberek verejtékében, a sebettek vérében, a sírók könnyében mosott kezét. De mi lesz, ha elterjed a Világfölgorgató hagyománytipró szokása? Ha az „adomány” helyett, amely az én méltóságomat növeli az adományozásban, bevezetik a szolgálat áldozatát, amelyben a megadományozott méltósága lesz a fontos? Egy korsó víz, egy darab kenyér nyújtásában nem az, hogy *én* nyújtom, hanem az: hogy egy ember ne szenvedje tovább a szomjúság és az éhség szégyenét és megaláztatását? Ha az adomány azt magasztalja föl, aki kap, és azt alázza meg, vagy tölti el alázattal, aki adja?

Alltak, egyre sűrűsödő haraggal, és dörgő hangon még egyszer föltették Jézusnak a kérdést. Nem mennydörgés volt, hanem csak olyan, mint mikor a színfalak mögött megdöngetik a pléhlemezt. Nem az Isten parancsait számonkérők hangja, hanem azoké, akik a hagyomány nevében kijátsszák Isten parancsát.

Miután megkapták a választ, megfordultak és indultak vissza. Az úton, noha ez már nincs megírva, bizonyára találkoztak a vérében heverő emberrel, akit kifosztottak és félholtan hagytak ott a rablók. Ezt elkerülték, nehogy bepiszkolódjanak tőle. A papnak, aki szembejött, köszöntek; biccentettek a levitának is. De amikor a samaritánust meglátták a szamarával, utálkozva elfordították a fejüket.

MIKOR A HEGYRŐL LEJÖTTEK

NEM, nem csinálhattak három sátrat odafönt a hegyen. Az ilyesmi még ügyes sátorverőknek sem megy egyik percről a másikra; ehhez idő kell. A Hegyen pedig azokban a pillanatokban megszűnt az idő; az a „tündöklő fehérség”, amelynél „a világon semmiféle kelmefestő nem festhetett volna fehérebbet”: ez már egy más, egy időnkön kívüli, időnkön túli világnak a visszafénye volt. Mintha hirtelen ablak tárult volna egy más, földi szemnek el sem viselhető tájra. Érthető hát, hogy ők hárman, akikben még nem lakott ennek a másik világnak a valósága, megzavarodtak, és annyira megijedtek, hogy azt sem igen tudták, mit mondanak; csak azt tudták, hogy „jó nekik itt”, és jó lenne örökre rabul ejteni ezt a pillanatot, abban a „három sátorban”, amit sebtében összeütnének, „Neked egyet, Mózesnek egyet és Illésnek egyet”.

De abban az időtlen jelenben, ahol Illés és Mózes „Jézussal beszélgetnek” fogyhatatlan fényességben, nincsenek többé földi foglalatosságok; nincs értelme a sátorverésnek sem. Idő sincs az ilyesmire, hiszen kívül vagyunk az időn. Egy pillanat az egész, egyetlen látomás, amelynek máris vége, mert időhöz szokott érzékeinkkel, időbeli szemünkkel huzamosan el sem bíránk; és az Úr azt a hármat, Pétert, Jakabot és Jánost nem elemészteni akarja, nem hamuvá égetni ebben az atomhasadásénál hatalmasabb energialobbanásban, az időtlennek az időbe való váratlan betörésében, hanem csak megmutatni akar nekik egy sugárnyit belőle, csupán annyit, amennyit emberi szemmel még elviselhetnek, ha hunyorogva, ha a ragyogástól félvakon és a rettenettől dadogva is. Ezért, mielőtt a fényesség hevétől pernyévé zsugorodnának, megjelenik az irgalmas árnyék,

mellyel saját „fehérsége” mérhetetlenségétől oltalmazza a halandókat az Isten: egyszerre „felhő támad, mely elborítja őket”, és mire fölocsúdnak, fülükben a Hang hatalmával és édességével, „már senki mást nem láttak, csak Jézust egymagát”, az Istent, aki emberré lett, hogy az ember el bírja viselni az Istent.

Most pedig jönnek lefelé a Hegyről, vissza azokhoz, akiket oda-lent hagytak, és akik körül – már messziről látni – „nagy tömeg tolong”. És hallani nyilván a szóváltás lármáját is, hogy „írástudók vitatkoznak velük”. Lehet, hogy ügyesen kilesték az alkalmat, azt a néhány percet, vagy órát (mert itt lent már az idő érvényének birodalmában vagyunk), amikor végre a kisebb ellenállás irányában dolgozhatnak: a Mester, aki előtt már annyiszor megszegyenültek, nincs itt, és nincs itt az ingerlékeny Jakab sem, és Péter sem, akiről sosem tudhatni, mikor ránt kardot, vagy mikor kezd hadonászni az evezővel. Igen, itt a kedvező alkalom, sarokba szorítani néhány körmönfont kérdéssel és válasszal ezeket a jámbor halászokat és vámosokat. De az is lehet, hogy csak megrögzött természetüknek engedelmeskednek, és csak a vita kedvéért vitatkoznak: mert azt hiszik, ezeket a kérdéseket – nevezzük sommásan a hit és üdvösség kérdéseinek őket – el lehet dönteni vitatkozással, érvek és mondatok csúszásával-csavarásával, utalásokkal, hivatkozásokkal, különféle szövegek idézgetésével, szembesítésével, magyarázatával és ellenmagyarázatával. Mintha a vita lenne a fontos, nem pedig az élet; a betű, és nem a lélek; az írott szabály, az untig emlegetett Törvény, nem pedig a Törvénynél is nagyobb törvény, a szeretet.

Akár ezért, akár azért: mindegy, vitatkoznak. Azok pedig, az a kilenc a tizenkettőből, aki lent maradt a Hegy alatt, azok persze belesnek a kelepcebe: vitatkoznak ők is, bizonyára ügyetlenül és sütan; mert hogyan vitatkozzék másként egy halász vagy egy vámos egy írástudóval, akinek az a hivatása, hogy vitatkozzék, akármiről, akármikor, akárkivel? Elképzelhetjük a szorongásukat, a verejtékezésüket, az igyekezetüket és a tanácstalanságukat, meg ahogy fokozatosan sarokba szorulnak; elképzelhetjük a szerencsétlen apát is, aki egyik kezével nyavalyatörős fiát öleli, ezt a „néma lélektől megszállt gyereket”, rettegve, mikor kezd rakoncátlankodni benne „az ördög”, mikor keríti megint hatalmába, mikor vágja megint földhöz, másik kezével meg a tanítványok köntösét húzgálja, hogy segítsenek rajta, könyörüljenek rajta, mentsek meg ezt a habzó száju fiút. Azok azonban „nem tudják” meggyógyítani; pillanatnyilag

nem érnek rá „imádkozni”, nem érnek rá imádkozva olyan mélyre merülni a hitükben, amilyen mélyen a hegyek alapjai vannak: vitakoznak, ahelyett, hogy imádkoznának és gyógyítanának; érvelnek a hitről, ahelyett, hogy gyakorolnák; szavakkal igyekeznek cáfolni, ahelyett, hogy tettekkel bizonyítanának.

Ott is hagyja őket a tömeg, mihelyt meglátja a közeledő Jézust. Eléje sietnek, üdvözlik; Jézus pedig azt kérdezi tőlük: „Miről vitakoztok velük?” Mielőtt bárki válaszolhatna – mert nem is olyan könnyű megmondani, min vitáznak, hiszen a lényeg már bizonyára rég elsikkadt, ha egyáltalán volt, és már rég csak a szavak tornája, az érvek és ellenérvek meddő tekergetése folyik – mielőtt bárki válaszolhatna, megszólal az ördögös fiú apja: az, akit nem elégítenek ki a szavak, akinek tettek kellenek, akinek valóság kell: „Mester, elhoztam hozzád a fiamat...”

Elhoztam, itt van előtted. Itt szenved, itt kínlódik. „Kértem tanítványaidat”; de vitával még senkit sem gyógyítottak meg, érvektől még egyetlen inaszakadt sem kezdett járni. Hogy minden lehetséges annak, aki hisz? Nem az én dolgom, hogy ezek az írástudók, meg ezek az írástudókkal vitakozó tanítványok hogyan hisznek, képesek-e hegyeket mozgatni, vagy sem, és mekkora a hitük, mustármagnyi-e, vagy öklömnyi. Én csak azt tudom, hogy az én hitem gyarló és ingatag; de ha gyarló és ingatag is: „Hiszek!” és a többi Tőled várom: „Segíts hitetlenségemen!” Segíts a fiamon, és segíts rajtam. Akkor is, ha egy percre olyan lesz, és olyanok leszünk, „mint a halott”; akkor is, ha többen, sokan, akár mindnyájan, elsősorban ezek az írástudók itt azt mondják ránk: „Meghalt.” Mert elég, ha megfogod a kezét, a kezemet, a kezünket; „kézenfogva fölemel, és fölállunk”, és elindulunk holtunkból az életbe.

A TANÍTVÁNYOK VERSENGÉSE

MENNEK Galileán keresztül, szinte szökve, nehogy valaki megtudja, és megint hozzájuk csatlakozzék a nép: „Tanítványait akarta oktatni”.

Milyen oktatást vártak a tanítványok? Nem tudjuk, legfőljbbe sejtethjük. Maguk közt vannak végre, nem háborgatja őket senki. Betegek nem jajgatnak, poklosok nem kerepelnek; ennek a vándorlásnak, Kafarnaum felé, nincsenek más tanúi, csak „az ég madarai, a mezők liliomai”, meg egy-egy útmenti szikla. Most végre beszélhetnek a leglényegesebből.

Ezt a leglényegesebbet nem könnyű megfogalmazni. Ha törvénytudók, írástudók volnának: akkor talán igen. De egyszerű halászok; nyelvük ügyetlen a politika dolgaiban. Ha homályos vágyaikra, bizonytalan elképzeléseikre kerül a szó: vagy dadognak, vagy nyers gorombasággal, árnyalás, óvatosság, diplomácia nélkül nevezik nevén a dolgot. Ilyesmit kérdeznek: „Mikor állítod vissza Izrael országát?” Mikor valósul meg az a messiási birodalom, amelynek megalapítására, mint mondod, „az Atya küldött?”

Nyilván most is effajta dolgokon tündönek. Mennek a forráságban Kafarnaum felé, és a messzeségben ott lebeg előttük a Birodalom délibábjja. Elképzelhető, hogy tizenkét tartománya lesz, és ők tizenketten egy-egy tartománynak az élére kerülnek. A tartományokat igazgatni kell, a tartományok népét kormányozni, vezetni, esetleg fegyelmezni, fékentartani. Rendeleteket kell hozni, különféle ügyekben bíraskodni, megszervezni a termelést, a kereskedelmet. Kafarnaum felé a Délibáb egyre bonyolultabb formákat ölt. De Kafarnaum még messze van, ők pedig tanú nélkül: a legszűkebb kö-

zösség, a jövődő Birodalom magva; itt az alkalom, hogy „oktassák őket”, megtanítsák őket a kormányzás fortélyaira, beavassák őket jövődő földadataikba.

Bizonyára ilyesmin tünődnek; bizonyára ilyesmire várnak. És akkor „útjukat folytatva, keresztüljárólva Galileán”, Jézus a Hatalom helyett a szenvedésről, földi Birodalom helyett a földi halálról kezd beszélni, és másodszor is megjövendőli szenvedéseit.

Természetesen „nem értik”; most sem értik. De okulva a múltkori esetből, most már „nem merték faggatni”.

Ez a múltkori eset nem sokkal azután történt, hogy nyíltan, világosan, félreérthetetlenül tisztázódott köztük a kérdés: „Kinek tartotok engem?” Péter habozás nélkül válaszolt, de csak azért éppen ő válaszolt, és nem Jakab, vagy János, vagy egy harmadik, mert ilyen alkalmakkor többnyire Péter a leghevesebb; az a fajta, aki nem sokat mérlegel, hanem ahogy mondani szokás, „ajtóstul ront a házba” (az aztán persze már más kérdés, hogy bent a házban hogyan állja meg a helyét utána, s egy szolgálónak is ugyanolyan bátran vág-e vissza, mint egy fölfegyverkezett csapatnak); – szóval Péter válaszolt, de csak azt mondta ki hangosan, amit magukban mindnyájan gondoltak, reméltek, hittek: „Te vagy a Messiás!” És megint földeregett szemük előtt a Birodalom álma.

Jézus azonban, hiába várták, nem a Birodalomról beszélt nekik Péter vallomása után. A messiási stratégia helyett „arra kezdte oktatni őket, hogy az Emberfiának sokat kell szenvednie”, hogy meg fogják ölni, és hogy harmadnapra föltámad. Ők pedig elképedve hallgatták; talán egy kicsit botránkozva is. A harmadnapra föltámadás ígéretében láthattak volna ugyan valamilyen jelképes utalást arra, hogy különböző viszontagságok után mégiscsak megvalósul a Birodalom, és gondolhatták volna, hogy ezúttal is csak amolyan példabeszédről van szó, hiszen megszokhatták már a Mester hol átlátsoán egyszerű, hol nehezen megfejthető paraboláit; – ők azonban megrökönyödésükben jóformán ügyet se vetettek erre a különben is teljességgel fantasztikusnak tetsző föltámadásra: leforrázottan néztek egymásra, mintha azt kérdeznék egymástól: „Hát ezért hagytuk ott az evezőt, a halászat szerény, de biztos megélhetését?” És most megint Péter volt az, aki mindannyiuk helyett cselekedett: „Félrehívta Jézust és szemrehányást tett neki”.

S mi volt a válasz? Biztatás helyett, megnyugtató magyarázat helyett, vagy mint máskor, a példabeszéd értelmezése helyett a ke-

mény korholás: se több, se kevesebb, mint hogy Péterből (és végtére Péter száján át mindnyájukból) a Sátán beszél, és hogy „emberi módon gondolkodik, nem Isten tervei szerint”.

Így történt a múltkor; és most ezért „nem merték faggatni”. Inkább elmaradtak tőle egy kicsit, és egymás közt suttoztak. Ez a második jövendölés a szenvedésről a jelek szerint kevésbé dülta föl őket, mint az első. Úgy látszik, mintha túl könnyen beletörődtek volna abba, hogy nem értik a dolgot, nem fogják föl a rejtélyes utalások értelmét. Sőt, talán az sem túlságos merészség, ha föltételezzük, hogy nem is vették egészen komolyan. Viselkedésük legalábbis erre enged következtetni. Mert ahogy Jézus mögött mennek, kellő távolságban tőle, és egymás közt beszélnek, nyilván kellően letompítva a hangjukat, hogy Jézus ne hallja meg (mert nem tudják, vagy pillanatnyilag elfelejtették, hogy még a gondolataikat is hallja), „fölmerül köztük a kérdés, hogy ki a legnagyobb köztük”. Természetesen nem a szenvedésben, amit Jézus az előbb megjövendölt.

Jézus nem fordul hátra, nem pirit rájuk. Megbocsát nekik, mert nem tudják, ők sem tudják, hogy mit cselekszenek. Hogy a földi hatalomért, földi elsőségért versengenek, még egymást közt, még a puszta kellős közepén is, és pár perccel az ő „oktatása” után, amelynek lényege éppen a földi hatalomtól való teljes kiüresedés volt, a tökéletes kiüresedésig, a halálig. (Amire föltámadás következik, de nem valamiféle földi hatalomra, hanem arra a másfajta életre és dicsőségre, amit ezek „az emberi módon, és nem Isten tervei szerint gondolkodó” versengők sehogy sem akarnak megérteni.)

De azért van bennük valami kis lelkifurdalás, vagy szégyenkezés, mert amikor Kafarnaumban, hazatérve Jézus megkérdezi őket: „Miről beszéltek útközben?” – egyszerre szavuk vész, és röstellik bevallani: „Hallgatnak.” És nézik pironkodva a gyermeket, akiről nem is tudják, hogyan került eléjük, a Mester térdei közé. Egy gyermek; nem jelkép, hanem valóságos gyermek, meg lehet fogni a kezét, meg lehet simogatni az arcát. Nem példabeszéd, hanem példa. Se magyarázatra, se értelmezésre nincs szüksége. Maga az evidencia; ezt még nekik is meg kell érteniük.

Az ő elsőségük nem a hatalom, hanem a szolgálat elsősége. Nincs mód valógatásra: hogy ezt szolgálom, amazt már nem. Aki első akar lenni, az legyen mindenki szolgája. Azé, akit szeret, de azé is, akit nem szeret. Azé, aki a barátja, de azé is, aki az ellensége. Azé, aki

a javára tesz, de azé is, aki a kárára tör. Egyszerűen és megföllebezhetetlenül: mindenkié.

Legyen, aki első akar lenni, „az utolsó”: egy fordított értékrendnek az elsője. A kicsinység nagyságában az első: mint ez a gyermek, a Mester ölében. A szolgálat, az alázat, a gyermekség legmélyebb mélyére merüljön: odáig, ahol a mélység elkezd rohamosan magassággá válni. Ahol a kicsinységben egyszerre megjelenik a végtelenül nagy. Ahol az utolsó egyszerre első lesz; de mert elsősége „utolsó”, nem vesz el senkitől semmit, és nem szorít senkit magánál hátrább való helyre, másodiknak, vagy harmadiknak. Ahol az elsőség nem sorrend, hanem állapot. Nem lehet elvenni, mert bennünk van; és minden elvétellel csak gyarapszik.

A POHÁR VÍZ

NEVEMET az írások nem említik, történetem nincs, sehol nem esik szó rólam. Te azonban tudod, Uram, hogy én is ott voltam a tanúid között.

Mindenki képzelhet olyannak, amilyennek akar; tarthat annak, aminek a kedve tartja: ez számomra is, és az ügy szempontjából is teljességgel mindegy. Nem fontos, honnét származom; esetleg én is Arimateából, mint József, „aki maga is várta Isten országát”, és holttestedet leplekbe burkolta és saját sírjába temette; épp úgy lehetek Nikodémus barátja, mint akár maga Nikodémus; ez, ismétlem, egyáltalán nem fontos. A dolog a fontos, nem az én személyem. Sőt, azt hiszem, a dolog szempontjából még hasznosabb is a személytelenségem. Mert így nem egy valaki teszi föl ezért vagy azért a kérdést, hanem mintegy maga a kérdés kérdez, személyektől és személyi érdekektől függetlenül, bizonyos időtlen, jobban mondva minden időkre érvényes érvénnyel. De nem akarok erről bővebb fejtegetésekbe kezdeni, bár megvan hozzá a kellő iskolázottságom (Nikodémust említettem az imént, róla pedig tudjuk, hogy tanácsos volt, Izrael tanítója, törvénymagyarázó farizeus; és amit ő alaposan tudott, azt én sem tudtam nála rosszabbul); ezúttal nem századok hagyományain csiszolódott értelmezési és megkülönböztetési – ha tesszik, csürés-csavarási – képességeimet akarom gyakorolni, hanem a dologról akarok beszélni, a szemtanú hitelével, és a kérdést szeretném nem ugyan megoldani – erre sem hivatott, sem elég avatott nem vagyok – hanem csak olyan erősen hangsúlyozni, hogy, ha szabad ezt a nagyképűnek látszó kifejezést használnom, időtlen időkig visszhangozzék.

Tanú vagyok, mondtam. Hogyan, hogyan nem, tanúja voltam a tanítványok elszomorító versengésének (nem az volt az elszomorító, hogy versengenek, hanem az, hogy azon versengenek, ki a nagyobb köztük), és tanúja annak, amikor Kafarnaumban, „hazatérve” odahívtad magadhoz a gyermeket, öledbe vetted, és félreérthetetlenül meg is fogalmaztad a jelenet jelentését: „Aki a legkisebb köztetek, az nagy igazán.”

Ez olyan meglepő volt, és ugyanakkor olyan fölemelő, hogy utána csönd támadt, részben meghatott, részben – már ami a tanítványokat illeti – szégyenkezően zavart; így nekem, a néma tanúnak, aki a háttérben álltam, módom volt rá, hogy mielőtt „János vette volna át a szót”, elgondolkozzam a látottakon és hallottakon, és ha csak egy percre is, alászálljak a jelenet és a szavak mélységébe.

Mert nem azt mondtad, Uram – (végtére mondhattad volna a nagyságban versengők okulására ezt is) – hogy az a legnagyobb, aki a legalázatosabb. De nem ezt mondtad, és én rögtön vizsgálni kezdtem magamban (hiszen említettem, hogy értek valamelyest a dolgok és tételek boncolgatásának, meg a szavak hüvelyezésének tudományához), hogy miért nem ezt mondtad: miért nem alázatot mondtál, hanem „kicsiséget”, ami ebben az esetben félreérthetetlenül gyermekséget jelentett; egy kis mozdulatot is tettél, az öledben mosolygó gyermekre mutatta (bár sem a mozdulat, sem a mosoly nem volt olyan kispolgárian édeskés, mint majd a későbbi szentképeken lesz, átsiklatva a jelenet súlyos jelentését, illetve jelentőségét arra a többé-kevésbé érzélgős érzelmi síkra, ahol a gyönyörködő meghatottság könnyektől vízenyős talaján az akarat sehogyan sem bír a talpára állni).

Nem alázatot mondtál, mert nagyon jól tudtad (azóta sem akadt, és nem is akad soha nálad jobb pszichológus), milyen veszedelmesen közel van az alázat az alázatoskodáshoz, és hogy az alázatoskodás mennyire a mindenkori farizeusok jellegzetes álerénye. És természetesen azt is tudtad, milyen könnyen lehet, és lesz is sokszor az alázatosság a kevélység szálláscsinálója; s milyen könnyen mondja egyszercsak az alázat azt, hogy „én vagyok a legalázatosabb” – vagyis megint itt vagyunk az elsőség kérdésénél. Kicsinységet mondtál tehát, gyermekséget, gyermeki lelket; ahogy ezen gondolkodtam, gyanítani kezdtem, miről van szó: természetességről, olyan „alázatról”, amely még önmagára, a maga alázatosságára sem büszke, s nem úgy mondja: „Én vagyok az utolsók utolsója”, hogy köz-

ben némi büszkeséget, vagy legalábbis elégtételt érez, amiért nála utolsóbb nincs (tehát első az utolsóságban; holott a rangsor megálapítása nem a mi dolgunk). A gyermek egyszerűen gyermek, és nekünk olyan természetességgel kell jónak, alázatosnak, „kicsinynek”, nagylelkűnek, irgalmasnak, igaznak lennünk – mit soroljam tovább az erényeket – amilyen természetességgel a gyermek gyermek; erre kell törekednünk, ezt a természetességet kell magunkban kialakítanunk, ilyen „gyermekké” kell formálnunk magunkat.

De tovább már nem gondolkozhattam a dolgon, mert „akkor János vette át a szót”, és föltette azt a bizonyos kérdést: meg kell-e tiltani, hogy valaki a te nevedben jót tegyen, teszem azt „ördögöt üzzön”, csupán azért, „mert nem csatlakozott hozzánk”? Válaszod teljességgel egyértelmű és világos volt: „Ne tiltsátok meg neki”. Én legalábbis így hallottam: egyértelműnek, világosnak, vitathatatlanak. De vajon elég hangosan mondtad ahhoz, hogy tanítványaid egyszer s mindenkorra megföllebbezhetetlenül tudomásul vegyék? Nem fog-e újra meg újra előfordulni, hogy azzal fogják megtagadni másoktól a nevedben való jó cselekedet jogát, hogy „nem csatlakozott hozzánk”? Nem fogják-e a „hozzánk csatlakozás” formális (mondhatnám: jogi, és sajnos hozzá kell gondolnom bizonyos esetekre vonatkoztatva azt is, hogy: politikai) tényét előbe és fölébe helyezni annak az „objektív jónak” (nézd el tudóskodó szóhasználatomat), amit – mert – „jó”, eleve a te dicsőségedre – olyanok művelnek, akik esetleg „nem követnek minket”, ahogyan János mondta? Vajon mit kell annak, aki téged követ, elsődlegesen néznie a másokban: a jóságát, a tevékeny szeretetét-e (ami esetleg benne még több is, mint közvetlen tanítványaidban), vagy a „csatlakozás” tényét? Megsemmisíti-e a jó jóságát az, hogy olyan műveli, aki nem „csatlakozott”? És bizonyos esetekben nem az teszi-e vonzóvá a nem-csatlakozottak részére az esetleges „csatlakozást”, ha előzőleg mi „csatlakozunk” ahhoz a jóhoz, a jónak ahhoz a gyakorlatához, amelyet bennük tapasztalhatunk (és tapasztalunk is, ha elsődleges törekvésünk nekünk is a jó lesz, a közös jó, és nem az a „részleges”, aminek a csatlakozás a pecsétje; hiszen a jó nem csatlakozás, hanem a jóra irányuló tevékenység kérdése, illetve eredménye).

Így töprengtem magamban, és egy lépéssel még tovább mentem. „Aki nincs ellenünk, velünk van”, mondtad. Magamban ezt kérdeztem: „És aki úgy művel – esetleg általunk elmulasztott – jót, hogy közben világosan ellenünk van – esetleg részben éppen azért, mert

a jót elmulasztottuk?” A kérdés, jól tudom, bonyolult; sem helyeztem nem engedte meg, sem a pillanat nem volt alkalmas rá, hogy fölvessem. De te, Uram, szokásod szerint, nyilván meghallottad, noha egy szót sem szoltam; mért ha jól láttam, tekinteted alig észrevehetőleg felém rebkent; és következő mondatodról úgy éreztem, hogy nem más, mint válasz erre az én néma kérdésemre. Azt mondtad: „Nem marad jutalom nélkül az, aki egy pohár vizet ad inni nektek, mivel Krisztuséi vagytok”.

Értem ezt az „áttételes” nyelvet, Uram, és megértettem a választ. Ellenségeid a *te* ellenségeid, tehát ők is a tiéid; mintegy fordítottan, mondhatnám negatívan, de a tiéid; ha más nem, hozzád köti őket a tagadásuk, vagy az irántad való gyűlöletük. Mondjam, hogy a gyűlölet negatív szeretet? Nem akarok játszani a szavakkal, tornát űzni a fogalmakkal, bűjőcskázni az igazság paradoxonaival. A lényeg amúgy is a pohár víz. Hogy első gesztusom ez a pohár víz legyen; hogy attól, aki a házamba lép – nem: aki csak elmegy is a házam előtt – ne azt kérdezzem elsőnek: „Csatlakoztál-e, vagy sem, és ide, vagy amoda csatlakoztál-e?”; hanem elsőnek a pohár vizet nyújtsam felé, mivel – ha így, ha úgy, de mindenképpen és szükségképpen – „Krisztusé”.

AZ EMBER, AKI VAKON SZÜLETETT

EZ AZ EMBER az útfélen állt és kéregetett. A szeme nyitva, sokkal jobban, mint másé. Mert aki lát, annak egy résnyi is elég, hogy lásson rajta; de ez az ember vak volt, ennek az egész szemgolyója kellett hozzá, hogy ne lásson. Hogy ne lásson, csak semmit, éjszakát. Bizonyára kék volt a szeme, két óriási, higvizű szemgolyó. Két vak kút, mélyén a semmivel, amin soha nem derengett még egy parányi bokor árnyéka, egy suhanó madárszárny emléke sem.

Bizonyára nagyon régóta ott állt már az út mentén, hiszen születésétől fogva vak volt, és már korán rászoktathatták, hogy kéregesen. Minden reggel kivezették, minden esete hazavezették. Néha többet keresett, néha kevesebbet, és az is megesett, hogy egész nap semmit. Vannak napok, amikor az emberek sietnek, nem érnek rá alamizsnát adni, és ha kéregetőt látnak, megkeményítik a szívüket.

Az is elképzelhető, hogy a vak nem állt, hanem ült; bár a vakok inkább állni szoktak; megállnak ott, ahová állítják őket, és mozdulatlanul várják, hogy értük jöjjenek. Semmi egyébük nincs, mint egy kopott sapka vagy kalap, a filléreknek és krajcároknak, meg egy bot, a vakok fehér botja, hogy legyen miben megtámaszkodniuk az üres világban.

Ez a vak is nyilván ilyen volt.

Ha valaki vak, a többinek, aki lát, sokszor nem az az első dolga, hogy az erszényébe nyúljon, vagy hogy odamenjen és megkérdezze tőle: „Barátom, mit tehetek érted?” (És ha netán megmozdul a boldogtalan, azzal a tétova mozdulattal, ahogy a vakok próbálnak tájékozódni, mielőtt elindulnak – ha netán megmozdul, beletapintva a levegőbe, nem látni-e, hogy egy-egy járókelő meggyorsítja lépteit,

mintha egyetlen perce sem lenne, amit arra vesztegethetne, hogy ezt a világtalant átvezesse az úton). A látók sokszor csak azért látnak, hogy a szegény, vak szemek mögött valami mást akarjanak látni, valami titkot, vétet, rágni való pletykát, vagy éppen botrányozni valót. Ez az ember itt vak; áll az útfélen, kinyújtja a kezét és koldul. Vajon miért vak? Kinek a bűne ez a vakság? Miféle vétet férge gyümölcse ez a vakság?

Még a tanítványok is. Mennek az úton; meglátják a vakon született embert. „Mester – kérdezik – ki vétkezett, ez, vagy a szülei, hogy vakon született?”

De van-e közük hozzá, ki vétkezett? Kinek mi köze hozzá, vétkezett-e ő, vétkeztek-e a szülei? Kire tartozik ez, az Istenen kívül, meg azon kívül, aki esetleg valóban vétkezett? Arra, aki a vakon születettet látja, semmiképpen; arra legföljebb az tartozik, hogy segítsen a vakon, ki-ki a tehetsége és a szíve szerint. Mert a vak nem azért van, hogy a vaksága okát nyomozzák, hanem azért, hogy „megnyilvánuljon rajta Isten műve”, vagyis a szeretet. Isten által, aki sarat csinál, megkeni vele a vak szemét, és elküldi a vakot megfürdeni a Siloe tavába. És az emberek által, akik azért vannak, hogy Isten műveit kinyilvánítsák. Hogy tanúskodjanak Isten műveiről a szeretetben.

De ezt most mintha még a tanítványok is elfelejtették volna. A vak azonban tudta, hogy Isten műve nyilvánult meg rajta, amikor „elment, megmosdott, és ép szemmel tért vissza”. Hogy miből tudta? Nem a sárból a szemén, és nem is abból, hogy „szóltak hozzá”, és még talán abból sem, hogy látott. Ez a vak tapasztalt ember volt, hiszen nagyon régóta állt az út mentén, nagyon sok embert hallott elhaladni, és pénzt is sokat hallott csendülni a kalapjában. És hallott sok szót is életében, halkat és kiáltót, szelidet és gorombát, szánakozót és gúnyosat. Valahogyan, valamiképpen, legvégül mind-egyiknek ugyanaz volt a vége. A gorombáé így: „No, ti is alaposat vétkezhettetek, te vagy a szüleid, hogy vak vagy!” És a szelidé így: „Szerencsétlen barátom, hogy szánakozom a vakságodon! És azon, hogy ilyen keményen kell bűnhődnöd, szegénynek, a magad, vagy a szüleid bűne miatt!” Ez az egy azonban, ez nem beszélt arról, hogy ki vétkezett és mit vétett. Ez megállt, lekuporodott a földre, a vak ember nyilván szutyoktól cserzett lába elé, olyasformán, mint-ha elébe térdelne, ugyanazzal a mozdulattal, ahogyan a királyok és fejedelmek előtt szoktak térdet hajtani; lekuporodott és „sarat csi-

nált a nyálból”, kérdezősködés nélkül, habozás nélkül, mert fényes nappal volt, egyelőre még fényes nappal, „és nekünk addig kell véghez vinnünk annak műveit, aki küldött minket, amíg nappal van; mert eljön az éjszaka, és akkor már senki sem munkálkodhatik”.

Ezért tudta a vak ember, aki visszanyerte a látását, hogy aki meggyógyította, az „próféta” volt.

Am azok, akik eddig azt firtatták, kinek a bűne miatt volt vak, most megintcsak nem azon örvendeztek, hogy már nem vak; most azt kezdték firtatni, hogy kinck a bűnéből lát. És mert azt mégse lehetett tagadni, hogy lát, hát gyorsan tagadni kezdték, hogy eddig nem látott. Ha most lát, gondolták, akkor eddig se volt vak; és mert a vak erősködött, és úgy ragaszkodott a régi, meggyógyult vakságához, mint valami kivételes kincshez, és semmiképp sem akarta hagyni, hogy ezt a kincset elvegyék tőle: – ezért odahívták a szüleit, és faggatni kezdték őket és mindazokat, akik a vakot hajdani vakságában ismerték. Most aztán ezeknek is tanúskodniuk kellett volna Isten művéről, hiszen még mindig nappal volt; és nekik sokkal könnyebb lett volna, mert csak annyit kellett volna mondaniuk: „Vak volt, és most lát; lát, mert jött Valaki, aki megkente sárral a szemét, és elküldte tisztálkodni a Siloe tavába.” De ők csak arról vallottak, amiről nem is lehetett nem vallani: arról, hogy vak volt, meg arról, hogy most nem vak. De hogy hogyan nyerte vissza a látását? „Nem, azt nem tudjuk!” Ezzel nyilván valami kockázat jár, és amivel kockázat jár, azt mi nem tudjuk. Ott se voltunk; ha netán mégis ott lettünk volna, nem láttunk semmit, éppen másfelé néztünk, mással voltunk elfoglalva, megvan nekünk a magunk gondjábaja csóstul. Ki adta vissza a szeme világát? Honnét tudjuk! Ha valaki, hát ő tudja; senki más, csak ő. Ha meggyógyult, ha egyszer lát: vállalja a kockázatát is. Tehát azt mondták: „Megvan a kora, őt kérdezzétek!”

Így aztán megintcsak a látóvá lett vakot kellett elővenni. És persze megint a bűnösséget. És mert látni végül mégse bűn, viszont valamire mégis rá kellett sütni a bűn bélyegét, mi sem volt egyszerűbb, mint kijelenteni, hogy az a bűnös, aki a vakból látót csinált. „Mi tudjuk, hogy ez az ember bűnös.”

A vak azonban nem tudta; ő csak azt tudta, hogy eddig vak volt, és most lát; ő csak azt tudta, hogy ezren és ezren mentek el az úton, de csak ez az egy volt, aki elébe kuporodott és sarat csinált és meggyógyította. A kérdésre tehát így is felelt, szilárdan

és nyugodtan, a maga új belső világosságának meggyőződésével. Erre a bűnvizsgálók, bűnvájkálók, bűnbélyegzők mi egyebet tehetek volna, mint hogy bűnösnek nyilvánították azt is, aki gyógyított, és azt is, aki meggyógyult? „Bűnben születted mindenestül, és még te akarsz oktatni minket!” És hogy ott se legyen, „kidobták”. Mint egy kellemetlen bizonyítékot; mint egy döntő vallomást az akták közül, ami a pör egész folyását megfordíthatja.

Ezzel aztán el is intéződött volna a vakon született embernek ez a nagy port kavart, kellemetlen ügye, ha az ítélkezőkben nem maradt volna mégis valami kis nyugtalanság. Valami kis kételkedés, ami minden látó láttára föltolult bennük és szavakba formálódott. „Csak nem vagyunk mi is vakok?” Mert ha egyszer tagadom, hogy a látó lát, hihetem-e magamról föltétlen bizonyossággal, hogy valóban látok, amikor azt hiszem, hogy látok? És ha a vak egyik percről a másikra látóvá lett, mi kezeskedik róla, hogy én viszont nem lettem egyik percről a másikra vakká? És legeslegvégül: ki a bűnös? A vak, aki lát? Vagy a látó, aki vak? És mi igazában a bűn? Vakon nemlátni? Vagy látva vaknak lenni?

Ez már az után volt, hogy a látóvá lett vakot a látón is vakok „kidobták”; és az után, hogy a vak, immár látván látva, így kiáltott: „Hiszek, Uram!” Ekkor kérdezték azok a farizeusok, akik, mint mindig, most is „körülötte álltak és meghallották” – ekkor kérdezték, hirtelen szorongással az egyik, kevély botránkozással a másik: „Csak nem vagyunk mi is vakok?”

És ekkor felelte nekik Jézus: „Ha vakok volnátok, nem volna bűnötök. De ti azt mondjátok: – Látunk! Ezért megmaradt a bűnötök”.

AZ IRGALMAS SZAMARITÁNUS

URAM, elnézést kérek Tőled, amiért háborgatlak; de most már igazán lehetetlen tovább halasztanom a dolgot. Azt hiszem, senki nem vádolhat hebehurgyasággal, sem pedig azzal, amit az emberek föltűnési viszketegnek szoktak nevezni. Több mint ezerkilencszáz évig vártam; több mint tizenkilenc századon át rágódtam az ügyön, és nyugodt lélekkel mondhatom: egyetlen olyan mozzanata sincs, amit legalább ezerszer meg ne hánytam-vetettem volna magamban. Legjobb meggyőződéseim szerint nem tartozom tehát azok közé az okvetetlenkedők közé, akik azzal igyekeznek magukra vonni a figyelmet, hogy látványos külvéleményeket jelentenek be a történelem közismert, egykorú szemtanúk vallomásaival és hiteles dokumentumokkal igazolt tényeiről, mindenféle pletykákra, mendemondákra, képzelgésekre és kohlományokra hivatkozva. Eleget láttam ilyet ezerkilencszázegynéhány esztendő alatt; egyáltalán nem kívánom a számukat szaporítani.

Annak, hogy most mégis fölszólalok, semmi más oka nincs a lelkiismeretemen, illetve azon kívül, hogy úgy érzem, lehetetlen továbbra is segédkezet nyújtanom ehhez a maholnap kétezer éves félreértéshez. Nagyon kérlek, hallgass meg, vedd fontolóra érveimet, és amennyiben elfogadhatónak találod őket, mozdítsd elő a már réges-régen esedékes történelmi revíziót.

Voltaképpen minden feledésbe ment volna, helyesebben mintha meg sem történt volna; illetve úgy elmerült volna a feledésben, mint ami egyáltalán meg sem történt, ha egy író a tollára nem veszi és meg nem örökíti. Igaz, ezt megelőzőleg Te kegyeskedtél ajkadra venni, amikor a törvénytudók ostobán átlátszó fondorko-

dásukkal ismét próbára akartak tenni, majd miután fölsültek, szokásuk szerint ismét igazolni akarták magukat. Erre az igazoló kérdés-re mondtad el a történetet, a történetemet, mely abban a pillanatban valósággá vált, belépett a feledésből az időbe, és az időből a maradandóságba, sajnos, velem együtt, aki pedig igazán nem érdemlek semmiféle maradandóságot. Példa lettem és példázat, én lettem „a felebarát” – de erre még visszatérek. Most csak annyit, hogy ha már Te arra méltattad ezt az esetet, hogy elmondd, legalább Lukács, az író megfélelmezhetett volna róla; hiszen annyi mindent mondtál még földi életed során, ami nincs benne sem az ő könyvében, sem azokban, amelyeket a társai írtak.

Nem mintha Lukács bármit is módosított volna az eseményeken. Vakmerő és önhitt ostobaság lenne részemről, ha szented szavahihetőségét kétségbe vonnám. Ez annyi lenne, mint a Te igazmondásodban kételkedni, hiszen Lukács csupán a Te szavaidat tolmácsolja, kitérők, elkalandozások nélkül, szükséztől, mondhatnám drámai, vagy ha tetszik, balladai tömörséggel. Elbeszélése mindenben megfelel a történeteknek: erre tanú vagyok, koronatanú. Nem is az előadás hitele ellen van kifogásom; csupán a beállítással kapcsolatban lennének némi fenntartásaim, ha egyáltalán lehetnének; belátom azonban, hogy nem lehetnek. Mert valahányszor Lukácsnak ezt a szakaszát újra olvasom – és te tudod, Uram, nem múlt el a ma holnap kétezer esztendőnek egyetlen napja, hogy legalább ötvenszer el ne olvastam volna – mindig meg kell állapítanom, hogy az egész pusztá tényközlés, és ezekben a sorokban nyoma sincs annak a számomra fölöttébb kínos és feszélyező „bezzeg” beállításnak, amely miatt annyit kellett pirulnom az évszázadok folyamán. Legföljebb a lehetősége van meg bennük; és ezt a lehetőséget aztán az idők során alaposan kiaknázták, mintegy ütőkártyaként emelve föl és forgatva engem, boldogtalan szamaritánust, mindazokkal szemben, akiket elbeszélése, illetve írástudóknak adott válaszd papjával és levitájával azonosítottak (mondanom sem kell, hogy ki-ki mással, és senki, úgyszólván senki önmagával). A szöveg, anélkül, hogy egyetlen betűje változott volna, valahogy ilyesformán alakult, kimondatlanul, a hangulatában, a rejtett értelmében: „Bezzeg a szamaritánus! Nem úgy, mint a pap, meg a levita...”

Így aztán nemegyszer tanúja lehettem évszázadaim folyamán annak, hogy némely irgalmasságot cselekvők, akiknek persze volt,

mégpedig bőven volt miből irgalmasságot cselekedniük, magukban azt gondolták (és sajnos nemcsak magukban gondolták, kamrájuk zugában, nyomban el is szégyellve magukat a gondolatukért, hanem hivalkodva hangoztatták is, emléktáblákra vésették és a homlokukon viselték): „Milyen jó nekem irgalmasnak, hogy nem vagyok olyan, mint azok, akik a példázat papjához és levitájához hasonlók”! Vagyis ugyanúgy gondolkodtak, mint a hátul szerénykedő vámos láttán az a farizeus a templomban, akiről szintén Lukács beszél. Holott én erre a legkevésbé sem akartam okot szolgáltatni, és igazán nem azért esett meg a szívem azon a vérében heverő szerencsétlenül, mintha titkon arra számítottam volna, hogy ezen a réven majd én leszek a mindenkori „bezzeg”, és olajomon, boromon és két dénáromon becsempészem magam az örökkévalóságba.

Nem, igaz lelkemre mondom: ilyesmi eszemben sem volt. Joggal érzem tehát sérelmesnek, hogy a századok során az eset, melybe akaratomon kívül, mintegy véletlenül keveredtem, olyan értelmezést nyert, amelyet helytelennek és – bocsásd meg ezt a kissé talán erős kifejezést – hamisnak érzek. Ez ellen vagyok kénytelen bejelenteni tiszteletteljes, de határozott és jól megfontolt tiltakozásomat.

Hogy abban a bizonyos, ezer és ezer alkalommal elmondott, számos elbeszélésben megörökített, rengeteg képen – giccsen és remekművön – ábrázolt történetben mit csinált, illetve mit nem csinált a pap meg a levita, és miért csinálták, illetve nem csinálták, amit csináltak, illetve nem csináltak: ez nem énrám tartozik, hanem a papra meg a levitára; pontosabban azt mondanám: rájuk és Rád; rám azonban, kívülálló harmadikra semmiképp sem. Rám az én dolgom tartozik; abban pedig nekem, Uram, a világon semmi érdemem sincs, tehát semmilyen méltánylás, semmilyen érdem nem illet érte. Mentem az úton a számarammal; rengeteg nyom volt a porban, oda is, vissza is, igazán nem lehetett megállapítani, papé-e, levitáé-e; egy vándornak, aki Jeruzsálemből Jerikóba tart, minden nyom egyforma, még a saját nyoma is, ha egyszer túl van rajta. Egyszerűen mentem, és egyszer csak ott feküdt előttem az a szerencsétlen. Kifosztva, véresen, félholtan, ahogyan Lukács írja; nyomban látni lehetett, hogy rablók fosztották ki. Én, Uram, az első pillanatban, jól tudhatod, legszívesebben tovább mentem volna. Először is: senki se szeret véres dolgokkal foglalkozni. Másodszor:

olyan vidékről, ahol rablók tanyáznak, mindenki igyekszik odébb állni, kivált egy jól megrakott számmal.

Mondom: legszívesebben meggyorsítottam volna a lépteimet és tovább mentem volna. Ugyanakkor azonban valami bennem meglassította a lépteimet, és oda irányította őket a félholtan heverő nyomorulthoz. Az olaj, a bor, a kötés, meg a többi már részletkérdés; nem is olyan lényeges, mint amilyenné utóbb kiszínezték. A lényeges ez: nem bírtam tovább menni, oda kellett sietnem a sebesülthöz, szállásra kellett vinnem, és egyszerűen nem volt szívem otthagyni, gondját kellett viselnem, nem azért, mert jó vagyok és áldozatos és irgalmas, hanem azért, mert ez a természetem, sőt, hogy őszintén megvalljam: ez az örömöm; és nem is volt soha tisztább örömöm életemben, mint mikor láttam, hogy a beteg magához tér, épülni kezd, s annak, hogy gondját viseltem, jó eredménye mutatkozik. Bőséges kárpótlás volt ez számomra minden idővesztéséért, és minden anyagiért is (hiszen ha számaram terhét előbb vetem piacra Jerikóban, busásabb haszonnal járok).

Most aztán mondják meg tudósaid és doktoraid, hogy ezek után mi az én érdemem ebben a dologban? Mi az, amiért századról századra örökké engem dicsérnek és magasztalnak, hogy „bezzeg a szamaritánus”? Nem, Uram, ez így nincs rendjén; vessünk végre véget a félreértésnek. Azért, hogy én irgalmasságot cselekedtem valakivel, mint a hagyományos kifejezés mondja, szemben egy pappal, meg egy levitával, akik nem cselekedtek irgalmasságot: ezért, Uram, én egyedül csak Neked mondhatok köszönetet, mivel az emberek minősítése szerint irgalmas szívűnek teremtettél.

Vagyis én csak azért lehettem, mint mondják, irgalmas, mert Te teremtésemkor irgalmas voltál hozzám. Irgalmasságomért tehát nem engem illet a dicséret, hanem Téged, aki még azt is megadtad nekem, hogy ne tusakodjam a szívembe plántált irgalmad ellen.

„ÜGY LÁTSZIK, kedves Uram, végképpen nincs szerencsém. Annak idején, miután segitettem azon a boldogtalanon, akit a jerikói úton találtam, egyéb vágyam sem volt, mint meghúzódni a teljes békességben és névtelenségben; mert végtére is mit tettem olyasmit, ami nem a kötelességem lett volna? Egyetlen érdemem, ha ezt egyáltalán érdemnek nevezhetem: hogy nem álltam ellen a kegyelemnek; ezzel azonban igazán nincs mit dicsekedni. Igyekeztem tehát eltűnni a homályban. Krisztusnak azonban úgy tetszett, hogy rám vesse figyelme sugarát, és örök időkre szóló példabeszéddé téve történetemet, örök szóbeszéd tárgyává tett engem is. Szólás lett belőlem, jelző és fogalom, »az irgalmas szamaritánus«. A feledés helyett, amire vágytam.

De ha Jézus úgy látta jónak, hogy kiemeljen a feledésből: oktan kevélység lett volna szándéka ellen tusakodnom. Hallgattam tehát, több mint ezerkilencszáz éven át; hogy ezeknek az ezerkilencszáz évvel későbbi újságoknak a stílusában fejezzem ki magamat, »tűrtem a népszerűséget«. Ez a türelem azonban nem volt könnyű: nagyon sokat, és nagyon sokan éltek vissza velem és a példázatommal. Végül is elhatároztam, hogy fölemelem a szavamat és bejelentem szerény, de állhatatos tiltakozásomat. Megszólalok és azt mondom: túl sokat beszéltek az irgalmas szamaritánusról, és túl sokan tartjátok magatokat irgalmas szamaritánusnak, viszont túl keveset beszéltek Isten irgalmáról, aminek a jóvoltából egyáltalán »irgalmas szamaritánusok« lehetek. Túl sokat dicsekedtek az irgalmasságotokkal, túl éberen ápoljátok magatokban az irgalmasságotok öntudatát, és túl keveset gondoltok arra, Kinek és

minek köszönhetitek az irgalmasságotokat. Ezt írtam, szó szerint, végső konklúzióként: »Én csak azért lehettem, mint mondják, irgalmas, mert Te teremtésemkor irgalmas voltál hozzám. Irgalmasságomért tehát nem engem illet a dicséret, hanem Téged, aki még azt is megadtad nekem, hogy ne tusakodjam a szívembe plántált irgalmad ellen«.

És ezek után szerettem volna ismét elmerülni a homályban. Ehelyett azonban, mintha darázs-fészekbe nyúltam volna, azóta – kissé keletiesen képletes modorban szólván – folytonos dongásban és fulánkok között élek; kárpálások, korholások és kárhoztatások érnek napról napra. Ülök a háztetőmön, ahogyan a mi vidékünkön szokás, mikor a nap heve lankadni kezd, és hessegetem a darázsaimat. Vagy az alkonyba merülő utat kémlelem: jön-e újabb szidalmazó levéllel a postás? Hoz-e újabb, szelid vagy haragos számonkérést, amiért – állítólag – eretnek módon tagadom az érdemszerző cselekedetek hasznát, értékét, lehetőségét, s amiért – ismét állítólag – semmisnek tartva a jócselekedeteket, bűnös módon, vagy felelőtlenül szembefordulok a hagyományos tanítással.

Dehát valóban szembefordulok? És valóban tagadom a jócselekedetek, jelen esetben az irgalmasság érdemszerző értékét azzal, hogy a jócselekedet »érdemét« elhárítottam magamtól Arra, akinek irgalmából a jót egyáltalán cselekedhettem?

Nem hinném. És ebben a nagy darászdongásban itt körülöttem újra csak azt gondolom, és Önnek is csak azt tudom válaszolni, kedves Uram: dicsekedjünk egy kicsit kevésbé azokban a bizonyos érdemszerző jócselekedeteinkben. Tartsuk egy kicsit kevésbé számon a jócselekedeteinket. Tegyük jót, de úgy, hogy a következő pillanatban már elfelejtjük. Ne emlékezzünk olyan makacsul a jóságunkra. Ismerek embert, aki a noteszában minden jótette után rovást húz a naphoz, és este összeadja a rovásokat; napról napra igyekszik túlteljesíteni a normát. Napról napra büszkébb a normája túlteljesítésére. Ha szükében van estefelé a rovásnak, kiáll az út szélére, szorongva várja, jöjjön már egy vaksi néni, lépjen már le a járdáról a forgalomba, hogy neki alkalma nyíljon jót cselekedni: visszarántani a nénikét a kerekek alól. Hogy jobb lenne nem kívánnia, hogy egy roskatag kis öregasszony életveszélynek tegye ki magát? Jó, jó, de akkor hol marad az érdemszerző jócselekedet?

Ismerek mást, akinek kidagad a zsebe, mintha köveket cipelne benne. A csomóktól dagad a zsebkendőjén: minden egyes jócselekedete után csomót köt a zsebkendőjére; este összeszámolja a csomókat. Legújabbán, mondják, különleges méretű zsebkendőket csináltatott; olyan jóságos és irgalmas, hogy a rendes méretűn már nem férnek el a csomói.

Egyszer ez a csomóköti találkozott itt a házam előtt valakivel, aki éppen a Nagytanácsból jött, egy igaztalanul vádolt szegénynek az ügyében járt el ott. »Te mi jót cselekedtél ma?» – kérdezte tőle. Az illető, aki minden jutalom és fizetség nélkül védte meg azt a védtelen szegényt, csak hebegett, igazán nem jutott eszébe semmi. A csomózó megtapintotta sokcsomós zsebkendőjét a zsebében; megbotránkozva a fejét csóválta és tovább ment. Azt gondolta magában: »Milyen jó nekem, hogy nem vagyok olyan mihaszna léhűtő, mint ez az ember. Még dél sincs és én már a tizenkettedik csomónál tartok«.

Hogy melyikük ment »megigazulva« házába? Ennek megítélése nem énrám tartozik. Én csak azt tudom: az igazi jócselekedet nyomban elfelejti magát. Tovább mennék: aki igazán irgalmas, az nem azzal irgalmas, hogy »én most irgalmasságot cselekszem«; hanem cselekszi az irgalmasságot – hogy kissé szakszerűbben szóljak – »habitus«-ból, cselekszi úgy, mint élete természetes (természetessé vált, természetessé nevelt) cselekedetét, és épp oly kevés számon tartó öntudatával az irgalmasságának és az irgalmassága érdemének, mint amennyire lélegzeni sem »öntudatosan« és a lélegzés érdeméért lélegzik.

És még valamit. Nem azért irgalmas, mert ezzel érdemet szerez. Szeretetből irgalmas. Emberségből irgalmas. Az irgalmasság az ember természetes cselekvésformája az »isteni miliőben«. És az irgalmasság mélyén az, aki *igazán* irgalmas (nem önmagáért, hanem az irgalmasságért, a másikért, a felebarátért, vagyis az Istenért), sosem önmagával találkozik, sosem a saját irgalmasságával, a saját irgalmassága érdemével. Hanem mindig és csak az Istennel. Ha nem Istennel: akkor valami baj van az irgalmasságával.

Ezt gondoltam magamban darazsaim zúgása közben, kedves Uram, miközben válaszat fontolgattam a levelére. Lehet, hogy együgyű válasz, és nem fogja megállni a helyét az irgalmasságuk érdemeit csomózó Igazak szemében; dehát nézze el együgyűsége-

met: se Igaz nem vagyok, se Törvénytudó; az Írásnak sem vagyok tudója, legföljebb igyekvő olvasója. Egyszóval szamaritánus.

A magamfajta szamaritánusnak pedig, gondolom, még egy kis anakronizmust is megbocsát. Mert miközben az Írást lapozgattam, kijegyeztem belőle a magam igazolására, házi használatra, néhány olyan mondatot is, amely az én föltételezhető történelmi létem utánról való, ha nem is sokkal. Eljárásom ugyan szögesen ellenkezik minden történetírói módszertannal; de talán menti, hogy a köztünk lévő véleménykülönbség sincs történeti korhoz kötve.

Fölsorolom hát idézeteimet, minden kommentár nélkül. Szerzőjük az a Saul, akiből Pál lett; bizonyára jobban ismeri nálam. Melőzőm a lelőhelyek pontos föltüntetését, abban a reményben, hogy akár ellenőrzésemül, akár az ellentmondás szándékával, teljes egészükben el fogja olvasni Szent Pál apostolnak a korintusiakhoz írt leveleit. Mind a kettőt; mert mind a kettő szerföltött tanulságos, a mi vitatott kérdésünk szempontjából is. Megvallom, kárhoztatását kivívó korábbi fölszólalásomra sok bátorítást merítettem belőlük.

Íme tehát az idézetek: «Nem az számit, aki ültet, sem az, aki öntöz, hanem csak Isten, aki a növekedést adja.» – «Mid van, amit nem kaptál? Ha pedig kaptad, mit dicsekszel, mintha nem kaptad volna?» – «Azt sem mondhatja senki: Jézus az Úr, hacsak a Szentlélek által nem.» – «A Lélek ajándékait ki-ki azért kapja, hogy használjon vele.» – «Isten kegyelméből vagyok, ami vagyok, s rám árasztott kegyelme meddő nem maradt.» – «Ne magunkban bizzunk, hanem Istenben.» – «Nem mintha saját erőnkől képesek volnánk valamit is kigondolni magunkról, hiszen képességünk Istentől származik.»

Ezzel, és legkivált azzal, hogy «Isten kegyelméből vagyok, ami vagyok», tehát ha irgalmas vagyok, az ő kegyelméből vagyok, és ha irgalmasságomnak érdeme van, azért, és csak azért van és lehet, mert «rám árasztott kegyelme meddő nem maradt» – ezzel ajánlom magamat figyelmes jóindulatába.

Igaz híve, az Irgalmas Szamaritánus”.

A VERÉBÁRUS FIÚ

A SZOKÁSOS kép: mennek Palesztina útjain (mennek közel kétezer éve a világ útjain), Jézus, az apostolok, a tanítványok, meg akik a nyomukba szegődnek. Időnkint megállnak, letelepszének, előkerül egy-egy hal, kenyér, és mindnyájan jóllaknak belőle. Mert az írások nem szólnak valamennyi csodálatos kenyérszaporításról. Ilyenkor előfordul, hogy „közben olyan nagy tömeg gyűlik köréje, hogy csaknem összetapossák egymást”.

A tömegben persze megjelennek az árusok is. Ekkora tömegben mindig akad egy sereg ember, aki azon aggódik, mit fog enni egy vagy két óra múlva. Vagy akár a következő percben; mert vannak, akik csak akkor érzik, hogy élnek, ha esznek. Az árusok jól tudják ezt; az árusok jó emberismerők, csak körülnéznek a tömegben, és máris tudják, hol kell elkiáltaniuk, hogy „kettőt egyért, ötöt kettőért”. Ez is egyike finom pszichológiára valló fogásaiknak, ez a primitív és csábító matematika, ez az együgyű kétszer-kettő-öt. Két veréb egy fillér, de négy veréb már nem két fillér; két fillérért már öt verebet adnak. Akikben az éhség pánikja lappang, mohón nyújtják a két fillérjüket, nehogy kimaradjanak ebből a jutányos kiárutásból.

A verébárus fiú pedig mosolyogva zsebeli be a kétfilléreket és vidáman himbálja közben az ötösével összefűzött kis verebeket. Félfüllel pedig azt a tiszta, átható hangot figyel; mert hiszen róla szól, róla is, aki a verebeket árulja.

– Öt verebet ugye két fillérért adnak? De Isten egyről sem fedkezik meg közülük. Nektek viszont minden szál hajatok számon tartva. Ne féljeteek tehát! Sokkal többet értek ti a verebeknél.

A verébárus fiú nem fél. Tudja, hogy bozontos üstökének minden szál haját számon tartja Valaki. Mindig lesznek verebek, és mindig lesznek, akik félnek és veréb-tartalékokat halmoznak holnapra, holnaputánra, kivált ha két fillérért négy helyett ötöt kapnak. Ebben az üzletágban nem kell dekonjunkturától tartani.

A fiú odább lép, himbálja a verebeit, körülötte a nagy tömegben kisebb tömeg alakul, és „csaknem összetapossák egymást”, úgy tülekszenek a verebekért. Egyért kettőt, kettőért ötöt.

Csak vigyetek, gondolja a fiú. Hogy mit csináltok vele, az már nem az én gondom. Nem az én gondom, hogy lesz-e tüzetek, amin megsüssétek. Végtére, ahogy a mohó képeteket nézem, az sem lehetetlen, hogy amúgy nyersen akarjátok fölfalni, mint a róka a lopott tyúkot. Vagy talán elássátok, holnapra, mint a kutya a csontot? Ez már a harmadik füzért veszi, emez a negyediket. Mit akar tizenöt, meg húsz verébbel? Tárolni nem tárolhatja: a nyakára bűdösödik. A fiúnak eszébe jut a moly meg a rozsdá; egy ilyen tömegben hallott róla, egy ilyen verébvásáron, a molyról, mely megrágja, a rozsdáról, mely megemészti a készleteket. És most magában a maga szakmai gondolkodása szerint hozzáteszi: a verebek pedig megbűdösödnek.

Ekkor, talán éppen ekkor történik, hogy „odaszól hozzá valaki a nép közül”. Mit „szólnak oda” hozzá ebben a pillanatnyi csöndben; most, miután értésükre adták, hogy minden hajukszála megszámlálva, és értékesebbek a verebeknél? Úgy látszik, rendkívül nehéz megérteni, sőt úgy látszik, vannak, akik képtelenek megérteni, hogy „ti sokkal többet értek a verebeknél”. Mert mit szól oda ez a megszólaló?

– Mester! – mondja – szólj a testvéremnek, hogy ossza meg velem az örökséget.

Ennek is vagy öt füzér veréb van az övére tűzve. Azt mind meg akarja enni, el akarja tenni, és hozzá még az örökség felét; és ha megszerzi azt a fél örökséget, még vesz hozzá egy tucat verébfüzért és megint igényt támaszt egy másik fél örökségre. Mit csinál a termésével, a pénzével, a verebeivel?

Máris annyija van, hogy nincs hová elraknia; nem fér a zsebébe, a házába, a csürjébe. Talán szétosztja, legalább a fölöslegét? Az ilyennek nincs fölöslege; fölöslege csak a szegénynek van: két verébből az egyik, két karaj kenyérből a másik: hogy a másik szegénynek is jusson egy veréb meg egy falat kenyér. De az ilyen

gazdag, aki folyton a megélhetése miatt aggódik, hogy mit eszik, mibe öltözik, holnap, holnapután, öt év múlva, tíz év múlva, száz év múlva, az idők végezetéig, amikor pedig már öt is rég megette a moly, meg a rozsdá, és elenyészett a hamar enyésző verebekkel: – az ilyen gazdag csupa gond és töprengés; míg egyszer csak a homlokára nem üt és diadallal ki nem jelenti: „Tudom már, mit tesztek!”

Mit tesz? „Lebontom csüremeit és nagyobbakat építek, oda gyűjtöm a termést és minden vagyonomat, aztán elégedetten mondom: Ember, van elég vagyoned, sok évre eltart. Nyugodjál meg, egyél-igylál, élvezd az életet”.

De hogyan élvezhetné az életet, mikor a csürjei építését kell ellenőriznie és az új csűrök után még újabbakat terveztetnie, és közben vigyáznia, hogy a tervezők be ne csapják, a kivitelezők meg ne csalják, a téglát el ne lopják, a gerendáit el ne hordják, a bora meg ne pimpósodjék, a gabonája be ne fülledjen, a zárai jól zárjanak, a kutyái elég hangosan ugassanak, az éjjeli őrei el ne aludjanak őrőségükön, ha meg nem alusznak el, össze ne játsszanak a a tolvajokkal? Mi sem könnyebb, mint azt mondani: „Nyugodjál meg”. De megnyugodni csak az bír, akinek semmije sincs, vagy aki nem ragaszkodik foggal-körömmel ahhoz, amiye van; aki „lebontja a csüreit”, de nem épít helyettük másokat, s akinél úgy terítenek ebédre, hogy ugyanakkor az ajtót is szélesre tárják.

Ilyesmin tünődhetett a verébárus fiú, miután minden verebét cladta azoknak, akiknek „az eledel több az életnél”, akik nem tudják, hogy „többet érnek a madaraknál”, és akik azt hiszik, hogy „egy rőfnyivel megnyújthatják életüket, ha aggodalmaskodnak”. A verébárus fiú nem aggodalmaskodott, és nem töprengett azon sem, lesz-e holnap elég árulni való verebe; hanem csak ült kényelmesen a zöld fűvön, bizonyára törökülésben, ahogy az ilyen kamaszok szoktak, „nézte a liliomokat, amint növekedtek”, és nézte a liliomok fölött Azt, aki hozzájuk, s talán egyenesen őhozzá beszélt.

A GAZDA ÉS A KULCSÁR

MENNYIT hallunk erről a különös úrról, gazdáról, királyról, királyi emberről. Hol a fiának készít menyegzőt, hol ő maga készül menyegzőre. Egyszer minákat oszt ki szolgálóinak, hogy ki-ki gazdálkodjék velük, ahogyan tud, máskor meg szőlőt ültet, bekeríti, taposógödrt és és őrtornyot épít. Aztán, mikor a szőlőt a lehető legjobban beinstruálta, egyszersak mindenestül bérbe adja, ő maga pedig „elutazik messzire”. Ez a legkülönösebb benne. Ezek a váratlan elutazásai a legkülönösebbek.

Mintha csak azért építene, hogy legyen honnét elmennie. Mintha csak azért alapítana, hogy legyen mit a sorsára bízni. Munkásokat és szolgálókat is mintha csak azért fogadna, hogy legyen kiket magukra hagynia.

Szándékát nem közli előre. Minden úgy van elintézve és megszervezve, mintha örökké itt maradna, a jól rakott házban, jól felszerelt gazdaságban. Aztán egy szép napon elmegy, és nem tudni, mikor tér vissza. Ilyenkor megesik, hogy kirendel valakit „a háznép fölé és minden vagyon fölé”. Föltehetőleg olyat, aki „ismeri ura akaratát”; de ez csak föltevés, hiszen az úr szándékait nem tudja senki, és az úr választásába nincs beleszólása senkinek. Az pedig, hogy a kirendelt kulcsár valóban ismeri-e ura akaratát, vagy sem; vagy esetleg nem ismeri, mégis aszerint jár el: ez csak később derül ki, amikor az úr már messze jár.

Hol jár? Hová ment? Merre van az az „idegen ország”, ahová távozott? Ez nem a háznép fölé rendelt kulcsárra tartozik. A gazda azt csinál, amit akar, tetteiről senkinek sem tartozik számadással. Legkevésbé a kulcsárnak.

Egyébként a kulcsárnak nem is az a dolga, hogy gazdája útírányait kitalálja. Neki az a föladata, hogy „készen legyen”. Sosem tudhatja, mikor tér vissza az úr. Neki „csípőjét fölővezve, kezében égő gyertyával” szüntelenül virrasztania kell, hogy azonnal ajtót nyithasson, ha a gazda zörget.

De ki tudja, mikor éppen a gazda az, aki zörget? Annyi vándor jár nappal és éjjel, és annyian zörgetnek az ajtón. Egy pohár vízért, néha szállásért, egy pár órára, egy egész éjszakára, vagy végleg. És annyi mindenféle ember, jó és rossz arcúak, szépek és rútak, izmosak és elcsigázottak. Honnét tudja a kulcsár, hogy aki második vagy harmadik örváltáskor bezörget, zarándok-e, aki pihenni akar, vagy tolvaj, aki lopni? Nincs, akitől megkérdezhetné: a gazda másutt jár. Talán a közelben, talán ezer mérföldre onnét; az is lehet, hogy a szomszédban alszik, mert titokban hazajött. Sőt talán el sem távozott, láthatatlanul mindig is ott volt, és figyelte a kulcsárt, akit a vagyona és a háza fölé rendelt.

A kulcsárnak magának kell eldöntenie, ráadásul kétes lámpavilágnál, sötét éjszaka, hogy kit enged be és kit küld el. Saját felelősségére engedi be, akit beenged; és saját felelősségére küldi el, akit elküld. Esetleg magát a gazdát. Mert poros vándor képében esetleg maga a gazda zörget és kér bebocsátást a saját házába.

Mi történik, ha egyszer megérkezik a gazda és azt mondja: – Itt voltam, zörgettem, szállást kértem, de te tolvajnak néztél, elzavartál, bereteszelte előttem a saját kapumat? Mi történik, ha egy reggel kinyitja a kaput és ott találja a gazdát a küszöbön, rongyokban és szomjúságtól lihegve, olyan kimerülten, hogy a szavát is alig érteni. Szomjaztam és nem adtál innom, éheztem és nem adtál ennem, pedig a sajátomból kértem.

A kulcsárnak, ha erre a lehetőségre gondol, égneek mered a haja a rémülettől. Hiába vezeti pontosan a könyveket, és hiába fizeti a távollévő gazda helyett, amit a törvény előír. Hiába ad tizedet méntából, ánizsból, köményből, ha elhanyagolja, elfelejti, vagy csak elügyetlenkedi azt, ami a legfontosabb. Az egyetlen, ami igazán fontos: az igazságosságot, az irgalmasságot és a hűséget. Ha reggeltől estig, estétől reggelig egyebet sem tesz, mint a szűnyogot szűri, és észre sem veszi a nagy szűnyogszűrésben, hogy mikor nyeli le a tevét. Talán nem is akart kulcsár lenni, és most mégis vállalnia kell a kulcsárság minden kockázatát.

De miért is rendelték a háznép és a vagyon fölé? Nyilván nem azért, hogy részegeskedjék, egyék-igyék, dorbézoljon a korhelyekkel, vagy „verje a többi szolgát és szolgálót”, abban a hiszemben, hogy „ura késlekedik”. Nem, nem ezért bízták rá, amit rábíztak. Hanem azért, hogy „hű és okos” legyen. Csakhogy mikor lesz hű és okos ennyi kétség közt, ennyi bizonytalanságban? „Mit gondoltok, ki a hű és okos kulcsár?”

Bizonyára az, aki azt teszi, amiért kulcsárrá tették. Vagyis „kiadja búzarészüket a kellő időben”. Nem uraskodik a háznépén, hanem „idején enni ad nekik”. Minden egyéb bizonytalan: a gazda visszatérte, a kopogtató vándorok kiléte, a szolgák azonossága; ez az egy azonban bizonyosság, biztos fogódzó a bizonytalanságban: a jó sáfárkodás a gazdáéból a többiek javára. A házbeliekére épp úgy, mint a házba kívánczókéra. „Idején enni adva nekik.”

„Boldog az a szolga”, kulcsár vagy intéző, akit „visszatérő ura ebben a tevékenységben talál”.

A TÉKOZLÓ FIÚ

AZ APAI háznál egyformán jó dolga volt mind a két testvérnek. Egy szép napon az egyik mégis odaállt apja elé, kikérte tőle az örökrészét és nekivágott a világnak. Lehet, hogy még csak búcsút sem intett. Lehet, hogy úgy ment el, mint aki megsértődött. Van ez így: hogy az egyik fiú egyszer csak elmegy, sértődötten, amiért olyan jók voltak hozzá.

Nem tudjuk pontosan, miért ment el. Talán ráunt a jósorára, az apai ház védettségére, biztonságára, nyugalomára. Talán kalandot keresett; talán ki akart válni a többiek közül, hírre vergődni, hatalmat, vagyont, dicsőséget szerezni. Talán túl akart tenni a bátyján, akivel eddig szakasztott egyformák voltak, egyformán jók, egyformán engedelmesek, egyformán szorgalmasak, és akivel mindenben egyformán is részesedtek. A terített asztal néha kínzóbb, mint az éhség; és vannak visszanyelt lázadások, amikor a dicséret megalázóbb a szidásnál.

Ez a fiatalember, ez a kisebbik testvér talán éppen abban a nehéz korban volt, amikor a lázadásainkon kérődzünk, valóságos és képzelt korlátaink ellen rugdalódzunk, és úgy érezzük, azonnal ki kell kérnünk az örökrészünket és világgá kell mennünk, mert különben magunkra gyűjtjük az egész apai házat. Ilyenkor valóban még mindig jobb világgá menni. Honnét tudná még ez az ifjú, hogy akárhová megy, önmagát mindenüvé magával viszi; és hogy tulajdonképpen nem is az apai házzal van baja, hanem önmagával? Tulajdonképpen azért haragszik az apjára, az apja házára, mert saját magával nem tud mit csinálni; azt hiszi, az a legjobb megoldás, ha marokra fogja magát és egyetlen lendülettel belehajítja

abba a vonzó és riasztó, fényes és ködös ismeretlenbe, ami ott kísért és fenyeget, és mert fenyeget, csak annál inkább kísért az apai ház körül.

Tehát „összeszedi mindenét és elköltözik messzi vidékre”, minél távolabbra hazulról, hogy füstjét se lássa, hírét se hallja többé a megunt apai háznak. Addig nyilván vissza se nézett, amíg végleg biztos nem volt benne, hogy ha hátrafordul, már nem lát mást, mint kék eget a feje fölött és ürességet maga mögött. S akkor aztán bizonyára megszédült a boldogságtól. Ó, az üresség szédítő boldogsága! A senkihez sem tartozás, a teljes felelőtlenség boldogsága!

Mintha hatalmas tőkét kapott volna, amivel megnyerheti a világot és az élet főnyereményét. De tudjuk, hogy nem nyert semmit. „Kicsapongó élettel eltékozolta vagyonát.”

Azt is tudjuk, hogy „miután mindenét elpazarolta, nagy éhínség ütött ki azon a vidéken”. Ez egyébként mindig így van, olyan törvényszerűen, ahogyan a napsütésre előbb vagy utóbb eső következik. Miután mindenünket elpazaroltuk, törvényszerűen elkövetkezik az éhínség. Nem azért, mert nincs semmink, mert mindenünket eltékoztattuk. Lehetne még bármennyink, rejtett tallérok a zsebünkben, elásott kincsünk egy fa tövében az úton: ezen az éhínségen nem lehet segíteni. Ezen nem segít se étel, se ital, se a disznók moslákja. Lehet, hogy igazában nem is volt éhínség azon a vidéken; lehet, hogy mindenki másnak megvolt a betevő falatja, esetleg több is a szükségeseinél; de a tékozló fiú mégis éhezett és szomjazott, napról napra jobban marta a zsigereit valami tűz, valami éhség, valami szomjúság; szikkadt volt belül, pusztaság és sivatag, és sehol egyetlen kútforrás, egyetlen forrás, egyetlen levél, ami legalább árnyékot adna; mindenütt csak a disznók és a moslák, mert egy egész konda rőfögött benne, és egy egész tenger moslák tajtékzott, ebben a sivatagban.

Akkor már tudta, hogy mindent elpazarolt, és nem nyert rajta semmit. „Fölkerekedett tehát, és visszament atyjához.”

Mindnyájan tudjuk, mi történt: hogy milyen örömmel fogadták – hiszen az egyetlen elveszett báránynak nagyobb öröm támad, mint kilencvenkilenc igazon, és az egyetlen megkerült dragma is kedvesebb, mikor megkerült, az el-nem-gurult többi kilencnél – tudjuk, hogy apja „elébe sietett, a nyakába borult és megcsókolta”; tudjuk, hogy új köntöst adtak rá, ujjára gyűrűt vontak, lábára sarut adta; és tudjuk, hogy leölték a hizlalt borjút az örömmünneplő

lakomára. Mert „a fiam meghalt, de föltámadt; elveszett, de megkerült”.

Erre, tudjuk, „vigadozni kezdtek”.

A bátyja azonban, az idősebbik testvér nem vigadozott. Sőt, amikor „hazajövet hallotta a muzsikát és a táncot”, és megtudta, mi ez a vigalom, inkább „megharagudott, és nem akart bemenni”.

Eddig híven, becsülettel szolgált; mindig megtette, amit kellett. Lehet, hogy többet egy jottányival sem; és lehet, hogy ha netán mégis, akkor titkon mindent fölirt egy kis füzetbe, hogy majd előálljon vele az elszámoláskor. Bizonyára gondosan számon tartotta, hogy mennyit dolgozik, és hogy mennyit ér a munkája. Pénzt, díjat, jutalmat nem kért érte, hiszen a családhoz tartozott, a gazda fia volt; éppen csak számon tartotta, fölírta, magában vagy egy füzetben, hogy nyoma legyen. Tudta, hogy soha apjának egyetlen parancsát sem szegi meg, és ezért, és minden munkájáért, ha netán fizetséget kérne, ennyi meg ennyi gödölye járna; ő azonban jó fiú, nem kér fizetséget, és azt is tudta és számon tartotta, hogy jó fiú, és hogy nem kér fizetséget.

Nem lehet tudni, milyen viszonyban volt a testvérével, a tékozlóval, mielőtt tékozlóvá züllött; és mialatt tékozló volt, távol a háztól, mit gondolt róla. Esetleg azt gondolta: „Úgy kell neki, éljen a disznókkal, zabáljon moslékot”; de talán csak azt gondolta: „Lám, én nem vagyok olyan, mint az a szerencsétlen”. És ennyiben is maradt volna, valószínűleg, ha ezt a tékozlót, amikor hazatér, úgy fogadták volna, ahogy megérdemli: némi fejmosással, és ha nem is büntetéssel, amit a nagyobbik testvér nagylelkűen elengedett volna, de mindenesetre azért mégiscsak valami megkülönböztetéssel, hogy a béresek közé ültetik, vagy még hátrább, éppen csak egy arasnyival a koldusok elé. De hogy még ünneplik is: ezt a nagyobbik testvér már nem bírta elviselni, erre már kitört, életében először; és kitört belőle minden kicsinyessége, számíthatósága, szűkössége, méricskélő aprólékoskodása. „Nézd – mondta apjának – annyi esztendeje szolgálok neked, és soha meg nem szegtem parancsaidat, de te egyetlen gödölyét sem adtál nekem, hogy barátaimmal mulathattam volna!”

Az apa, ha nem is mutatta, bizonyára elszomorodott és szégyellte magát a nagyobbik testvér helyett. Mert most nyilván látta, amit mindig is sejtett: hogy ez a kifogástalan nagyobbik testvér valójában nem azért szolgálja őt, mert szereti, hanem azért, mert sze-

retne egyszer kapni valamit, egy gödölyét legalább, amit megehet, vagy elmulathat. Kapni valamit, magának, a maga örömeire. Ezt lesi időtlen idők óta, ezt az elmaradt gödölyét. Mondja most ennek a vámoslelkű igaznak, hogy az az egyetlen eltévedt bárány, az a megtévedt tékozló néha valóban értékesebb, jobb anyag, botlásai-ban és esztelenségeiben is nagyobb lélek, mint a számitgató, kupa-porgató kis házbeliek, akik soha nem kockáztatnak semmit, és soha semmilyen kalandot nem vállalnak, még az önzetlen szeretetét sem? Mondja most neki, atyai szelidséggel, amit valóban mond: „Fiam, te mindig velem vagy, és mindenem a tiéd . . . Ám a te öcséd meghalt, de föltámadt, elveszett, de megkerült”?

Mit ért ebből ez a nagyobbik testvér? Talán ő is azt gondolja, amit annyi nagyobbik testvér a házban: „Nagyon szépen kérlek, hagyjatok engem ezekkel a képtelenségekkel, az elkódorgott bárányról, az elveszett drahmáról, meg a későn szerződött munkásokról, akik mégis ugyanannyit kapnak, mint a hajnal óta dolgozók. Kivált pedig a föltámadásról ne beszéljeteek nekem. Én megteszem a dolgomat, engedelmes voltam, engedelmes is leszek, és megérdemeltem százszorosán azt a gödölyét, amit sosem kaptam meg; de kérve kérlek, ne beszéljeteek nekem semmiféle föltámadásról és ehhez hasonló paradoxonokról. És ne beszéljeteek keresztről, meg kereszt örületéről, vagy balgaságról; hagyjuk a *stultitia crucis* fordított matematikáját. Az én bankbetétem évi két százalékkal kamatozik; vagy nem is kamatozik semmit, csak éppen betét, csak éppen megvan, de ez nekem elég: ez, meg az a tudat, hogy engedelmes fiú vagyok a házban. De ki hallott olyat, hogy valaki kiveszi a betétjét, szétszórja a szélbe, és mégis százszorosát kamatozik?”

Így gondolkodott magában a nagyobbik testvér, és az apa szomorúan nézte szükös kis gondolatait, meg a szeretet hiányát a szívében. De mert neki is apja volt, és mert ő volt az Atya, mégis „kérlelni kezdte”, hogy jöjjön be, üljön le ő is a lakomához, és próbáljon meg ő is örvendezni ezen a föltámadáson.

A KÉT SZOLGA

SZOLGA? intéző? sáfár? Mindegy: a dolog nem a szavakon múlik. A lényeg az, hogy előbb-utóbb mindenkinek el kell számolnia. Csak azt nem tudja senki, hogy mikor.

Egy szép napon megérkezik a „királyi ember” és elkezd a számvetést. Hogy kivel kezd, azt nem lehet tudni. Az azonban biztos, hogy mindenkire sor kerül.

Mit csináljon, aki tízezer talentummal tartozik? Képtelen összeg; hogyan lehet egyáltalán tízezer talentummal tartozni? Egy bank, egy ország hagyján; de egy közönséges sáfár?

Akámilyen hihetetlen: tartozik vele. A királyi ember nem szokott tévedni, és bár látszólag hanyagul vezetik a könyvelését, minden pontosan föl van írva nála. Kiderül az elszámoltatáskor.

De csak az elszámoltatáskor derül ki. Addig a királyi ember Isten tudja, hol jár. Lehet, hogy a palotájában van, és aki bekopogtat hozzá, ott találja; de az is lehet, hogy valahol külföldön bolyong, esetleg áruházban; mondják, néha koldusnak öltözik, beállít idegen udvarokba és alamizsnát kér. Amit kap, és ahogyan kapja: azt mind gondosan följegyzik a számadáskönyvekben. Kiderül az elszámoltatáskor.

Ez a tízezer talentummal tartozó sáfár nyilván azt hitte, a királyi ember vissza se tér többé bolyongásából. Igaz, sosem bizonyosodott meg róla, valóban távol jár-e; sosem tett kísérletet, hogy fölkeresse a palotájában. Alighanem azt gondolta: tartozni ugyan tartozom, de megadnom úgysem kell már; egy bizonyos határon fölül teljességgel mindegy, mennyivel tartozik az ember; teljességgel

mindegy, kilencezer talentummal tartozik-e, vagy tízezerrel. Lesz, ami lesz; lehet, hogy nem is lesz semmi, hogy a palota üres, hogy nincs is királyi ember: legenda az egész. De ha nem: azt mondják, irgalmas ember; miért éppen én irántam ne lenne irgalmas? Végül pedig úgysem bír ekkora adósságot behajtani rajtam.

A sáfár voltaképpen nem is tudta, honnét van, hogyan keletkezett ez az óriási adósság. Ha minden tolvajlását, tékozlását, hűtlenségét és könnyelműségét számba vette: a fele, a negyede sem jött ki. Ellenőrizni persze nem tudta ezeket a számításait: ráadásul rendetlen is volt, számlái elvesztek, könyvet nem vezetett, tartozásairól könnyen megfeledkezett. Azt azonban biztosan tudta, hogy ő egymaga tízezer talentum adósságot nem csinálhatott. Talán örökölte? Nem emlékezett rá, hogy apja terheket hagyott volna hátra; ennek a királyi embernek a birtokán különben sem volt dívat az apák tartozását átörökíteni a fiakra. Valamikor régen, a régi uralom idején, sok-sok nemzedékkel korábban, még ennek a királyi embernek a megérkezése előtt dívott valamiféle szigorú „hetediziglen”; ezt azonban, mondják, éppen ez az új királyi ember szüntette meg, s amióta ő lépett birtokba, mindenki saját magát írta felel.

De ha nem örökség, akkor honnét ez a képtelen összeg? A sáfár nem tudott más következtetésre jutni, mint erre: mindenki adóssággal indul. Tartozással kezdjük; a szolgálatot, az egész életet úgy is tekinthetjük, mint törlesztést. Senki nem lép szolgálatba saját vagyonnal; a kezdő tőkét mindenki a királyi embertől kapja. Hogy mekkorát: ennek az értékét soha senki nem bírta hiteles pontossággal kiszámítani. Ennek nincs tőzsdei árfolyama; mert ha jegyeznék, hozzá képest az összes többi részvény olyan nevetségesen alacsonyra zuhanna, hogy számokban ki se lehetne fejezni.

A sáfár egyszer egy írástudóval beszélgetett erről, és az azt mondta neki a maga talányos és kihegyezett stílusában: „Gondold azt, hogy egész életedben annak a kamatait fizeted, hogy élsz. Vagy talán magad adtad magadnak az életedet? S ha kaptad, kaphattál-e ennél többet?” Így szólt az írástudó; a sáfár azonban ezt is csak amolyan körmönfont csűrésnek-csavarásnak tartotta, és hamarosan megfeledkezett róla. Most azonban eszébe jutott; és eszébe jutott nyomban valami más is.

Erről a királyi emberről azt beszéltek, elmés módokat eszelt ki

arra, hogy adószai csökkenthessék a tartozásukat. Ha például valaki abból, amit kapott, elkezdett másokat is jól tartani, annál nem azt írták föl, hogy mennyit tékozolt szét, hanem azt, hogy tőle ki-nek mennyi jutott; így aztán a mínusz a királyi ember különleges könyvelésében nyomban átváltozott plusszá, és a kár haszonná. És mondogatták azt is, hogy sosem lehet tudni, ki az, akit a jóban részesítettünk: esetleg ő maga az, a királyi ember, és amit az övéből másoknak cselekszünk, azt neki cselekedjük. Ez is mind kamatnak és tőketörlesztésnek számít, és ez is mind gondosan föl van írva.

A sáfárt azonban sosem értesítették a számlája állásáról; bár az is lehet, hogy néhanapján mégis értesítették, ő azonban a sok haszonlatlan nyomtatvánnyal és prospektussal ezeket a számlakivonatokat is olvasatlanul dobta a papírkosárba. Így aztán, mikor a számvetés elkezdődött, s ő ott állt a megadhatatlanul rengeteg adóssággal, amit igazán „nem volt miből visszafizetnie”: nem tehetett mást, mint hogy „leborult” és kérlelni kezdte a királyi embert, legyen türelemmel iránta, mert „mindent vissza fog fizetni”. Komo-lyan gondolta, hogy ezt a tízezer talentumot valaha is visszafizetheti? Vagy csak a rémület beszélt belőle, a félelem attól, hogy most m'ndjárt „eladják feleségestül, gyermekestül, vagyonostul”? Vagy egyszerűen csak túl akart járni még egyszer a királyi ember eszén? M'ndegy: „az úr megkönyörült a szolgán”, és elengedte az adósságát.

Ha ennek a szolgának – vagy sáfárnak – lett volna némi gyakorla'ta abban, hogy jót cselekedjék (bár akkor aligha szaporodott volna föl ekkorára a tartozása): most nyilván mérhetetlenül könnyűvé vált volna a jótól, amit vele cselekedtek. Neki azonban semmi gyakorlata sem volt ebben; az a tízezer talentum, amit az ő nyakáról leoldottak, az ő számára nem vált semmivé, boldog anyagtalansággá, fölszabadultsággá, hanem furcsa módon visszaháramlott a világba és elnehezítette körülötte a világot, úgyhogy holmi nevelésesen kevés száz dénár is ezer meg tízezer talentumot kezdett nyomni a mérlegén. Így azután, amint „kiment”, odakint megismétlődött az előbbi jelenet, csak éppen karikatúraszerűen: a sáfár, aki előtt „leborulnak”, de aki nem hallgat a kérésekre, hanem „megragadja és fojtogatni kezdi” a könyörgőt, s irgalom nélkül „tömlöcbe veti, míg meg nem adja a tartozását”. Így követeli vissza a megadhatót, miután neki elengedték a megadhatatlant.

A megadhatatlan elengedése azonban mindig föltételes: a megadható elengedésétől függ. Attól, hogy akinek elengedik a megadhatatlanul sokat, elengedje másnak a megadhatóan keveset. Másnak, vagy megintcsak a királyi embernek; mert nem lehet tudni, annak a „szolgatársnak” a képében nem ő borult-e könyörögve a szívtelen sáfár elé, és ez a szívtelen sáfár nem őt fojtogatta-e azal a két kezével, melyet az imént még könyörögve kulcsolt össze előtte.

A DÚSGAZDAG ÉS A KOLDUS LÁZÁR

MINT MINDIG, most is „nagy tömeg kísérte”. A tömegben természetesen ott voltak a farizeusok is. Olyanok, akik tanulni akartak tőle, mint Nikodémus (és nyilván nem Nikodémus volt az egyetlen a farizeusok közt, aki tanulni akart tőle), valamint olyanok, sokkal többen, akik törbe akarták ejteni, hiszen – tudjuk – már régóta lesik az alkalmat az elvesztésére.

Igen, a vesztére törnek; de a dolog azért mégsem ilyen egyszerű. Egy gyilkos, vagy egy rabló kiszemeli áldozatát, aztán lesbe áll, s amikor elérkezik az alkalmas pillanat, leüti, mint a Jerikóba tartó embert az útonálló az irgalmas samaritánusról szóló példabeszédben. Ez így egyszerű dolog, „tisztá munka”; a farizeusok azonban bonyolult lelkek. Ha ebben a kísérő tömegben ott lépkedne egy modern pszichológus, alighanem azt mondaná rájuk, hogy Jézushoz való viszonyuk ambivalens. Vagyis nem egy, hanem legalább két értelmű.

Gyűlölik: ez kétségtelen; és ez az egyik érzés. De ha csak ennyi volna az egész, mi sem lenne könnyebb, mint bérgyilkosokat fogadni és eltenni őt láb alól. A farizeusok az ilyesmiben nem kényeskednek; mindössze arra ügyelnek, hogy az ő kezüket ne szennyezze vér. Közbeiktatják tehát a pénzt, ami régtől fogva a legjobb eszköz arra, hogy az effajta vállalkozásokat személytelenné, anonimmá tegye. Ez lenne számukra a legegyszerűbb megoldás. Csakhogy az ő gyűlöletük bonyolult gyűlölet.

Követik Jézust, tülekszenek a tömegben, fáradnak és izzadnak, ott vannak mindenütt a nyomában, egy tapodtat sem tángítanak tőle. Ahol megállnak, ott ők tüstént előre nyomakszanak a soka-

dalomban. Legszívesebben jelentkeznének, izgatott hadonászással, mint a stréber tanulók. Itt vagyunk, mi, az okosak, tiszták, műveltek; ne ezzel a csürhével törődj, ezekkel a rongyosokkal, nyavalyásokkal, ótvarosokkal, hanem velünk, akik méltók vagyunk hozzád. Egy jelet várnak, egy szemvillanást, egy akármilyen parányi bizonyosságot arról, hogy minden látszat ellenére mégiscsak összetartoznak, cinkosok, egyivásúak. Amikor körülveszik, házakban, ahová betér és ahol megvendégelik, vagy a szabad ég alatt, ahol meg-megáll egy példabeszéd vagy egy intelem erejéig: ezért a jelért, ezért a tudomásulvételért, ezért a jóváhagyásért könyörög a szemükben a gyűlölet. Ahogy az éhes farkas könyöröghet egy darabka koncert. Hogy ők is megkapják legalább azt, amit a vámosok meg az utcanők.

S mert éppen ezt nem kapják, nem is kaphatják meg soha: csak annál jobban gyűlölik. És minél jobban gyűlölik, annál jobban kívánják ezt a kitüntetést, vagy talán csak alamizsnát. Olthatatlanul gyűlölik, és oldhatatlanul hozzá vannak kötve, az idők végezetéig.

Ha nem így lenne, miért ez a kitartás, amivel – mint egy láthatatlan pórázon – folyton a nyomában járnak? Miért tűrik ezt az állandó, nyilvános orcáztatást? Miért nem mondják: „Kemény beszéd ez, elég volt belőle!” – s miért nem hagyják ott egyszer s mindenkorra? Miért, hogy szinte kívánják a megcségyenülést, a vámosok mögé utasítást, a „jaj nektek!” szigorú ostorsuhogását a fejük fölött? Miért ezek a sunyi hízelgések, s aztán utána ezek a hisztériás vihogások? Mint most is: miután elhangzott a hűtlen sáfár példabeszéde. Mert ez is nekik szólt elsősorban; vagy ezt is elsősorban ők vehetik magukra. Ők, akik a világosság fiainak tartják magukat, és akiknél a világ fiai okosabbak a maguk nemében.

Hogy ők tanuljanak a „világ fiaitól”? Egyáltalán, bárkitől? Hogy náluk, törvénytudóknál, okosabb lehet valaki, és ráadásul még a törvény dolgaiban, s éppen a törvény dolgaiban? Hogy nekik, a bűjtölés szakértőinek olvassa fejükre valaki Izaiást, akit hivatalból ismernek, és egyedül ők ismerhetnek igazán: hogy az igazi, az Úrnak kedves bűjt nem a fejhajtogatás, darócruha, hamuhintés, hanem „megosztani kenyerünket az éhezőkkel, hajlékot adni a szegényeknek, hajlékunkban a meztelent, rendelkezésére állni felebarátunknak”? Erre csak vihogni lehet, idegesen, magakellőtően, hiszterikusan.

Úgy, ahogyan Lukácsnál olvassuk: „Hallották mindezt a kapzsi farizeusok és kicsúfolták”. De ez a csúfolódás is ambivalens. Ez a gúny csupa sóvárgás. Most is azért a jelért, amitől a gyűlölet átváltozhatna szövetséggé. Mindegy, ha titkosan, hallgatólagosan is. „Ti igaznak mondjátok magatokat az emberek előtt...” Ha most valami fönntartás következne, valami megengedés, ilyesmi: „És lehet, hogy van is igazság bennetek”; vagy a „de Isten ismeri szíveteket” függőben maradna, mint egy lehetőség, hogy ebben a szívben Isten azért ismer valami igazságot... – de nem. Hiszen végső soron nem is az „igazságról” van szó, hanem a szeretetről.

Semmi sem marad függőben. Következik a dúsgazdag és a koldus Lázár példabeszéde.

Mindenki tudja, hogy ez a „Lázár nevű koldus”, aki a morzsákon osztozik a kutyaikkal, nem egy bizonyos Lázár, nem egyetlen személy, egyetlen eset, amitől a példázat nyomban esetlegessé válnék; hanem köznév, az általános és egyetemes Lázár, akinek még morzsa is csak véletlenül jut a gazdag asztaláról. Mert a gazdag nem törődik vele; a gazdag egyszerűen kiiktatja életéből és tudatából a veszélytelen szegénységet. Mindaddig, amíg szüksége nincs rá. Akkor aztán épp oly természetesnek veszi, hogy a szegény a szolgálatára álljon, mint amilyen természetesen a mindennapi dúslakomáját ette, meg a „bibor és patyolat” ruháit hordta.

Sehol nincs nagyobb szüksége rá, mint a pokolban. Amikor „a lángban gyötrődve” fölnéz és meglátja „az áthághatatlan mélység” túlsó partján, „Ábrahám kebelén” Lázárt, eszébe sem jut meggondolni, hogyan, miért történt ez a csere, hogyan, miért jutott ő a pokol lángjai közé, a koldus Lázár pedig Ábrahám kebelére. Első gondolata most is az, hogy Lázár – szinte hivatásszerűen a szegénységéből következőleg – ugorjon, fusson, szaladjon a mennyei forráshoz, mártsa bele ujját, és hintsen pár csepp az ő tikkadt nyelvére. Alighanem most, Ábrahám válaszával éri élete első nagy meglepetése, világrendjének tétőfordulása: hogy a szegény nem őerte van, hanem neki kellett volna a szegényért lennie, és hogy kettejük közt „áthághatatlan mélység tátong”. Az az áthághatatlan mélység, amelyet az ő közönye ásott kettejük közé, és amely fölött azért a végső pillanatig ott lebegett az áthághatóság lehetősége, egy képletes híd, amelyen a gazdag bármikor elindulhatott volna. De nem indult, és ez a mélység most már véglegesen realizálódott, véglegesen és visszavonhatatlanul „áthághatatlan” lett.

Mi lehet még ezek után a szegény Lázár föladata a gazdag ember érdekében? Még most sem az, hogy esetleg megbocsásson az esetleg bocsánatot kérő gazdagnak, hiszen a gazdagnak eszébe sem jut, hogy bocsánatot kérjen tőle; hanem hogy fusson, mint a gazdagok mindig csak a gazdagokra korlátozódó szolidaritásának küldönce, és figyelmeztesse a dözsölő öt testvért. Mert ha Mózesra és a prófétákra fittyet is hánynak, „ha a holtak közül megy valaki hozzájuk, akkor megtérnek”.

Abrahám azonban nagyon jól ismeri a farizeusok és gazdagok lélektanát, nagyon jól tudja, hogy „ha a holtak közül támad is föl valaki, annak sem fognak hinni”. Aki ahhoz, hogy higgyen, jelet követel, hiába kap jelet, annak sem fog hinni. A jel különben is ott volt: a morzsákat rágcsáló Lázár a kutyák közt. Ott volt, és ott van az öt testvérnek is: Lázárok a kutyák közt. De még annyiba se veszik, hogy elkergezzék (mert azzal azért már valahogy mégis tudomásul vennék); „áthághatatlan szakadék” van köztük. Mert minden szakadék áthághatatlan annak, aki nem akar áthágni rajta. Aki nem veszi tudomásul, hogy egyáltalán van szakadék, amin át kell hágni.

ELHANGZOTT az elveszett bárány, az elveszett dragma, a tékozló fiú és a hűtlen intéző parabolája. És mert a farizeusok „hallották mindezt és kicsúfolták”, elhangzott végül még egy, külön az ő címükre, válaszul a csúfolkodásukra, a dúsgazdagról meg a koldus Lázárról. Arról, hogy aki „nem hallgat Mózesra és a prófétákra”, annak a holtak tanúsága is hiábavaló lenne.

Ezen is gúnyolódtak a farizeusok? Lehet; miért nem gúnyolódtak volna. Jézus azonban már nem törődik velük. Tanítványaihoz fordul, nekik mond intelmeket. A botrányokról, melyek óhatatlanul előfordulnak ugyan, de a botránkoztatónak jobb lenne, ha nyakában malomkövel a tengerbe vetnék. Aztán a megbocsátásról, amibe nem szabad belefáradni: napjában hétszer bocsássunk meg, sőt hetvenszer hétszer, ami olyan sok, hogy már számolni sem lehet. De nem is kell számolni, mint a fukarok szokták. Aki nekünk bocsát meg, az sem számolja.

A királyi ember talán számolta a talentumokat, amikor a szívtelen szolgának elengedte tartozását? A kérdést, hogy „hányszor kell megbocsátanom”, Péter tette föl; és most, a válasz után, talán ismét ő az, aki kéri az Urat: „Növelj bennünk a hitet!”

Ez látszólag megint amolyan Péterre valló szeleburdiság: egy hajánál fogva előrángatott kérdés, mondhatná rá valaki, például Júdás, akinek mint számoló embernek, már a nagy adósság-elengedések sem tetszenek; ő ragaszkodik a következetes okfejtésekhez, és nem szereti az ilyen logikai bakugrásokat és érzelem dikta-ta kitérőket. Mi köze a megbocsátásnak a hithez? Vagy ha már a szívtelen szolgánál tartunk (bár Júdás legszívesebben a

„szívtelen” minősítéshez is odabiggyesztene egy kérdőjelet, mert végtére is az én adósságom elengedése semmiféle jogszabály vagy joggyakorlat szerint sem kötelez engem arra, hogy én is elengedjem másnak, amivel nekem tartozik, s a lehető leghelytelenebb, ha ezekbe a magánjogi ügyletekbe holmi jogtól idegen szempontokat keverünk bele) . . . – vagy ha már a szívtelen szolgánál tartunk, gondolja Júdás: az, hogy hisz-e, vagy sem, teljességgel független attól, hogy tömlöcbe csukatja-e az adósát, vagy sem. Más a hit, és más a jog, ne zagyváljuk össze őket.

Péter azonban, valahol sokkal mélyebben, tudja, hogy a kettő csak a fölszínen más; bent az emberben, ott, ahol a dolgok minősége elválik, összefonódnak a gyökereik. Ha a szívtelen szolga igazán hitt volna a királyi emberben és abban, hogy elengedték az adósságát, eszébe sem jutott volna, hogy más meg neki tartozik, és ezt a tartozást be lehet hajtani, sőt be is kell hajtani (arra az esetre, ha a királyi ember utóbb meggondolja magát és mégiscsak követeli azt, amit egyszer már elengedett). Péter tudja, hogy amiről szó van: a megbocsátás, önzetlenül, hétszer, sőt hetvenszer hétszer – végső fokon hit kérdése; éppen ezért gondolkodik látszólagos logikátlanságában is logikusabban Júdásnál, amikor azt kéri: „Növeld bennünk a hitet!”

Egy képtelen kép a válasz: egy eperfa, amint sietve kitépi tövét a földből, hanyatt-homolok a tengerbe rohan, és gyökeret ver a vízben. Júdás most bizonyára ösztönösen ellép tőlük, éppen csak egy arasznyit, hogy legalább jelképesen elhatárolja magát ettől a vakmerő szürrealizmustól. Péter azonban már tudja, mert már tapasztalta, hogy ezen a tengeren járni is lehet, mindaddig, amíg hisz az ember; hát akkor miért ne nőhetne benne eperfa? Arra is emlékszik, hogy bármilyen kicsiny mustármagot vetünk el kertünkben: ha fölnő, akkora fává lesz, hogy ágai közt fészket rakhatnak az ég madarai. Már lombosul benne a parányi magból sarjadt fa; már hallja friss ágai közt az ég madarainak énekét. Tengert lát, tele eperfával; éneklő lomberdőt ringat a tenger.

De nem azért, hogy ő a lombok közt ringatózzék. Az Úr tovább beszél; és ez még mindig a hithez tartozik, a hitre vonatkozik. Mindenesetre furcsa növelése a hitnek, különös buzdítás a hitre.

Föltehetőleg Júdás is ezt gondolja. Mert az imént már-már azon volt, hogy mégis föladja azt az arasznyi különállást. Tudniillik a tenger eperfásítása végtére nem is olyan rossz ötlet. Micsoda jöve-

delmező selyemiparnak lehetne megvetni így az alapját; és ráadásul milyen csekély befektetéssel! Júdás számol: pillanatnyilag tizenketten vannak itt a Mester körül; számítsunk egy mustármagnyi hitre egy hold erdőt (öntözésről nem kell gondoskodni, minthogy a fák a tengerben állnak), az tizenkét hold eperfás... Júdás agya sebészen dolgozik, látja maga előtt az óriási selyemhernyó-tenyészetet, a tenger partján a szövödéket, az utakon teve-karavánjakat, hátukon a cégjelzéses ládákkal... – s akkor egyszerre megdermed lábában a visszalépő mozdulat, és marad, ahol volt, sőt talán még egy arasszal odébb húzódik, esetleg tüntetően lép is egyet, nyíltan, hangsúlyozva, hogy ezzel már végképp nem vállal községet.

A béressel és a bojtárral, akik az elenyészett tenger helyén hazatérnek a mezőről. Megint csak egy gazda várja őket, királyi ember, vagy intéző, mindegy; s azok ketten bizonyára éhesek, és fáradtak is a napi munkától. Azt gondolják magukban: megszolgáltuk a vacsorát, megérdemeltük a pihenést. A gazda mindjárt megköszöni nekünk, hogy a hasznára voltunk, és leültet maga mellé vacsorázni.

De vacsora nincs; a gazda nem főzött vacsorát. A gazda csak áll a küszöbön, és várja azokat, akik a mezőkről esténként hazatérnek. A vacsorát annak kell elkészítenie, aki hazatér. „Gyürközz neki és szolgálj ki!” – mondja a gazda. És mégcsak szüksége sincs arra, amit föltálnak az asztalára. A szolga, miközben nekigyürközve süt-főz, hiába dicsekszik vele magában, hogy most majd jól tartja a gazdát. A gazdáéből főz, a gazdáéből süt; amit netán odaéget, az is a gazdáé. S ha valamit elront, és kiszalad a kamrába, hogy pótolja: amiből pótolja, az is a gazdáé. Akkor is, ha esetleg a saját kamrájából hozza; mert ami ott van, azt is mind a gazdától kapta. Azt, vagy amiből lett: a magot,

Nem mondhatja: gazdagítottam a gazdát. Nem mondhatja: lám, mennyivel hasznosabb vagyok, mint azok, akik nem térnek haza, hanem inkább kint hálnak a mezőn: én jóllakattam a gazdát. Az, hogy a gazdában hisz, még semmiféle jogot nem ad neki arra, hogy a maga kiválóbbságában is higgyen. Mit tett, amire nem kapott volna parancsot, akár szóban, akár azzal, hogy egyszerűen a kezébe adtak egy szerszámot, a kosarába helyeztek egy maroknyi magot, vagy rábíztak egy csapat bárányt? Hogy jól dolgozott azzal a szerszámmal? Ez volt a kötelessége. Hogy elvetette azt a magot,

és mikor kikelt, megőrizte, öntözte, gyomlálta a növényt, egy magból kalásznýt nevelt? Az érdem legföljebb a magé lehet, amely sokszorost termett. S hogy a bárányaiból nem vészett el egy sem? Az volt a kötelessége, hogy vigyázzon rájuk, se farkasnak ne hagyja, se elkószálni ne engedje őket, s olyan pásztoruk legyen, akivel szívesen visszamennek az akolba.

Hát akkor miben dicsekedhet? Semmiben. „Miután megtettetek mindent, amire parancsot kaptatok, mondjátok: Haszontalan szolgálak vagyunk, nem tettünk többet, mint ami kötelességünk.” De megtehet-e igazában csak annyit, amennyi a „kötelessége”, aki nem abban a tudatban teszi, hogy „haszontalan” szolgál? Aki egyszer csak elkezdi szolgálni a maga „hasznosságát”, és szolgálatának hasznossága örvén önmagát? Észre sem veszi, és csorbát ejtett a „kötelességen”; s végül ahelyett, hogy megfőzné a gazda vacsoráját, amiből aztán ő maga is jóllakik, köszönetül azt kezdi várni, hogy a gazda szolgálja ki, és éhen marad.

PÉLDABESZÉD A FŐHELYEKRŐL

ISMERJÜK ezeket a főhelyek körül tülekedőket. Azt, aki magától értetődő méltósággal vonul az első helyre, és alig látni a járásán, hogy azért egy kicsit megnyújtja a lépteit, nehogy valaki más mégiscsak előbb odaérjen; arcára pedig rá van írva: „Szeretném én azt látni, akad-e köztetek olyan vakmerő, aki az én elsőségemet el merne vitatni? Mert ha netán akadna, egy-kettőre megtapasztalhatják a bordái, milyen az, amikor valakinek patkolt könyöke van.”

És azt a másikat is ismerjük, aki úgy lép hátra, mintha előre lépne; azt, akinek olyan a szerénysége, hogy nem lehet észre nem venni. Amikor a háttérbe húzódik, tüntető ürességet támaszt maga körül, egy folyosót a házigazda számára, hogy hozzá siessen rajta és a főhelyre invitálja.

Ismerjük őket; ismerjük a fölény és az álszerénység mindennapos komédiáit. Nyilván ilyen játszódtott le a vendéglátó előkelő farizeus házában is, amikor Jézus „észrevette, hogy válogatják a főhelyeket” a meghívottak.

Kik voltak a vendégek? Erről nem szól az írás. A színjátékról is csak annyit mond, hogy „válogatták a főhelyeket”. A többit elképzelhetjük: a szemek villogását, az arcok szapora változását. Ahogy mustrálják egymást; ahogy szívéosan küzdenek minden talp-alatnyi előnyért. Ahogy az egyik gyorsan az utolsó helyre ül, és sunyítva várja, hogy előbbre szólítsák. S ahogy egy másik, akinek sikerült ügyesen előre tolakodnia, minduntalan az ajtó felé tekint, sápadtan az aggodalomtól, hogy hátha váratlanul megérkezik „egy nála előkelőbb” ember, akinek át kell adnia a székét és a terítékét.

Mennyi fojtott izgalom, mennyi hetvenkedéssel leplezett szorongás. És mennyi gyors pillantással végzett számvetés: ahogy lemérik, ki hol ül, tehát ki hogyan áll. Mint egy tőzsde, ahol most hirdetik ki kinek-kinek a napi árfolyamát. Az egyiké emelkedett, a másiké csökkent, a harmadiké maradt, ami tegnap volt. S milyen megkönnyebbülés, amikor végre kiderül, hogy nem jön senki „előkelőbb”; hogy ki-kí megtarthatja azt a helyet, amit kiügyeskedett magának, és most már a legközelebbi lakomáig annak fogják elkönyvelni, aminek látszani akar.

De azért bizonyára akadt ezen a lakomán olyan is, aki nemcsak aszerint értékelte magát, hogy milyen helyet kap a többiekhez viszonyítva. Bizonyára akadt, aki tudta magáról, hogy ki és mennyi; akinek saját magában volt a súlya, és nemcsak kölcsönbe kapott valami mulandó nehézkedést e címek és helyek körül keringő bolygórendszer bonyolult vonzásaitól és taszításaitól. Ennek nyilván tökéletesen mindegy volt, hogy hol ül, mert nem ő kapott fényt és előkelőséget a helytől, hanem a hely tőle. Hagyták ott, ahová az imént letelepedett, mégpedig olyan közönnyel, amit a többiek nyílt sértésnek érezhettek; és még sértőbbnek érezhették a nyugalmát: mert hiszen ez a vendég bárkinek szívesen átadta volna a helyét, lévén tökéletesen mindegy neki, hol ül, a többiek azonban nagyon is jól tudták, hogy ő az egyetlen, akinek éppen ezért sosem fogják azt mondani, hogy adja át a helyét. Aki sebezhetetlen, azt nem lehet sebezni. Aki igazán alázatos, azt nem lehet megalázni. Akiben nincs hiúság, annak nem lehet megtépázni a hiúságát.

És különben is, hová ültessék, ha elveszik tőle azt a helyet, ahol történetesen most ül? A többség alighanem azt szerette volna, ha egyszerűen száműzik a teremből, kirekesztik a társaságból, valahová a cselédek, szolgák, kocsisok és szénhordók asztalához, vagy még jobb, ha a kutyák közé, az ólba. De akkor meg hogyan bírnák elviselni azt az ürességet, ami a helyén marad, akkor is, ha betöltik, nála százszor előkelőbbel? És hozzá azt a tudatot, hogy az igazi főhely egyszerűen eltávozott vele együtt a teremből, a szolgák és a szeneslegények, vagy éppenséggel az ebek közé? Nem, akkor már csak maradjon inkább ott, ahol van.

Erről az emberről nincs szó a főhelyekről mondott példabeszédben. Arról sincs szó, hogy a többiek, akik a sorrendet lesték és a főhelyekért tülekedtek, most, miután látták, hogy elmúlt a veszély, nem jön előkelőbb vendég, nem kell többé semmiféle árfolyam-

zuhanástól félni, egyszeriben elkezdtek hangoskodni és hetvenkedni, egymást túllicitálva kérkedni vélt érdemeikkel és páváskodni hamis kincseikkel, mert be akarták bizonyítani, hogy az előkelő hely jogosan illeti meg őket, olyannyira, hogy önhittén hivalkodó lármájuk egészen elfojtotta az asztalfőn ülő Jézus halk beszédét; – ez az ember viszont hallgatott és figyelt, és a hencegés és önmegtogatózás zsidvásárában nem törődött semmi egyébbel, csak azzal, hogy azokat a halk szavakat jól megjegyezze a szívében.

Ennek az embernek természetesen a nevét sem tudjuk. Lehet, hogy Nikodémusnak volt a barátja. Vagy talán maga Nikodémus?

De volt ott, igen, valószínűleg volt ott mindezekon kívül még egy ember; azzal azonban már végképpen nem törődött senki. Ez nem is ült le, csak valamikor elkésve, a többiek után; és senki nem tudja, hová ült, sőt még azt sem, hogy leült-e egyáltalán. Lehet, hogy mindvégig állva maradt, az ajtófélfát támogatta; észre sem vette, hogy a tálakkal és korsókkal ki-be sűrűlő szolgák minduntalan meglökik, sőt talán le is öntik kicsurranó lével, olajjal a köntöse szélét; csak állt ott, háta mögött, a nyitott ajtón túl az égbolttal, a leszálló estével, leereszkedő éjszakával, kigyulladó csillagokkal, és mert a lármában odáig már igazán nem hatottak el Jézus csendes szavai, az ajkáról igyekezett ellesni, mit mond.

Senki nem tudja, mikor lett vége a lakomának; és a meghívottak közül (talán azon az egyen kívül, aki figyelt rá, meg a házigazdán kívül, aki kikísérte) senki nem vette észre, mikor kelt föl és mikor távozott el Jézus. Magukkal voltak elfoglalva, nem értek rá Jézussal törődni.

Jézus pedig kilépett az ajtón, teljesen egyedül, teljes magányosságban. De akkor, szemközt, talán egy fügefa, egy termékeny fügefa alatt megmozdult egy árnyék, és elindult felé, ebben a csillagos éjszakában. Lehet, hogy azt mondta: „Rabbi”. De lehet, hogy semmit sem mondott.

Jézus megismerte (ő volt az, aki az ajtóban állt, aki még leülni is elfelejtett); megismerte és így szólt hozzá: „Kövess engem”.

Az pedig követte; és most már ketten mentek az éjszakában.

AZ EGY, AKI VISSZATÉR

A FALUNAK nincs neve. Talán mert olyan jelentéktelen volt, hogy az utazó, Jeruzsálem felé menet, úgy kelt át rajta, hogy szinte észre sem vette. Pár ház, meg egy aprócska nyáj a köves dombhát gyér legelőjén. Azonfölül a poklosok.

A poklosoktól nem kell félni. Kerepelnek, illő távolságban megállnak, alamizsnát kérnek. Az utazó odavet nekik valamit; többnyire száraz kenyeret, amit ő már úgysem bírna megenni. Sietve megy tovább, és a lakosok örülnek, ha már a léptei porát se látják. Aki betér, az többnyire kér valamit. Egy korty vizet, egy falat ételt. Itt pedig kevés a víz, és szűken van az étel. Ilyen ez a falu, amelynek még neve sincs.

Bár lehet, hogy nemcsak ezért nincs neve. A név köt, megkülönböztet, különválaszt. Egy falu, amelyiknek neve van, fekszik valahol, meg lehet keresni a térképen, vagy ha nincs rajta, bele lehet rajzolni. Egy névtelen falu azonban mindenütt van; a világ minden falujára áll az, hogy „egy falu”. És ennek talán éppen azért nincs neve, hogy ne lehessen megkülönböztetni a világ többi falujától. Ne lehessen azt mondani: én máshol lakom, egy másik faluban, és ami amott történt, az rám és az én falumra nem vonatkozik; más a nevünk. Senki sem tudhatja, nem az ő falujáról van-e szó.

Ami a poklosokat illeti: van azokból is minden faluban. Ha nem is külön rekesztve, kereplővel. Ha nem is úgy, hogy látszanak rajtuk a fekélyek. Titkos leprások, láthatatlanul poklosok. Néha csak arról ismerszenek meg, hogy egy váratlan pillanatban fölkiáltanak: „Mester, könyörülj rajtunk!”

A többiek kisietnek az utcára, forgatják a fejüket, kémlelnek,

tanakszanak. „Kinek kiabál ez? – kérdezik. – Mi nem látunk senkit”. De aki kiáltott, az már látja Azt, aki jön; Szamária felől Galilea felé tart, és még ki sem lehet venni a messzeségben, de aki kiáltott, már látja a belső szemével. Valami éhségnek és szomjúságnak a szemével, amiről nem is tudhat, aki még sosem volt szomjas és éhes. Az emberek visszamennek a ház hűvösébe; azt hiszik, a kiáltó megháborodott.

A kiáltó azonban tudja, hogy nála senki nem lehet józanabb. Tudja, hogy akinek kiáltott, már közeledik. Azért közeledik, mert kiáltva hívta? Vagy azért hívta kiáltva, mert már közeledik? A kettő együtt van, szétbonthatatlanul: a hívás és a közeledés. Aki megérzi a közeledést, kiált. És Aki meghallja a kiáltást, közeledik. És előbb-utóbb eljön a pillanat, amikor találkoznak. Amikor a Mester „betér a faluba”.

A falunak nincs neve; de a poklosain kívül mégis tudunk valamit róla. Azt, hogy „határvidéken” fekszik. Ott, ahol dönteni kell; két ország, két föld közt eldönteni, megyünk-e tovább. A tíz poklos ott ödög ezen a határvidéken. Meglátják Azt, aki „betér”; megállnak és „messziről” elkiáltják: „Mester, könyörülj rajtunk!” Pontosan a szabályok szerint történik minden. A poklosoknak kellő távolságban meg kell állni; onnét kiabálhatnak. Rajtuk áll, kiabálnak-e, vagy sem. A Közeledő már egészen közel van, már átlépkedett azon a tisztas távolságon, amit a poklosoknak meg kell tartaniuk; már bennük lépked, egy belső folyosón, belső teremben, belső várban; ott bent már minden csupa visszhang; a poklosoknak voltaképpen már nem is kiáltaniuk kell, csak visszhangzaniuk. De a visszhang kimondása rajtuk áll. Meg is tagadhatják a visszhangot. S akkor a Közeledő, mintha be se tért volna, hirtelen távolodni kezd.

De ezek a poklosok kiabálnak. „Mester, könyörülj rajtunk!” Elhangzik a döntés, az első döntés a határvidéken. „Mester, könyörülj rajtunk!”

És máris mehetnek, ahogy a szabályok előírják, „megmutatni magukat a papoknak”. Mind a tizen.

Egyről tudjuk, hogy szamaritánus. A többi kilenc tehát nyilván izraelita, a választott nép fia. Hogy ez a kilenc mégis szóbaállt az az eggyel? Leprások közt nincs külön izraelita, külön szamaritánus; itt csak leprások vannak, együtt a közös bajban és nyomorúságban. Együtt a kiáltásban is: „Mester, könyörülj rajtunk!”

Dé most mennek, megmutatni magukat a papoknak. Már gyógyultan, de még a határvidéken. Ott, ahol dönteni kell. És mert már meggyógyultak, már nem tiz egyforma ember lépked az úton, hanem kilenc izraelita és egy szamaritánus. Ez az egy, amikor látja, hogy meggyógyult, megáll. A többi kilenc alighanem ösztönösen lassít. Újra a döntés perce ez; és mind a tízen döntenek. Egy visszafordul, a szamaritánus. A többi kilenc megy tovább.

Az az egy leborul és hálát ad. Hogy „hol a többi kilenc”? A többi kilenc már kilépett a határvidékről. Folt, fekély, mégcsak szeplő se látszik rajtuk. Minden lépéssel nő bennük az egészség öntudata. Mire a papok elé érnek, már el is felejtették, hogy betegek voltak, és hogy meggyógyították őket, mert gyógyításra szorultak. Itt vagyunk, nézzétek ruganyos bőrünket, dagadó izmainkat. Ha kell, súlyokat emelünk, ha kell dárdákat hajítunk. És ha kell, hadba vonulunk a szamaritánusok ellen. Adjátok ki hát a bizonyítványunkat, és hozzá azt az első helyet, ami az egészségünkért megillet. Különben is, mire való a Mester és tudománya, ha nem arra, hogy választott népe fiait szolgálja? Ezért többet szó se essék köztünk a jött-ment tizedikről.

Pedig az a tizedik volt az egyetlen, aki valóban meggyógyult. Mert volt hite visszatérni, és mert tudta, hogy a gyógyulás nem jár neki, hanem ajándék. Úgy adott hálát érte, mint ingyen ajándékért: azért kapta úgy, mintha járandósága lenne.

A FARIZEUS ÉS A VÁROS

KÉT EMBER fölmege a templomba. Esetleg Jeruzsálemben; esetleg csak azon a pár lépcsőn, amivel a templom a környező házaknál magasabban áll.

Bár lehet, hogy a templom nem is áll magasabban. Sőt lehet, hogy jobb is, ha nem áll magasabban. Lehet, hogy jobb, ha ott áll az utca szintjén, rányilik közvetlenül a gyalogjáróra, és elég csak egy negyed fordulatot s utána pár lépést tennünk, és máris odabent vagyunk. Ha másért nem, hát megpihenni egy kicsit a csöndben. A magasság mélységének csöndjében.

Mert a templom magassága nem a domb, amin áll, és nem a torony, amivel a magasba szúr. Más magasság ez, és más mélység; nem mérhető műszerekkel. Független az építészeti arányoktól. Nem ezekben az arányokban van, hanem „odabent”; és számunkra csak akkor érzékelhető, ha ugyanakkor bennünk is épül. Ha ugyanakkor mi is beleépülünk.

A farizeusok azonban többnyire jobban szeretik a látványos templomokat. Minél hosszabb lépcsősor vezet hozzájuk, annál tetsetősebben lehet fölmenni a lépcsőkön. Nem is fölmenni, hanem fölvonulni. Nézzétek, ott megy ez az ember, ott vonul, fölfelé a lépcsőkön, a templomba. Mert ő olyan ember, akin érdemes rajta felejtünk a szemünket. Egyre följebb emelkedik; maga a méltóság és a tekintély. Vegyetek példát róla. Azt gondolja magában: „Vegyetek példát rólam.” Mert ő maga is nézi magát, ahogyan a lépcsőkön fölfelé lépked, egyre magasabbra; gyönyörködik magában, és elégedett magával. Senki nem tud olyan szépen és példásan lépkedni fölfelé, mint ő.

Nem úgy, „mint ez a vámos”; de egyelőre hagyjuk a vámost. Minden figyelmünket leköti ez a nagyszerűen lépkedő farizeus. Minden mozdulata csupa kenetesség, látszik rajta, hogy nem szórakozni megy, hanem templomba, és nem azért megy a templomba, hogy bámészkodjék, vagy csak elüldögéljen ott egy láthatatlan Jelenlét környezetében; nem, ő „imádkozni megy”. És aki így megy imádkozni, hová mehetne, ha nem az őt megillető helyre, előre?

Persze sokféleképpen lehet „előre” menni; ebben a farizeusoknak kifinomult gyakorlatuk van. Tanulékonyak; már tudják, hogy gyakran „az utolsóból lesznek az elsők”. Ezért van olyan farizeus, aki mikor belép, éles sastekintettel megcélozza elől az első helyet, aztán megáll hátul, egy lépéssel még a vámosoknál is hátrébb, és várja, hogy észrevegyék, milyen méltatlanul hátul áll, és előre tessékelték. Fejét lehajtja, de félszemmel fölfelé sandít, jönnek-e már, kérik-e már, hogy menjen előre, a jogos helyére. Ez a fölfelé sandító félszem egyszerre parancs, sóvárgás, mágnes, türelmetlenség; ha netán valaki ránéz, úgy mered meg, mint könyörgés a magassághoz, mint az áhitat elragadtatása. Nem a legkellemesebb helyzet, de ki lehet bírni, hiszen nem tart sokáig. Előbb-utóbb mindig jön valaki, esetleg egy másik farizeus, aki ismeri a játékszabályokat. „Kérlek, uram, parancsolj előre fáradni, a helyedre.”

A dolog azonban nem olyan egyszerű. A farizeus szabódik, tiltakozik, gesztikulál: nem, nem, a világért sem, egy ilyen méltatlan bűnös, hogyan is képzelitek! Kis cirkuszt csinál az alázatából, „megjátssza magát”; mikor már elég nagy a közönsége, s elegenden látják példás alázatosságát, megadja magát, enged az erőszaknak, sóhajt egyet, és hagyja, hogy oda tuszkolják az első helyre, melyet már belépésekor kiválasztott magának.

Mások, mint az is, akiről éppen szó van, „emelt fejvel” mennek előre, habozás nélkül cövekelik le magukat az első sorba; nem néznek se jobbra, se balra, legfőljebb belépéskor utálkozva egy pillanattig a hátul szorongó vámosokra. Nem, ezt a gyanús népséget ne is engedjétek előre, bepizskolná közelségük az én választékos ünneplőmet, melyet egyenesen erre az alkalomra öltöttem magamra. Egyébként legközelebb szóvá fogom tenni a dolgot a nagytanácsban: türehetlen, hogy egyesek elhanyagolt öltözetben lézengenek a templomban. A templom az Úr háza; aki az Úr házába megy, öltözködjék tisztességesen. Hogy nincs jobb ruhája? Akkor maradjon ott, ahol van.

Igaz, lehetne „előre” menni egészen egyszerűen is: hogy valaki előre megy, mert ott a helye, s ha egyszer ott van, akár érdemből, akár véletlenségből: hát elfoglalja, a lehető legkevesebb föltűnéssel, olyan szerényen, mintha az utolsó helyet foglalná el. Erről azonban ne beszéljünk most: ez nem a farizeusok műfaja.

Ez a mi farizeusunk tehát előre vonul, és elkezd „emelt fővel” imádkozni. „Hálát adok neked, Istenem . . .” És most kiderül, hogy a fő baj nem is az első hely, hanem ez az imádság. Pontosabban az imádságnak ez a paródiája.

Mi az imádság? Mindenekelőtt befelé fordulás. Belemerülés abba, amire kezdetben céloztunk: a magasság mélységének csöndjébe. Ez a farizeus azonban nem merül bele semmibe; ez nem befelé fordul, hanem kifelé; akárhogy mereszti is fölfelé a szemét, egy másik, belső szeme közben jár, mint a motolla, körbe-körbe, „a többi emberen”. A többiekén, akik természetesen mind „rablók, gonoszok, házasságtörők”; a farizeus mindig nagyon jól tudja, milyenek „a többiek”. Sőt, mindig egy kicsit rosszabbnak tudja őket annál, amilyenek. Míg viszont ő . . . Azt mondja: Köszönöm, hogy nem vagyok olyan, mint a többiek; mert én „hetenként böjtölök, tizedet adok mindenből, amim van”.

Figyeljük csak meg: a farizeus megállapítja a többiekről, hogy milyenek. Rablók, paráznák, gonoszok. Eszébe sem jut viszont megvizsgálni, hogy ő milyen. Erről egy árva szót sem ejt. Az ő „milyensége” helyett csak arról beszél, hogy ő mit csinál: böjtöl, tizedet ad. Egyes cselekedeteivel saját maga elől is eltakarja magát, a belsejét, a saját „milyenségét”. Míg hátul a vámos tudja magáról, hogy „bűnös”, addig elől a farizeus a böjtjével meg a tizedjével kérkedik. A „bűnösség” kérdését eleve kirekeszti. Tipikusan farizeus. (Azt meg már föl se vessük, milyen szálnalmasan semmitmondó dolgokkal hivalkodik. Böjtölni annak, aki a böjtön kívül alaposan jóllakik, igazán nem olyan súlyos megpróbáltatás, kivált ha ráadásul látványosan böjtöl, és a kis koplalást bőségesen kárpótolja számára a koplalásért kapott elismerés; tizedet adni pedig könnyű annak, akit a megmaradó kilenc résztől is fölvet a bőség.)

A vámos egyszerűen azt mondja: „Istenem, lágy irgalmas hozzá-m, bűnöshöz”. Bűnössége köré nem épít tetszetős kulisszákat tűntetően egyes cselekedetéből. A magasság csöndjében lelát a maga mélységébe; ebből a mélységből kezdi fölépíteni magában a magasságot. Alapoktól kezdve épít; ezért lesz maradandó az épülete.

JÉZUS ÉS A GYERMEKEK

JÉZUS elhagyja Galileát, „a Jordán túlsó partján Judea vidékére tart”. Megy Jeruzsálem, a Passió, a Kereszt felé. Szokás szerint nagy tömeg követi, és ő „szokott módján tanítja őket”. Már túl vagyunk a tanítványok versengésén; már elhangzottak a talányos és mégis oly közvetlenül érthető példabeszédek a mennyek országáról; Péter, Jakab és János már látták az Úr színeváltozását. Most csak annyit tudunk erről a Jeruzsálem felé tartó útról, hogy megy és tanít, körülötte a tolongó tömeggel, a felhőző porral, a hömpölygő emberi nyomorúsággal és reménykedéssel; bizonyára most is minduntalan hordágyakat tesznek elé, sántákat, bénákat taszigálnak az útjába, s az útfélen, amerre elhalad, bizonyára most is süketek kántálnak és vakok hadonásznak, távolabb pedig egy-egy halmon poklosok kereplője szól. A sebeken legyek nyüzsgönek, rajongók áldják a máhet, mely a Gyógyítót hordozta, és közben ide-oda furakodó árusok próbálják kihasználni az együgyűek hiszékenységet.

Néha megállnak, a zsivaj elhalkul, és Jézus „szokott módján” tanít. „Szokott környezetében”, tehetné hozzá az evangelista. Így van ez kezdettől fogva, és Jézus, ahogy elnéz fölöttük, tudja, hogy így lesz menthetlenül a világ végezetéig. Együtt a hit és a haszonlenség, az áhitat és a csalás, a szeretet és az áskálódás, az áhitat és a fondorkodás, az őszinteség és az álnokság, a lemondás és a birtvágy, elkeveredve ebben a verejtékes és véres emberi masszában, egymás mellett a búza meg a konkoly, míg végül, de csak végül, el nem választják a jó magot a rossztól.

Lényegében tehát nem változott semmi, kivéve a színteret; eddig Galileában voltunk, most „Judea határába” megyünk, a Jordánon

túlra. Ugyanaz a tikkasztó hőség, ugyanaz a por, ugyanazok a talpat sebző kövek. Talán még az apostolok sem érzékelik, hogy egy árnyalatnyi változás mégis történt. Hogy az aszály perzselőbb, a nap tüze kegyetlenebb, az út kopárabb, a tömeg közepén a magány mélyebb. Az égen néha föltűnik egy jel: semmi különös, csak egy kiterjesztett szárnyú madár, keselyű vagy karvaly; mikor elszáll a nap előtt, feszület formájú árnyék suhan végig a pusztán. „Nézétek, mekkora madár!” – mondják. Péter, Jakab, János, vagy éppen Júdás. Esetleg egy gyermek a tömegben. Jézus nem szól; az eltűnő madár után néz. Ő tudja, hogy nem madár, hanem a Kereszt jelle az égen. Egy percig áll a pusztá közepén, végtelen egyedül-ségben. Már most is mondhatná: „Múlják el tőlem”. Visszafor-dulhatna: Jeruzsálem messze van még. De nem szól, csak nézi őket: a tizenkettőt, a többit, a népet, szájalommal és szeretettel. Majd indul tovább, arrafelé, amerre tenyérnyi ezüst folt jelzi az Olajfák hegyét a látóhatáron.

A gazda, aki a „szemközi faluban” talán épp most vet egy ma-roknyi füvet a szamarának, nem is sejti még, kinek a számára fogja majd elkötni ajtajától a két tanítvány a jámbor jószágot, „amelyen ember még nem ült”. Jeruzsálem körül még békeesség és nyugalom van, az emberek csöndben készülnek az ünnepre, az élet szokott menetét még nem zavarja semmi. Talán csak Bartimeusz, a jerikói vak, Timeusz fia szimatol bele izgatottan a levegőbe, ahogy az út mentén üldögél; nyugtalan cimpái már érzik a közelgő pusztai vo-nulást; fészkelődik a rongyain és a torkát köszörüli, hogy túl bírja kiáltani a tömeg lármáját, mikor meghallja, „hogy a názáreti Jézus jön arra”.

És izgatottan fölneszelnek természetesen a farizeusok is. Leg-szivesebben kelepccék, hálók, török védelmi övezetét vonnák Jeru-zsálem köré. Buzgón bújják a Törvényt, keresik benne a hurkot, amit a lába elé vethetnének, a lasszót, amit a nyakába dobhatnának. A kérdést, melyre bárhogy válaszoljon, csak rosszul válaszolhat. Amelyre, ha igent mond, elátkozzák a *nem* hívei, ha pedig nemet, az *igen* bajnokai. Be akarják csalni az iskolák útvesztőjébe, a tör-vényhüvelyezés szövevényei közé. Befedik a vermet a Törvény zöld lomb ával; ha rálép, beszakad alatta a csalárd takaró, s ő lehullik a mélybe, ahol már várják a gyanús szenvedélyek törői.

„Szabad-e férfinak elbocsátania feleségét?” Mózes megengedi, válólevéllel; de mi az a vétek, amiért a férj válólevelet adhat? Kam-

mai iskolája szerint, ha az asszony valami illetlenséget, erkölcsbe ütközöt követ el; Hillel iskolája szerint már elég, ha bosszúságot okoz az urának, odaégeti az ebédjét, rosszul veti meg az ágyát. S milyen könnyen talál bosszúságra okot egy férj, ha megunta a feleségét és fiatalabbat szemelt ki maga mellé! A farizeusok tehát ezzel a ravasz kérdéssel lépnek hozzá, ezt a furfangos kelepécét állítják föl az útjában; számitanak minden asszonyát megunt férfi cinkosságára. Mester, tudjuk, hogy igazmondó vagy, okos vagy, bölcs vagy, törvénytudó vagy. Mondd meg hát, kérünk, „szabad-e a férfinak elbocsátania feleségét”. Mi nem tudunk eligazodni ebben a fogas kérdésben; segíts nekünk, világosíts föl minket. – Így hajbókolnak, és közben köntösük alatt a kezüket dörzsölik; „próbára akarták ugyanis tenni”, és remélik, hogy most, végre megfogták.

A köntös nem mozdul, de Jézus látja alatta a kárörvendő kéz-dörzsölést. A szemeket keresi; egyetlen szem sem mer a szemébe nézni: mind a Törvényre szögezve. Hát jó, lássuk, mit mond a Törvény. De akkor lássuk azt is, miért mondja, amit mond. „Keményszívűségek miatt” – mondja Jézus, most már bizonyára ő is keményen; és mint annyiszor, mint mindig: ő, aki nem lerontani, hanem beteljesíteni jött a Törvényt, egyetlen lehelettel elfújja útjából a rideg formává merevített mózesi törvénykódexet, és helyébe, fölébe emeli annak teljességét, az új törvényt, ami egyben az erendő törvény is: a szeretetét. Azt, ami minden formula alatt és fölött van, beleágyazva a létbe, a lét törvényeként. Mert Mózes megfogalmazhatta, és a farizeusok megmerevítették a Törvényt; de a Létet Isten adta, és minden megfogalmazás előtt a Létbe írta bele a törvényt. És „amit Isten egybekötött, ember szét ne választsa”.

A farizeusok vannak annyira eszesek, hogy lássák, mennyire fölsültek. Az apostolok azonban egyszerű emberek, nincs tudományos képzettségük; abból, ami elhangzott, vajmi keveset értettek. Ezért, miután a farizeusok leforrázva elkullogtak, s miután ők betértek valahová megpihenni, „otthon”, mint Márk evangéliuma mondja, „ismét érdeklődtek a dolog felől”. S mint annyiszor, Jézusnak újra meg kellett magyaráznia, amit egyszer már magyarázott.

Ekkor hozzák oda hozzá a gyermekeket. Egyelőre csak a ház köré, az ajtó elé. Az ilyesmi nem megy zsidobongás nélkül; a gyerekek zsvajgását túlharsogja az anyák rimánkodása, „hogyan tegye

rájuk a kezét". Gyógyítsa meg a beteget, áldja meg az egészségeset, tegye erőssé a csenevész, okossá a butácskát, hatalmassá az ügyefogyottat. S ki tudja, mi mindent remélnék még ezek az anyák egy kézmozdulattól, milyen csodát, varázslást, bájolást, fölvatást.

Az apostolok azonban egyedül akarnak lenni Jézussal, meg akarják hallgatni a magyarázatát, talán a nyugalmát is féltik: fáradt, hadd pihenjen végre. Ezért „elutasítják őket”: ezt az okvetetlenkedő gyerekhadat. Mit ártják magukat a fölnöttek dolgába? Egyáltalán, mit keresnek itt? Hogyan kerülnek ide? Gondolhatjuk, hogy ez sem a legnagyobb csöndben történt. Jézus talán már percek óta a ház küszöbéről nézi a komikus hadakozást: néhány hadonászó fölnőtt küzdelmét egy csomó gyerekkel.

Az imént megfelelt a farizeusoknak, és utána a tanítványoknak. Az igazi válasz azonban most következik: az, amely nem a kérdést, hanem a *magatartást* érinti. Amely szerint a lényeg nem a „szabad” és a „nem szabad”, hanem a „jöjjenek hozzám”. Nem törvénykódexekkel a hónap alatt, hanem a szeretet közvetlen mozdulatával. Ahogy a gyerek közeledik ahhoz, akiben megérzi a szeretetet. Jézus azért „neheztel meg” a tanítványokra, mert ennek a spontán, gyermeki szeretetnek próbálják útját állni. „Ne tartsátok vissza a gyermekeket, mert ilyeneké az Isten országa. Bizony mondom nektek, aki az Isten országát nem úgy fogadja, mint a gyermek, nem megy be oda.” Hiába szorongatja kezében a Törvényt; még kardot is hiába ránt, hogy a szolga fülét levágja. De ha nyílt, ha bizalommal és szeretettel teljes, ha vonakodás nélkül odaáll ennek a fáradt és fáradhatatlan Jézusnak a térdei közé, ha az ölébe hajtja a fejét: megáldják, és kinyílnak előtte az Ország kapui.

Értik ezt a tanítványok? Egyelőre valószínűleg épp oly kevésbé értik, mint a parabolákat, vagy az imént a farizeusoknak adott választ. Hogyan is érthetnék a kicsinység nagyságát, a gyermekség fölsőbbrendűségét? S hogyan érthetnék ezt a Jézust, térdén, ölében a csimpaszkodó kicsinyekkel? Ezt a kifogyhatatlanul szolgáló szeretetet, ezt az állandó készséget, ezt a szünhetetlen figyelmet, ezt az észrevétlen, virrasztó jelenlétet? Hogyan érthetnék, hogy most hangzik el a legfőbb válasz; hogy egy csodálatos, kevés eszközzel dolgozó és végtelenül kifejező Rendezés ebben a jelenetben ad feleletet a megelőzőre? Nem szóval, hanem a simogatás gesztusával: ahogyan Jézus „ölébe veszi a gyermekeket és kezét rájuk téve, megáldja őket”.

A FÖLTÁMASZTOTT LÁZÁR

„LÁZÁR, a mi barátunk elaludt.” Fekszik hanyatt kövel elzárt barlangja éjszakájában, gyolcsai közt, kendővel arcán, pólyával kezén-lábán, mint egy óriási csecsemő. Szeme lehunyva; szeme alatt a másik, a belső szem is hunyva még; legföljebb hunyorog vele néha, vaksin maga körül ebben az új elemben, amelyről talán azt sem tudja még, fényesség-e, vagy örökös sötétség. Mit csinál sírjában egy friss halott?

Az élőkről tudjuk, hogy mit csinálnak. Márta és Mária gyászol; és akik velük gyászolnak, megpróbálják vigasztalni őket. Van aki sír, van aki merev arccal maga elé bámul és nem lát semmit, van aki a tárgyakat bámulja és nem gondol semmit. Széles skálája van a gyásznak, a szívszakadástól a közönyig. De mit csinál azalatt sírjában a halott?

„Kövel elzárt barlang” ez a sír. A barlangban éjszaka van, és ezt az éjszakát kő zárja el a világtól, ahol váltakoznak a nappalok és éjszakák. A kövön nem lehet áthatolni; a kő mozdíthatatlan háttér a kövön túli éjszaka – vagy egy kövön túli nappal? – meg a kövön inneni nappalok és éjszakák közt. Emez a mi birodalmunk: Máriáé, Mártáé, a gyászolóké, a közönyösöké és mind a többieké, akiknek semmi közük az egészhez. Amaz, a kő mögött, Lázáré, akit az élet anyaméhe megszült a halálra. De mi a halál?

Márta azt gondolja: „Tudom, hogy föl fog támadni a föltámadáskor az utolsó napon”. De mi lesz addig? Az utolsó előtti napig? A napok kiszámíthatatlanul hosszú során át? Addig, amíg én élek, és aztán, amikor már én sem élek, amikor már én is a kövön túl

leszek, és egy gyenge kis szél elfújja azt a gyarló lángot is, aminek az a neve: emlék?

Mit lehet tenni innét, a kövön innétről a kövön túlra? Sírní lehet, siratni azt, aki elment, aki átköltözött oda túlra; de a kövön nem hatolnak át a könnyek. Még lehet valamit tenni, talán még valamit: azt, amit Tamás javasol, az iker Tamás, a Didimusz. Azt mondja: „Menjünk mi is, haljunk meg vele együtt”. Mintha azt mondaná: ez a Lázár beugrott egy feneketlen kútba; ugorjunk mi is egy-egy ilyen kútba, hátha valahol mégiscsak kijutunk a föld túlsó felén valami napvilágra. De vajon minden kútnak kijárata van a túlsó fényre? És egyáltalán, meg lehet-e halni „vele együtt”, más-sal, a más halálával? Nem, Tamás, akit Didimusznak hívnak: más-sal csak egyszerre lehet meghalni, de nem együtt, nem egyugyan-azon halállal. Mindenkinek magának kell meghálnia, ha eljön az ideje; az én haláloamat senki sem halhatja helyettem. Az én föltáma-dásomat sem támadhatja föl senki helyettem. Ez az, ami véglegesen személyes; ez az, Didimusz, ami akkor is mindig más és más, ha úgy látszik, hogy ugyanaz. Ami mérhető és észlelhető, az talán pontról pontra ugyanaz: körlep, súly, adatok; de ami mérhetetlen, Didimusz, az mindig más lesz benned, bennem, benne, és ebben nincs többes szám, Didimusz. Itt minden egyes számban történik. Ennek a nyelvnek, Didimusz, nincsen többes száma.

Hába mennél, nem halhatsz meg „vele együtt”. Különben is, mit érnél azzal, ha meghalnál „vele együtt”, illetve meghalnál utána te is? Mit segítenél vele magadnak? És mit segítenél vele rajta? Hiszen már tudod, hogy nem csupán alszik, olyan álommal, amiből föl lehet rázni, hanem „Lázár meghalt”. Ez az igazság, „Jézus nyíltan megmondta nekik”. És hozzátette: „Menjünk most hozzá.”

Hallja vajon Lázár a kő mögött a lépteket, ahogy közelednek? Negyedik napja fekszik a sírban. Testét, amit magával vitt a kövön túlra, negyedik napja ostromolja az enyészet. Lázár fekszik és enyészik; „már szaga van”, mint a negyednapos hulláknak. *Jam foetet*. S ez az a másik kő, a foghatatlan és anyagtalan, amely a világtól elrekeszti: ez a kő talán a kőből valónál is súlyosabb. Ez egy a testtel, egy Lázárral, ez maga Lázár; elhengeríthetetlen. A sejtjeiben talán még küzd valami vak, tudattalan tudat, valami ösztön előtti ösztön, valami világtalan vonzás, hogy együtt maradjanak, ne essenek szét. Valami várakozás talán, egy újszülött cse-csemő várakozása. Lázár már negyedik napja nem hall semmit, sü-

ket dobhártyája már nem fogja föl a levegő parányi hullámain. De valami mégis mintha hallana benne. Egy vaksi csecsemő reménye? Vagy egy aggastyáné, kihamvadóban? Valami hallja benne a közeledő lépteiket. A lépteiket, melyek elindultak, Jeruzsálemből, Pereaából, a Jordánon túlról, és jönnek, át fognak hatolni a kövön; ez az egyetlen út, amely átvezet a kövön, Lázárig, aki várja, hogy elérkezzék hozzá ez az Út, amely az Élet. Az egyetlen Út, amelyet semmiféle kő nem akaszthat meg és nem téríthet félre.

Hallja vajon Lázár a gyászolók sirását is? Hallja vajon azokat a másfajta, gyors, asszonyi lépteiket is, a könnyörgés és bizalom lépteit, Márta lépteit, Mária lépteit? Hallja vajon a szavakat is, melyeket valahol Betánia határában mond, Aki elindult feléje, negyednapos hulla felé: „Én vagyok a föltámadás és az élet: aki énbenem hisz, mégha meg is halt, élni fog”? Hallja ezt vajon a negyednapos oszlásban ez a parányi pislákolás, ami Lázárból még Lázár? És ez a parányi Lázár, ez a minimum Lázárból, ez a végső kis láng, nem is láng, csak egy volt láng emléke magáról: vajon minden crejét összeszedve még egyszer föllobban-e most, válaszul a kérdésre, amelyet nem is neki tettek föl, és mégis neki szól, neki is szól, mert mindenkinek: „Hiszed-e ezt?” Kiáltja-e most végső fényével ez az utolsót lobbanó láng, teljes magát előre vetve a barlang kövön túli éjjelébe: „Hiszem!”? Megragadja-e most magát ez a negyednapja halott Lázár, tenyerébe fogja-e parányi kavicsnál parányibbá lett önmagát, hogy egy utolsó, egy óriási, iszonyú lendülettel, egy végső dobással áthajítsa az éjszakán túlra? Érzi a könnyeket, melyek átszivárognak a kövön? Érzi a mindenség egyetlen könnyét, mely átszivárog a köveken? Érzi-e azt a nedveséget, amely elindul benne elfolyt, fölsozlott, megsemmisült vére helyett: az Isten részvétének könnyeit? Érzi-e, amit azok, akik a kövön túl látják sírni Jézust: „Nézzétek, mennyire szerette őt”? Tudja-e, hogy ahol ez a kétféle szeretet találkozik: az, amelyik Jézusból árad Lázár felé, és az, amelyik Lázárból tapogat Jézus felé – ahol ezek találkoznak, ott elolvadnak a vasak, elporlanak a kövek, lepattanak a záruk?

Amikor elvették a követ, Jézuson kívül bizonyára mindenki hátrahőkölt. A kő mögül kizúdult a negyednapos hulla büze, a sírboltok doha, a negyednapos csecsemő pólyájának émelyítő szaga. De Jézus „hangos szóval” bekiáltott: „Lázár, jöjj ki!” – és „a halott azonnal kijött”, de már nem halott volt, hanem élő, és már nem

csecsemő, hanem meglett férfi; és már nem emlékeztetett rajta erre a döbbenetes kövön túli csecsemő-kalandra egyéb, mint arcán a kendő, és kezén-lábán a pólyák. Akkor Jézus így szólt: „Oldjátok föl, hogy járni tudjon”.

A föltámasztott Lázár pedig csak állt ott, már újra a kövön innen, a fényben, és míg leoldozták róla a pólyákat, „hogyan járni tudjon”, bizonytalanul hunyorgott. Bizonyára a fénytől, hiszen négy napja semmit sem látott. De nemcsak a fénytől. És ha szédült, nemcsak a levegőtől a barlangi dohosság után.

Attól a határtalan tágasságtól szédült, ami váratlanul körülvette. Attól, hogy leoldozták róla a pólyát, és nem tettek rá helyébe semmit, semmiféle kötelet, béklyót, bilincset a kezére, lábára. Szabaddá tették, hogy járni tudjon; és most már járnia kell, előtte a világ, merre akar. Azt csinálhat a kezével, amit akar. Simogathat és üthet; ha akarja, arcul ütheti. Azt is, aki föltámasztotta. A lábával is azt csinálhat, amit akar. Letérdelhet, vagy rúghat egyet Abba, aki visszahívta a kövön túlról. A nyomába szegődhet, de hátat is fordíthat neki. Nem kötötték meg, nem pányvázták ki. Szabadságot adtak neki, föltétel nélkül.

És Aki szabadságot adott neki, nem szólt hozzá többé semmit, valószínűleg azért, nehogy Lázár félreérthesse, és valami föltételt, kikötést magyarázzon bele a szavaiba. Valami ilyesmit: „Föltámasztottalak, de...” Nincs „de”. Nincs „amennyiben”. Nincs „ennek fejében”. Lázár hiába várta, hogy még mondanak neki valamit. Valami utasítást, valami hűbéri elkötelezést. Várt, a szabadság iszonyú szélzúgásában. De csak annyit mondtak: „Oldjátok föl, hogy járni tudjon” – és utána semmi többet.

Akkor végre megértette, mit jelentenek lába előtt a letekert pólyák. Föloldozták, hogy járni tudjon. De járnia már magának kell. És azt is magának kell megválasztania, hová és merre.

ZAKEUS A FÜGEFÁN

ZAKEUS vámos volt, és apró termetű.

Szerencsétlen párosítás. Ha valaki „vámos”, vagyis, enyhén szólva, nem minden eljárásában tökéletesen feddhetetlen, vagy olyan foglalkozása van, amihez a közvéleményben – joggal, nem joggal – bizonyos megvetés tapad; egyszóval, ha valaki „bűnös ember” (mint Zakeus mondja rövidesen magáról), akkor legyen hozzá kellő ereje, izma, ökle, kellő testi fölénye a többiekkel szemben, akik igazában lenéznek, de mert erősebb náluk, úgy tesznek, mintha tisztelnék. Vagy legyen legalább kellő hatalma, mozgósítható szolgálkával, poroszlókkal, pecéekkel, és mindennek birtokában kellő fölépése: olyan kihívó és fennhéjázó, hogy nem mernek se püsszeni a jelenlétében, se pusmogni a háta mögött.

Ez a Zakeus azonban „alacsony termetű volt”; és hiába volt gazdag, hiába volt „feje a vámosoknak”: amikor meghallotta a Jerikóba bevonuló tömeg zsisbongását és kijött a házából és megállt az út mentén, „mert szívesen látta volna Jézust szemtől szembe”, azért még senki sem csinált helyet neki, hogy láthasson, és semmiféle ügybuzgó hang nem emelkedett, hogy így kiáltson: „Félre, félre, tárgitsatok innét, nem látjátok, hogy a gazdag Zakeus közeledik, az erős és hatalmas Zakeus, aki látni akarja szemtől szembe Jézust!” Ezzel az aprócska emberrel, ezzel a kíváncsi törpével nem törődött senki. Ügyet se vetettek rá. Illetve nyilván akadtak, akik mégis vetettek rá némi ügyet. Nézzétek, a gazdag Zakeus, az inci-finci nábob! Azzal bizonyára jól oldalba bökték a tolongásban, ráhágta a lábára, bosszúból, amiért gazdag és vámos és ráadásul apró termetű; addig taszigálták, csak mintha véletlenül tennék ebben a

tülekedésben, míg egészen ki nem szorították az út legszélére, s onnan is tovább, az árokba. Onnét aztán még kevésbé láthatta szemtől szembe Jézust.

Senki nem tudósít róla, miért akarta minden áron Jézust látni. Talán nem is tudta senki; ezt elfelejtették megkérdezni tőle. Valószínű, hogy ha megkérdezik, Zakeus maga sem tudott volna válaszolni. Esetleg úgy felelt volna, mint a gyerek, ha faggatják: *csak*. És ezzel az együgyű felelettel Zakeus mégis a lehető legbölcsebben felelt volna.

Mert miért jut eszébe hirtelen egy vámosnak, hogy szemtől szembe lássa Jézust? Miért szalad ki hirtelen a házából, hagyja ott egy teljességgel érthetetlen pillanatban az üzletét, a vagyonát, a kincseskamráját, a terített asztalát? Valami azt mondja benne: okvetlenül látnom kell. Nem csak messziről, mint egy fölvonuláson, vagy egy színházban. *Szemtől szembe* kell látnom. Nem vagyok méltó rá, hogy a hajlékomba jöjjön, ilyen esztelen vakmerőséget álmódni sem mernék, de ami a látását illeti: látnom kell, lehetetlen, hogy ne lássam, egész életem azon függ, hogy lássam. *Szemtől szembe*. Hogy belenézzen a szemembe, és én az övébe. Ajtót-ablakot tárva-nyitva hagytam; lehet, hogy közben kirámozzák a házat, kirabolják a kamrámat, mindenemből kifosztanak. Mindegy. Az a fontos, hogy *szemtől szembe* lássam.

De hiába ágaskodott, „a tömeg miatt nem láthatta”. Néha mintha csak azért volna Jézus körül ez a „tömeg”, hogy ne láthassák tőle Jézust azok, akik szemtől szembe látni akarják. A „tömeget” látják; a „tömeg” eltakarja előlük Jézust. Zakeus áll az árokparton, és sem Jézust nem látja, sem azokat, akik ott vannak egészen közel hozzá, olyan közel, hogy lépésüket önkéntelenül az ő lépéséhez igazítják. Ezeket egyelőre nem látni. Csak azokat, akik önhittén és magabiztosan vonulnak, büszkén és vállasan, időnkint oldalt pillantva, az ilyen árokszélen rekedt aprócska Zakeusok felé, gúnyosan és fölényesen, amiért ezek a Zakeus-fajták csak az árokparton szoronganak, amiért nem nőttek elég nagyra, akkorára mint ők, s amiért aprócska Zakeus létükre mégis látni akarják Jézust. Ráadásul *szemtől szembe*.

Jézus vonul a pusztában, Jézus vonul Galileában, Szamáriában, a Jordán partján, egyik Jerikóból a másikba, a világ végezetéig, és körülötte a „tömegben”, a tömeg legkülső gyűrűjében változatlanul, Jerikóból Jerikóba ott vonul mind a világ végezetéig ez az élő

elutasítás, a kevélységnek, az erénygőgnek ez az élősövénye, ez a tükkeivel kifelé fordult élő kerítés, ez az élő fal, amelytől nem látni Jézust.

Azt mondják, ha nem szóval, akkor a szemükkel, a járásukkal, a válluk mozgásával, az ajkuk biggyesztésével: „Bűnös vagy, Zakeus, maradj a helyeden, ne tolakodjál előre, a mi utunkra, a mi soraink közé. Sose furakodjál te, gyarló vámos, az igazak seregébe. Sose akard te szemtől szembe látni az Urat. Nem vagy méltó a látására; ha jól meggondoljuk, még a mi látásunkra sem vagy méltó. Húzd meg magad, te szégyentelen kis Zakeus. Miféle szemtelenség dolgozik benned, hogy azt képzeled, ilyen könnyű az út a magad-fajláknak az Úrhoz? Nem, barátocskám! először a mi saruszijunkat kell megoldanod, a mi lábunkat megmosnod. Egyelőre azonban nem érünk rá megengedni neked, hogy megoldd a sarunk szíját és lemosd a lábunkról a port. Előbb azt is ki kell érdemelned, Zakeus. Addig várj a sorodra, lehetőleg minél távolabb innét”.

Zakeus azonban olyan rettenetes erős szomjúsággal kívánta szemtől szembe látni Jézust, hogy elengedte füle mellett azoknak a szálfanagy igazaknak az intelmét, akiktől nem láthatta Jézust. Esztelen kívánczóságában elfeledkezett róla, milyen nevetséges, amikor egy ilyen kis törpe szaladni kezd; nem is szalad, hanem inkább gurul, akkora port verve maga körül, hogy a szálfanagy igazak botránkozva húzzák ki magukat még félelmesebben szálfanagyra – és olyan sebesen, mint a labda, melyet egy Kéz ellenállhatatlan erővel elhajít egy távoli, biztos cél felé. Szóval mindenről elfeledkezett, kivéve Jézust, és azt, hogy *szemtől szembe* lássa Őt, és kivéve azt a fügefát az út szélén, a fordulóban. Futott mint a nyúl, aztán kúszott mint a majom, és egyszer csak fönt volt a fügefán. „Hogy láthassa, mert arra kellett elmennie.”

Es már jött is, már oda is ért, már föl is tekintett; és föltekintettek a többiek is. A legszélsők fölháborodva Zakeus pimaszságán; a belsőbbek elnéző mosollyal; a legbelső, akik közvetlen közel voltak Hozzá, szeretettel. Zakeus pedig ült a fügefafa tetején és nézte Jézust, *szemtől szembe*.

Nézték egymást, *szemtől szembe*, csöndben. Akkor Jézus így szólt: „Zakeus, szállj le hamar, ma a te házában kell megszállnom.”

Zakeus pedig „sietve leszállt és boldogan fogadta”.

A TALENTUMOK PÉLDABESZÉDE

EZ AZUTÁN történt, hogy Zakeus leszállt a fügefáról, vendégül látta az Urat, és a vámosok fejének házára „üdvösség köszöntött”.

Jézus, ha valahova betér, mindig azért tér be, hogy „üdvösség köszöntson a házra”. De hogy valóban köszönt-e, az már nem rajta múlik, hanem a házigazdán. Zakeusról tudjuk, hogy „boldogan fogadta”, és miközben a büntelenség önhittjei szokásuk szerint ismét „zúgolódni kezdtek, hogy bűnös embernél száll meg”, ez a boldog vámos odaállt az Úr elé és így szólt: „Nézd, vagyonom felét a szegényeknek adom, és ha valakit megcsaltam valamivel, négyannyit adok helyette.” Tehát a látogatás célja betelt, a házra üdvösség köszöntött, és Jézus ment tovább.

Vele mentek, akik követték, a kicsinyek és a nagyok, a gyöngék és az erősek, az alázatosak és a kevélyek, a szerények és az önhitték, az önzetlenek és a haszonlesők, ki közelebb hozzá, ki távolabb tőle, ki szeretetből, ki önszeretetből. Mentek az úton, melynek szélén vegyest álltak termékeny fügefák és terméketlenek; mentek, és a messzeségben már bizonyára látták a Város csillogását, Salamon templomának aranyát, mint egy második, földi napot, amint versenyt ragyog az égen ragyogóval. Jézus ekkor újra megállt, mert éppen ez volt az a pillanat, amikor el kellett mondani a talentumok példabeszédét. „Mivel közel voltak már Jeruzsálemhez, és azt hitték, hamarosan megvalósul Isten országa.”

Azoknak, akik követik, ez a legnagyobb kísértés: amikor fényes tetőivel, aranyos tornyaival és teraszaival, sáncaival és bástyaival föltűnik előttük a földi Város. Egy földi Város káprázata; egy városé, melyben uralkodni fognak, és amely uralkodni fog a világon.

Hiába mondja az Úr, hogy az ő országa nem e világról való; akik körülötte állnak – minél távolabbi körökben, annál inkább – nem akarják meghallani, mert nem akarják megérteni. Nézik megbabonázottan azt a messzi csillagot, azt a csillámló délibábot, a Hatalom és Uralom fantom-városát. Legszívesebben faképnél hagynák ezt a mezítlás, tétovázó, ábrándos Urat, és rohannának kemény léptekkel, érces dübörgéssel előre, megragadni a tornyokat és bástyákat és tetőket, elfoglalni és maguk alá gyűrni a Várost, „mivel már közel vannak hozzá”; mivel azt hiszik, hogy már közel vannak hozzá. Nem a Szenvedés városához, hanem a Hatalom városához. Nem az Aldoza városához, hanem az Uralkodás városához.

Ott tündöklük előttük, mintha csak egy karnyújtásnyira, a hatalom ábrándjának városa. Ott tündöklük az ábrándok csalárd perspektívájában, a hatalomvágy és uralomvágy örök, kancsal békaperspektívájában; csak a tornyok látszanak és a bástyák, de az Olajfák Hegye nem látszik, és a Koponyák Hegye sem látszik. Csak az arany látszik, de nem a vér. Ettől a látomástól káprázik a szemük; és egyszerre előkerülnek a köntösök alól a fegyverek, a daróc alól és gyors alól a vérték, páncélok, pajzsok, kardok, szabályok, dardák, török és nyilak; egyszerre csupa csörömpölés lesz minden. Zúg, csörömpöl, zajog Jézus körül ez a harcias gyűrű, ez a támadásra kész sereg. Egyszerre azoké lesz a szó, akik nem Érte követik, hanem magukért.

Jól van – mondják a csörömpölők – ez a Jézus jó volt addig, amíg toborozni kellett; ezek az ábrándozók mindig csak addig jók, amíg meg kell nyerni az embereket. De amikor már elegendő vagyunk, és amikor „már közel vagyunk Jeruzsálemhez”: félre az együgyű képzelgésekkel! A mi országunk igenis innét való, erről a világról, mégha bizonyos taktikai megfontolásokból Isten országának neveztük is eddig; de most, hogy „közel van”, most, hogy „hamarosan megvalósul”, legfőbb ideje áttérnünk a realpolitikára, a „mi országunkra”, ahol mi uralkodunk. Illetve, *ahonnét* mi uralkodunk.

Mert, természetesen, alapjában véve „nem akarjuk, hogy ez legyen a királyunk”. Mi magunk akarunk királyok lenni.

De Jézus látta bennük, hogy mit gondolnak, és beszélni kezdett a talentumokról. Éppen most, amikor „már közel voltak Jeruzsálemhez és azt hitték, hamarosan megvalósul Isten országa”. Amelyben ők lesznek az urak. Amelyből ők lesznek az urak a többi országban.

Ez a példabeszéd olyan egyszerű, olyan átlátszó, hogy nem is kell magyarázni. A magvakról szólót még elmagyarázta Jézus, és ha nem értették, másokat is megfejtett, megmagyarázott. De itt nincs szükség magyarázatra. Ki-ki megkapja a kiosztáskor a maga talentumát; gazdálkodjék vele legjobb tudása szerint, hogy a legjobban kamatoztassa, mert majd számon kérik tőle, hogyan sáfárkodott azzal, amit kapott. A számonkéréskor pedig „mindannak, akinek van, még adnak, hogy bővelkedjék, akinek pedig nincsen, attól még azt is elveszik, amije van”. Elég kemény dolog, de hát ez az elszámoltató „szigorú ember”, arat ahol nem vetett, és gyűjt ahol nem szórt. Magyarázatra azonban semmiképpen sincs szükség.

Mindössze egy kérdés marad kérdés: hogy mindezt miért *éppen most* mondja el Jézus. Miért éppen akkor, amikor a messzeségben fölragyog az Uralom kísértése, „közel Jeruzsálemhez”. Akkor, amikor „azt hitték, hamarosan megvalósul Isten országa”, természetesen a földön, velük, nekik, az ő uralkodásukkal.

Sokféle értelme lehet egy példabeszédnek. Gazdálkodjál jól a talentumaiddal: – ennek ez az egyik értelme. De van egy rejtettebb is, amelyik azt példázza, hogy „az Emberfia abban az órában jön el, amikor nem is gondoljátok”, és hogy Isten országa nem „hamarosan” jön el, hanem „azon a napon, amikor nem várják, és abban az órában, amikor nem sejtik”, vagyis nem a példabeszéd „szolgáinak” számítása, hanem az Úr számítása szerint; s a szolgák és intézők dolga nem a számítgatás arról, mikor valósul meg az Ország, hanem a „virrasztás” és a kamatoztatás, számítgatások nélkül mindaddig, amíg a gazda királyként vissza nem tér, elszámoltatni.

Azok, akik kiadták kamatozni a talentumokat és minákat, természetesen vállalták a kockázatot is. A harmadik azonban, aki „zsebkendőjébe dugta, amit kapott”, vagy „gödört ásott és elrejtette”: ez a harmadik, ez az „attentista”, az attentisták szokása szerint, semmi kockázatot nem vállalt; ő volt az, aki „rövid lejáratra” spekulált, ő volt az, aki azt hitte, hogy az a bizonyos Birodalom „hamarosan megvalósul”, holnap, legkésőbb holnapután, s addig most már nem is érdemes mást csinálni, mint várni, ölbetett kézzel, és előlegezett kárörömmel, hogy akik kockáztatnak, hátha vesztenek és „hamarosan” az adósok börtönébe kerülnek, hiszen „már közel vannak Jeruzsálemhez”. Ő volt az, aki örült a hirtele-

nében előkerült fegyverek csörömpölésének; ő volt az, aki a kard-jukat rázókbá helyezte reményét.

Nem tudta, hogy ezek a távolban csillogó Jeruzsálemek nyomban elenyésznek, vagy Babilonná változnak, mihelyt kitűzik bástyaikra a Hatalom zászlait. Nem tudta, hogy az Igazi Jeruzsálem az Olajfák Hegye és a Golgota; nem tudta, hogy az Igazi Jeruzsálemnek ez az egyetlen kapuja: az Olajfák Hegye és a Golgota. Nem tudta, hogy ezzel a talentummal végtelen lejáratra kell gazdálkodni. Talentumát egyetlen kéz nem érintette, egyetlen szem pillantása meg nem fertőzte. Az elszámoltatáskor büszként mondhatta, megvetéssel nézve azokra, akik a magukét „a pénzváltók asztalán” forgatták: Íme, tiszta maradtam és tisztán megőriztem azt, amit reám bízta.

Jézus most mégis „ellenségének” nevezi – (éppen most: amikor fölcsillan előttük az Uralom ábrándja) – és kivetteti a külső sötétségre. Aztán, „e szavak után folytatta útját Jeruzsálem felé”.

Ahol már hántják a fát, amiből majd a keresztet ácsolják.

MIKOR elközelgett a húsvét, fölment Jeruzsálembe. „Buzgóság emésztette házáért”; kikergette a templomból a kereskedőket, elküldte onnét a galambárosokat. Volt, aki botránkozott; szavain is, tettein is megütköztek. De sokan voltak olyanok is, akik „hittek benne, mert látták az általa művelt csodákat”.

Mindig ezek a csodák, csodajelek. Örökké ez a tánc a csodák körül. Milyen csodajellel bizonyítod, hogy jogod van hozzá? Milyen csodával igazolod igazságodat? Milyen csodajellel pecsétéled meg tanúságodat?

Mindjárt útja elején ezzel kísértik. Változtasd a köveket kenyerekké. Vesd le magad a templom párkányáról. Majd akkor hiszünk. Majd akkor én, a Tagadás is elhiszem (ha ugyan elhiszem, ha nem kívánok utána megint más, újabb csodajeleket, hogy elhiggyem) – akkor, mondom, még talán én is hajlandó leszek elhinni, hogy „angyalainak parancsolt felőled”.

Még Nikodémus is. Még ez az okos, művelt, pallérozott elméjű ember is. Még ő is ezekkel a csodákkal kezdi.

Pedig nem inkább valami ilyesmit várnánk-e tőle: „Végighallgattam amit mondtál. Végig is gondoltam mindent. Úgy találok, igazság van a szavaidban. Ezért, mivel az igazságot keresem, eljöttem hozzád. Éjnek idején ugyan, de mégis eljöttem. Kérlek, beszélj nekem egy kicsit az igazságról”.

Ilyesmit várnánk. És mit mond ehelyett még ez az okos Nikodémus is? Azt mondja: tudom, hogy Istentől jött tanító vagy, mert senki sem tud olyan csodákat művelni, mint te.

Pedig neki se a lánya nem halt meg, mint Jairusnak, se fia, szolgálja nem haldoklik, mint a századosnak. Nem vak, nem süket, nem inaszakadt; nem epilepsziás; nem holdkóros, és nem is leprás. Nem azért kér csodát, hogy meggyógyuljon.

Mert ezeknél a betegeknel, bénáknál, világtalanoknál érthető, ha csodát akarnak. Ha teli torokból kiabálnak az útfélen, leengedettik magukat a tetőn keresztül, ruháját cibálják a tömegben. Meg akarnak gyógyulni. Aki beteg, meg akar gyógyulni. Ha az orvostudomány nem segít rajta, csodásan akar meggyógyulni. Ez érthető. Ezeknek igazuk van, ha csodát kérnek.

De minek kell csoda egy talpig egészséges Nikodémusnak? Mért nem elég neki az értelem igazsága?

Mért nem elég nekik a szavak igazsága, amiért a tettek, a szeretet igazsága kezeskedik? Mért kívánnak látványos produkciókat? Csinálj köből kenyeret. Vesd le magad a mélybe. Még jó, hogy azt nem mondják neki: sétálj végig egyik toronyból a másikba egy kötélén, sőt kötél nélkül; táncolj itt előttünk a levegőben, végezz fakírmutatványokat. Majd akkor elhisszük.

Mit? Semmit. Végülis akkor se hinnének el semmit. Kötél nélkül sétálsz toronyról toronyra? Ugyan, mi az! Majd ha közben tizenkét labdát is pörgetsz, és egy sem esik le belőlük: majd akkor esetleg...

Mit mond Jézus róluk: akik azért hisznek, mert „látják az általa művelt csodákat?” „Nem bizott bennük, mert ismerte mindnyájukat, és nem szorult rá, hogy bárki is fölvilágosítsa az emberről. Tudta ő, mi lakik az emberben”.

Mi lakik hát az emberben? „Ismerlek benneteket: nincs bennetek istenszeretet.” Egy nagy Hiány lakik az emberben. Abban, akinek csoda kell, mutatvány kell, mert nem akar hinni „az ő szavának”. Aki az igazság bizonyosságát az igazságon kívül keresi. Nem magában az igazságban. És a hitet sem az Isten szeretetében.

Ezek azok, akikben „nem bizik”. Ezek azok, akiknek nem hisz a hitében. Mert akiben él az Isten szeretete, abban lehet bízni; hiszen akkor már nem is benne bizik, hanem Istenben, az Isten szeretetében. Olyasmiben, amiben valóban lehet bízni.

Mert olyan az, mint egy szakadékonynak látszó, és mégis erős szál. Mint az a szál, amit a pók gombolyít ki magából. Odaköti valahová a magasba akkor is, ha ő maga ég-föld közt libeg a semmiségben. Leveti magát a szakadékba, oktanul vagy vakon; zu-

han lefelé, de közben függ azon a fonálon. S egy pillanatban, az iszony vagy a kilátástalanság pillanatában egyszer csak ráeszmél a szívéből gombolyodó szálra. Megkapaszkodik benne és elkezd fölfelé kúszni. Egy láthatatlan pont felé, ahová szilárdan tapad a szál.

Akiben él az Isten szeretete, nem veszhet el végképp, ameddig él benne az Isten szeretete. Amíg el nem tépi a szálát, addig oda föl tartozik, még zuhantában is.

Jézus bízik benne. Még akkor is, mikor ő már régen nem bízik magában.

RUHÁK az úton, és lombos ágak. A szamár nem lázong, fülét sem hegyezi már. Mi bölcsebbet tehetne, mint hogy békésen lépked a zsivajban, ünneplésben, lengő pálmaágak közt? Viszi hátán a terhét; tudja, hogy viszi, de nem érzi. Életében az első teher, amelynek nem érzi a súlyát. Amitől nem nehezebb járni, de könnyebb.

Ruhákon, lába elé terített lombokon is most jár életében először. Nem tudja, hogy most már így lesz az idők végezetéig, és talán azon is túl: köntösökön és lombokon fog lépkedni, szürke dicsőségében, mely minden színes dicsőségnél tartósabb. Azon az úton, amely most táguul járhatóvá az ég és a föld közt, mindörökre ott lépked ez a jámbor jószág, példaképül a bölcseknek és botránkozására az önhitt balgáknak; de persze minderről semmit sem tud. Csak azt érzi: valami történt. Az imént még egy kapuhoz kötve álldogált, várva a vesszőt meg a zsákot; mert mi egyebet várhatott volna, mint hogy megvesszőzzék, és zsákot vessenek a hátára? De jött két ember, eloldozta, és senki sem kiáltott tolvajt, tudomásul vették, hogy „szüksége van rá az Úrnak”. Tehát van egy Úr, aki-nek szüksége van a szamarakra is. Értük küld, elkötteti őket, mert „szüksége van rájuk”. A szamárnak pedig, gondolja a szamár, nincs más dolga, mint ha egyszer érte küldenek, menni. Ráhagyatkozni az Úrra, akinek szüksége van rá. Még rá is, egy ilyen hitvány számárra „a szemközti faluból”.

Békésen lépked, viszi a hátán az Urat. Már a lábát sem kapkodja, keresve két köntös közt azt a tenyérynyi pusztá földet, amire a patáját rátehetné. Ha egyszer ahhoz, ami történik, hozzátartozik, hogy köntösökkel kövezzék ki az utakat, minek kerülgesse őket?

Azt azért nem bánná, ha egy kicsit kevésbé hevesen lengetnék a pálmaágakat: a hegyes levelekkel majd kiszúrják a szemét. A szárnak, ha számár is, van már némi kis élettapasztalata. Tudja, hogy aki túl hevesen lengeti a pálmaágot, annak többé-kevésbé mindegy, kinck és miért lengeti. S az is megesik, hogy a pálmaág egyszerre csak fustéllyá változik a kezében, és a lengetésből püfölés lesz. A számár, ha jóval vénebb volna, olyan vén, hogy a régi próféták közül is hordott volna valakit a hátán, eltűnődhetne rajta, hányan fognak azok közül, akik most hozsannát kiáltoznak, pár nap múlva Barrabást kiáltozni. De sokkal fiatalabb, semhogy köze lehetett volna azokhoz a hajdani, haragos prófétákhoz. Viszi szeliden ezt a szelidet, hogy rövidesen letegye valahol Jeruzsálemben, aztán visszakocogjon abba a bizonyos „szemközti faluba”, és többé szó se essék róla.

Jézus pedig, miután leszállt, bement a templomba, és „ott mindent jól megnézett”, ahogy az Írás mondja (s látott is egy screg félelmetes „jaj”-ra valót, ahogy ugyancsak az Írásból tudjuk), aztán, „mivel már esteledett”, visszament a tizenkettővel Betániába. „Ott töltötte az éjszakát”, talán éppen a „poklos” Simon házában, aki gyászos jelzőjét az Ő dicsőségére viselte, hiszen Neki köszönhette, hogy már nem volt poklos. Azt is tudjuk, hogy „vacsorát rendeztek a tiszteletére”, alighancm Simonnál, és ott volt, vele egy asztalnál Lázár, akit föltámasztott (és akit persze el akartak tenni emiatt láb alól, lévén a föltámasztás tényének leghatékonyabb cáfolata, ha megölik azt, aki föltámadt), és ott volt Márta és Mária is, és természetesen ott volt a tizenkettővel Júdás is, hogy botránkozva követelje a drága nárdus árát a szegények számára, nem tudva (vagy úgy téve, mintha nem tudná), hogy aki az asztalfőn ül, és akit megvendégelnek, igazában már minden szegénynél szegényebb.

Tehát megvendégelték, aztán lepihentek, s aligha hihető, hogy másnap reggel étlen engedték volna vissza Jeruzsálembé. Mégis, „amikor másnap eljöttek Betániából, megéhezett”. És jól akart lakni egy fügefáról, tavasszal, amikor még nem teremnek a fügefák. „Csak leveleket talált rajta, mert még nem volt fügeérés ideje!” Hát akkor miért átkozta meg, hogy „senki se egyék róla gyümölcsöt soha többé”?

Nem – mondják – nem azt az ártatlan fát átkozta meg. Az a fügefa jelkép: a választott nép szimbóluma. Az is csak „leveleket”

hozott, meddő, külsőséges törvénytiszteletet, a lélek belső gyümölcsei nélkül. S ha így mondják, nyilván így is van. De a fügefa mégiscsak ártatlan volt, és mégiscsak elszáradt. Ártatlanul. Valóságosan és nem jelképhez illően csak jelképesen. Mert hiszen másnap (egy jeruzsálemi nap és egy betániai éjszaka után), mikor ugyanott vitt el az útjuk, „látták, hogy a fa tövestül kiszáradt”.

Valóban olyan teljességgel ártatlanul? Csak hogy egy jelkép beteljesedjék? Jézus egy életnek, egy akármilyen életnek, akárcsak egy fügefának is, véget vetne egy szimbólum érvénye kedvéért?

Hagyjuk a szimbólumokat. Jézus nemcsak úgy „odament” ahhoz a boldogtalan fához, mint egy írástudó, aki éppen jelképet keres egy gondolatának. Betániában nyilván reggelit is kapott, Simontól vagy Lázártól, és ha tőlük nem, hát mindenképpen Mártától, aki mindig fáradhatatlanul „sürgött-forgott a sok házi dologban”. A tizenkettőből egyetlen egyről sem mondja az Írás, hogy „megéhezett” volna. Egyedül Jézus volt éhes. És azért ment oda a fügefához, mert éhes volt.

Mert mindig éhes. Ő az, akit soha nem lehet jóllakatni. Hiába találja elé Márta kamrájának minden kincsét; Ő fölkel az asztaltól, kilép a házból, és máris éhes. Akit meglát, ahhoz odamegy, kenycet kér tőle, egy korty vizet, egy jó szót, egy szem gyümölcsöt. Levelekkel nem lehet jóllakatni; sürgető kézzel hajtja szét a legszebb lombot is, és keresi a gyümölcsöt. Éhesen, mert éhes. S egy hitvány, összeaszalódott galagonyaszem többet ér neki, mint a leggyönyörűbb babérlomb.

Attól a fügefától se királyok asztalára való, leves és húsos gyümölcsöt várt. Csak egy kis igyekezetet: egy akármilyen fanyar, korcs kis fület, hiszen ilyen kora tavaszon mi mást hozhatott volna; de gyümölcsöt. És ezt nem kapta meg; ezt tagadta meg tőle levelei kövér díszében a fügefa. Nem egy jelkép. Az a fa, ha szabad így mondani, „személyesen”. Én, te, ő, személyesen. Nem átháríthatóan a dolgot másra, akár a választott népre. Nem népekről van szó, nem gyűjtőnevekről. Rólam, rólad, róla, személyesen. Jézus sosem egy szimbólum zamatára kíváncsi. Jézus mindig az én személyes gyümölcsöm, a te személyes gyümölcsöd húsára, ízére éhes és szomjas. És mindig szomjas és éhes rá.

Az út mentén nem a választott nép jelképe áll. Én állok, te állsz, ő áll. És ha semmivel sem tudjuk csillapítani ezt a szűnhetetlen

éhséget és szomjúságot: nem egy „ártatlan fa” fog kiszáradni, a jelkép kedvéért, tövestül. Hanem én, te, ő, személyesen.

Akkor is, ha még „nincs fügeérés ideje”. Aki éhes, nem azt nézi, mikor van ennek az érési ideje, és mikor annak. Attól kér enni, akivel éppen találkozik. S akkor kell adni Neki, amikor éppen kér. Olyat és annyit, amilyen és amennyi éppen telik tőlünk. És nem lehet arra hivatkozni, hogy most nincs, majd jöjjön érés idején. Ki biztosítja azt a fát, hogy megéri az érés idejét?

A SZŐLŐHEGY MUNKÁSAI

A SZŐLŐHEGYEN mindig van munka. Kivált ennek a Gazdának a szőlejében. Ezt persze tudhatják a munkások is, akik a piacon álldogálnak és várják a kelő nap melegében a jószerencsét: azt, hogy valaki fölfogadja őket. Elindulhatnak, föl a szőlőhegyre, bezörgethetnének a gazdának. Benyithatnának a kapun, bemehetnének; ennél a Gazdánál nem őrzik komondorok az udvart meg a házat. Azt mondhatnák: „Itt vagyunk, eljöttünk, hogy munkába álljunk a szőlődben.” Vagy esetleg már az úton találkozónának a Gazdával, és ráköszönhetnének: „Megyünk dolgozni a szőlődbe; nem akartuk, hogy lejőjj értünk egész a piacig: inkább mi jöttünk elibéd. Kérlek, fordulj vissza, add ki a szerszámot, kapát, sarabolót, ollót.” Így is lehetne.

Csakhogy a hegyre fölmenni fáradságos. És kockázatos is. Hátha nem találkoznak félúton a Gazdával. Vagy hátha elkerülik egymást; ki ismeri ennek a Gazdának az útjait? Vagy hátha nincs is otthon; zörgetnek, és nem nyit ajtót senki. Le kell ülni a kapu előtt, és várni, míg hazajön a Gazda. Az is lehet, hogy otthon van, ott áll az ablak mögött és nézi a zörgetőket; talán a türelmüket akarja próbára tenni. Ki ismeri ennek a Gazdának a szándékait?

A munkások óvatosak. Várnak. Mert végtére azt is tudják, hogy a Gazda előbb-utóbb odamegy mindenkire, aki várja.

Hát várják. Közben alighanem tanakszanak is egymás közt. Vagy legalább magukban. Hogy mit kérjenek a napi munkáért. Nem árt előre tisztázni az ilyesmit.

Így aztán nincs is sok vita, mikor csakhamar valóban megjele-

nik a Gazda. Megegyezik a munkásokkal napi egy dénárban, és elküldi őket a szőlőbe.

Föltehetőleg tisztességes munkások, megdolgoznak a napi egy dénárjukért. Nincs mit félniük: rendes munkáért a Gazda eddig még mindig megadta a bért, amiben megegyeztek. Jó hire van, nem csapja be a munkásokat.

Folyik hát a munka, emelkedik az égen a nap. A munkásokat nem lesi senki, nem hajszolja senki, nem áll mögöttük senki. Ez a Gazda, ha egyszer fölfogadta a munkásokat, ha egyszer kiadta nekik a szerszámot, ha egyszer beállította őket a pásztákba: hagyja őket, tegyék a dolgukat legjobb belátásuk szerint. Teszik? Nem teszik? Derekasán teszik? Vagy csak immel-ámmal? Kinek-kinek a becsületére van bízva, hogyan szolgálja meg azt az egy dénárt. Itt nincs olyan, hogy valaki leteszi a kapát, rádől a nyelére, pihentében hátrafordul, de meglátja a Gazda bosszúsan összevont homlokát, szigorú szemét, s erre kapja a szerszámot és dolgozik tovább, olyan elszántan, mintha az előbb nem is akart volna pihenni egyet. A Gazdának nyomát se látni, talán nincs is a szőlőben.

Igazában senki sem tudja, hol van. Néha mintha ott volna, közvetlenül a közelükben; néha egy kezet éreznek a kezük mellett a szerszám nyelén, néha rebben valami a tőkék közt: egy árnyék, vagy egy fényesség; és néha mintha egy óriási köpönyeg szárnya burkolná be őket.

Az árnyék lehet felhő árnyéka is; a fényesség lehet a nap fénye is. A kéz az imént még ott volt, és most már nincs ott; már csak egy kéz melegét érezni a szerszám nyelén. Vagy egy hangot hallani, de nincs, aki szólt volna. Csak a Hang, belül, a csontokban, a szívben. Egy surranás, egy eloszló Jelenlét. A munkások egymásra néznek: egymás verejtékes arcából rájuk néz a Gazda. De mire megszólítanak: már csak egy verejtékes emberarc.

Így telik a szőlőhegyen a nap.

A gazda azalatt a piacon jár. Három óra tájban, hat óra tájban, kilenc óra tájban. Odalép a tétlenül ácsorgókhoz. Azt mondja három órakor: „Menjetek ti is a szőlőmbe, és majd megadom, ami jár nektek.” Bizonyára hatkor is ugyanezt mondja. Azok pedig elmennek, föl a szőlőhegyre. Kilenckor megint jön a Gazda, és megint „ugyanígy tesz”. Menjetek, majd megkapjátok, ami jár.

És már tizenegy óra van. Ki fogad föl tizenegykor munkást? Lehet, hogy akik még ott ácsorognak a piacon, már reménytelenül

ácsorognak. Már csak egyetlen reményük lehet, a Gazda. De ezek talán már nem is tudnak a Gazdáról. Csak állnak, és nézik, hogy fogy le róluk a lemenő nap fénye.

Akkor megjelenik a Gazda. Nem jött sehonnét; egyszer csak ott van. Talán a várakozásukból jött, a reménytelen reménységükből. Azt mondja: „Mit ácsorogtok itt egész nap tétlenül?” Valószínűleg nem szemrehányóan, nem megrovóan mondja, hanem inkább részvéttel, szomorúan. És azok is alighanem inkább szomorúan felelik: „Senki sem fogadott föl minket.”

A Gazda csak annyit mond: „Menjetek ti is a szőlőmbe.” Most az egyszer nem mondja, hogy „majd megadom, ami jár nektek”. Végére azért a hátralévő egy óráért is járna valami. De a Gazda nem ígér semmit. És a munkások se kérdeznek semmit.

Egyetlen szóval sem kérdezik, mit fognak kapni. Mennek föl a hegyre, ebben a múltó napban, ereszkedő alkonyatban. Sietnek fölfelé a kaptatón, hogy még dolgozhassanak valamit. Nem a fizetségért, amiről szó sem volt; hanem hálából, amiért fölfogadták őket. Akiket nem fogadott föl senki. Akikkel nem állt szóba senki. Akik nem a nap terhét viselték, hanem a nap várakozását, ami súlyosabb a nap terhénél is. Egyetlen szót vártak, amelyre elindulhatnak. Most megszólalt ez az egyetlen, nekik szóló szó. Hát elindultak, ezért az egyetlen szóért. Kockáztatva, hogy semmit sem kapnak, hiszen már vége is mindjárt a napnak, és nem alkudtak meg semmiben. És talán nem is jár nekik semmi.

Mégis mennek, fogják a kapát, sarabolót, nyitják a tőkét, vágják a kacsot, vagy esetleg töltenek; végzik, amit éppen végezni kell, hiszen a munka mindig más, mert az évszak is mindig más. Csak a szőlőhegy ugyanaz, meg a Gazda. Alku nélkül dolgoznak, csak azért, mert szeretik a Gazdát, aki róluk sem feledkezett meg.

Ezért szán nekik is kerek egy dénárt a Gazda. Ugyanannyit, mint az elsőeknek. És ezért igazságos a Gazda, mikor nekik is ugyanannyit szán.

A FŐPAPI IMÁDSÁG

BÚCSÚ, imádság, szenvedés: örök példája az emberi pálya befejező szakaszának.

Először a búcsú. Egy utolsó ölelés a béke („az én békém”), a szeretet és a viszontlátás reményének nevében: mint amikor valaki egy határon istenhozzádot mond azoknak, akik odáig vele voltak. Odáig elkísérték, de tovább egyelőre nem kísérhetik. Szomorúságuk azonban „majd örökre fordul”: mikor majd megvilágosult szemmel meglátják, hogy aki elment, úgy ment el, hogy hídul hagyta számukra önmagát. Hídul oda, ahová elment.

Azután az imádság: amikor a Távozó még velünk van, de fél-lábbal már kívül az ajtón. Amikor már úgy vannak együtt, hogy a Távozó valójában már egyedül van, s ők már csak a szívében vannak, az imádsága fölemelt tenyerén; ahogy áldozatában mintegy előre a világ fölé tartja és áldozza azokat, akiket a világban hagy, hogy „a világban legyenek, amikor Ő már nincs a világban”; és azért hagyja őket a világban, hogy bennük és általuk Ő maradjon a világban.

Es végül a szenvedés: a Kédronon túl a „kert”, ahová gyakran járt tanítványaival, s ahol most magányosan fog fölkészülni a „saját halálára”, melyben mindnyájunk halálát halja mindnyájunkért. Az Isten halhatatlan halálára, mely mindnyájunkénál mélyebb, mivel halhatatlan, és mindnyájunkénak vigasza és reménye, mert „a halál halála”.

Ez az az örök vázlat, melyet mindnyájunknak személyesen kell megismételni. Ez az a „módszer”, mellyel a véget kezdetté változtathatjuk a reményben, és beteljesedéssé a szeretetben.

Búcsúzik; aztán imádkozik. És „mert tudja mindazt, ami rá vár”, ebben az imádságban előlegezve mindenestül benne van a szenvedés: a „kert” és minden, ami utána következik. A kínzatás és gyötretés, a megaláztatás és a keresztt, a halál epéje és a sír sötétje. De előlegezve benne van a „halál halála” is: a sír megnyílása, és a „véghez vitt mű” koronája: a megdicsőülés „azzal a dicsőséggel, amelyben része volt, mielőtt a világ lett”.

Imádkozik önmagáért, mert „eljött az óra”, és azzal, hogy vállalja, képletesen már be is teljesült. Ez a születő halál képletesen már meghalt, mert a föltámadás fényében áll. De hogy igazán meghaljon, és hogy igazán a dicsőség küszöbévé váljék, ahhoz a halál Legyőzőjének meg kell hálnia. A halálon csak a Halál győzedelmeskedhet.

És imádkozik értük: akik erre az útra egyelőre nem mehetnek vele. Értük, akik rövidesen álomba fognak merülni. Érte, aki háromszor fogja majd megtagadni, holott habozás nélkül az életét adná érte. Értük, akik még a világban lesznek, „amikor Ő már nincs a világban”; amikor már elindult a világ mélységein át a megdicsőülésbe. „Nem azt kérem, hogy vedd el őket a világból, hanem hogy óvd meg őket a gonosztól.” Nem kéri elvételüket a világból, mert a „dicsőségre” a világban és a világon keresztül vezet az út. Mint ahogy magának sem kér légió angyalt, hogy harcba menjenek érte a világ ellen. A világon kívül, a világ megkerülésével a teremtésből nem vezet út a megdicsőülésbe. Nem még az emberré lett Isten számára sem. Embernek lenni annyi, mint a világban lenni. És azoknak, akiknek „átadta a tanítást”, embernek lenni annyi, mint úgy lenni a világban, hogy végül mégsem „a világból való”, „amint én sem vagyok e világból”. Viszont nem a világból lenni ugyanakkor annyi, mint a világba, a világnak küldetni, és vállalni ezt a küldetést. „Amint te küldtél engem a világba, úgy küldöm én a világba őket.” Hogy bennök Ő legyen a világban akkor is, amikor már „nincs a világban”; hogy a tanítást, „amit nekem adtál, és én átadtam nekik”, ők tovább adják; és Ő „megdicsőüljön bennük” és általuk a világban, és a világ is általuk Benne.

És imádkozik, „nemcsak értük, hanem mindazokért, akik szavukra hinni fognak Benne”. Most, mielőtt megnyílnék előtte a magányos szenvedésnek, a „saját halála” készülétének Kertje: ebben a halálon túlról előlegezett ünnepi fényességben földereng a nagy Egység, az analógiák szerves építménye, Központ körül táguló és

Központja képét tükröző köreivel. A végső, idők végezetéig szóló hagyaték és minta: legyenek egyek, „amint Te bennem vagy és én Tebenned, úgy legyenek egyek ők is mibennünk”; mert ez az a tanúság, amire a világ elhiszi, hogy „Te küldtél engem” és Én küldtem őket, mind a világ végezetéig; mert ez az élő Egység tanúsága: az Isten életének mintájára élő élet a világban, az Isten egységének képmása a világban. „Én átadtam nekik a dicsőséget, amit Te nekem adtál, hogy egyek legyenek, amint mi egyek vagyunk: én öbennük, Te énbennem, hogy így tökéletesen egyek legyenek ők is.”

Átadtam nekik „a dicsőséget”: az Isten ismerésének dicsőségét. Nem „a világ” dicsőségét, hanem az Ismeretét. Azét az élő és életető megismerését, aminek a vérkeringése a Szeretet. „Megismertettelek velük, és meg is foglak ismertetni, hogy a szeretet, amellyel engem szeretsz, bennük legyen és én öbennük.”

Aztán, „miután ezeket mondta, kiment tanítványaival a Kédron túlra”, hogy kiürítse a kelyhet, „melyet az Atya adott neki”, és imádságának okmányára ráüsse hitelesítésül vére és verejtéke, szenvedése és halála pecsétjét.

A KESERŰ POHÁR

KIMENT, és szokása szerint az Olajfák hegyére tartott.

De ez a lépés, ahogy most „kimegy”: ahogy átlép a küszöbön, kilép a szobából az éjszakába – ez most más, mint a többi volt, annyiszor már, mikor „szokása szerint” imádkozni indult az Olajfák hegyére. Az ajtó, mely most becsukódik mögötte, nemcsak azt a rötes fényszálat metszi ketté, amit bentről a lámpa bocsátott utána. Elvág egy másik szálat is, amely azokhoz kötötte, akik bent maradtak. Azok már többé nem tehetnek érte semmit. Ami az éjszakában várja, az Olajfák hegyén, azzal egyedül kell megmérkőznie.

Azzal, ami az Olajfák hegyén várja, mindenkinek egyedül kell megmérkőznie egyszer.

És akik utánamentek, Péter, Jakab és János? Egy darabig kísérik az úton. Aztán már csak virraszthatnak, ha bírnak, „egy kőhajításnyira” tőle.

Egy kőhajításnyira; de ez a kő sosem ér vissza többet a földre. Az ívnek, melyen ez a kő repül, túlsó szára a végtelenbe vész. Ez a parabola átível egy másik dimenzióba, ahol másféle nehézkedések másféle szabályai és másféle vonzások másféle törvényei érvényesülnek.

Azok hárman, Péter, Jakab és János, éppen csak egy „kőhajításnyira” bár, de végtelen messze vannak tőle, egy más világban, amelynek elmentek egészen a pereméig: egészen odáig, ahol a kő elhagyta a földi dimenziókat. Ki csodálkozik rajta, hogy meglepi szemüket az álom?

Mit hallanak? Az olajfák lombsuttogását? Egy szálló kő suhanását a végtelenben? Vagy ebből a végtelenből, egy kőhajításnyira tőlük, annak a misztériumnak a némaságát, amelyben az ember négy szemközt marad a halállal?

Az Isteneember még sose merült ilyen mélyre az emberségben. „Halálosan szomorú”, remeg és gyötrődik, kiveri a halálfélelem verejtéke. Vér és verejték: a legvégsőbben emberi dolgok; amikor nincs már semmi más, mint a végső elemek gyötrelmes lázadása: vér és víz, vér és verejték, és egy test, csordultig a halál ízének keserűségével, a földre borulva.

Ez a végső, félajult magányosság, amelyet saját fájdalma világ-méretűvé tágit, hogy beleférjen az egész világ. A fájdalom, amit nem lehet elviselni, ha nem sokszorozza magát a másokévá, hogy saját értelmetlenségében megváltó értelmet találjon.

És a fájdalom éjszakája, mely áldozattá mélyülve másokért, vonagló vemhéből a saját hajnalát szüli.

A föltámadás egyetemes példázataul az egyetemes hajnalt, amely – kinek-kinek a maga saját éjszakája után, vérverejtékkel megnyert részeként – végül mindenkinek világít.

Túl az éj egy bizonyos pontján már kifelé megyünk az éjszakából. De hogy elérjük a hajnalt, át kell mennünk, vérben és verejtékben, a legsötétebb ponton.

Amely egyben a világosság kezdete.

Mert a szenvedés értelme nem a szenvedés.

Ki vett rá minket, milyen manicheus sugallat kapott rá a szenvedés öncélú kultuszára? Vedd el tőlem ezt a kelyhet! – mondja Jézus az Olajfák hegyén. Ha lehet, múljék el tőlem ez a keserű pohár.

Még ott, vérben és verejtékben, még ebben a végtelen kőhajításnyi messzeségben is verdes riadt madárszárnyával a reménység. A remény Abban, akinek minden lehetséges. Ez az esztelenségében eszes remény: mert a keserű kelyhet mégsem veszik el a szánttól, a keserű poharat mégis ki kell inni; de akinek minden lehetséges, ha akarná elvehetné mégis a keserű kelyhet, vagy keserű levét mézre cserélhetné. A határainkat fölülmúló szenvedésben él egy határainkat fölülmúló lehetőség, hogy ami *van*, bármelyik pillanatban *nincs*-csé lehet. Valamivé, ami nincs többé; ami már egészen más: egy másfajta lét. A határtalan szenvedés rabságában ott lapang a határtalan szabadság lehetősége: hogy már nem szenvedünk.

De ne az én akaratom legyen meg, hanem a tiéd – mondja Jézus az Olajfák hegyén. Nem mond le a reményről; nem adja föl a remény lehetőségét: a keserű kehely elmúlását. Múljék el, *ha lehet*. És mert Neked minden lehetséges: elmúlhat. Lehet, hogy elmúljék.

Mégis, csak akkor múljék el, ha akarod. Röpte tetőpontján a remény átlendül a szeretetbe. Én mindvégig remélek, a reménytelenség éjének kútfenekén is remélek; de reményem reménynél is nagyobb teljességében már csak a Te akaratod teljesültét remélem.

A remény még az élethez tartozik, a szenvedéshez. A szeretet már a föltámadáshoz.

Míg Péter, Jakab, és János aludtak, egy kőhajításnyira tőlük, vérben és verejtékben már túlhaladt mélypontján a Szenvetés éjszakája.

Abban a pillanatban, amikor Jézus önként elfogadta halála keserű kelyhét.

MERT AZNAP délig volt szabad dolgozni, kiment, hogy délig dolgozzék a földjén. Simon, a cirenei, Sándor és Rufusz apja. Látnivalóan szorgalmas ember volt, ezt a félnapot sem akarta elhenyélni. Nem csatlakozott azokhoz sem, akik másra fordították ezt a félnapot: arra, hogy Barrabást kiáltozzanak és Pilátus háza előtt tüntessenek. Simont ezek a dolgok nem érdekelték. Valószínűleg mindenféle manifesztációtól távol tartotta magát. A fölbolydult Jeruzsálemben kiment dolgozni a földjére. De úgy is fölfoghatjuk, hogy valami más, ősbibb ritmushoz igazodott. Az élet elemi, ősbien természetes ritmusához. És nem hagyta, hogy ebbe belejátsszék, ezt megzavarja egy tőle különböző, szeszélyes, kiszámíthatatlan, veszedelmes ritmus: a történelemé.

Ez persze, pillanatnyilag, csak amolyan falmelléki történelem, vihar egy pohár vízben, és még így is jó messze az asztaltól. Egy maréknyi kis nép nyugtalankodása, egészen a határszélén annak a világnak, amelyet a tekintet Rómából át bír fogni. Pilátus nem éppen lángelme, de megbízható ember: majd elintézi. Néhány marcona katonával, meg egy kis diplomáciával. Ezt így gondolta valószínűleg a Cirenei is. Illetve így érezte, így érezhette, azzal az ösztönös tartózkodással, ahogy a föld népe húzódik vissza táplálójához, anyjához és mostohájához, a földhöz, amikor a városokban viharokat kavarnak a forrófejűek. Abban a kérdésben, hogy Jézus-e, vagy Barrabás, ő minden valószínűség szerint semleges; legalábbis semmilyen véleményt nem nyilvánít. Még a lehetőségét is elkerüli annak, hogy véleményt nyilváníthasson. Kimegy a mezőre dolgozni,

végezni a munkáját. Ha egyszer csak délig szabad, akkor ki kell használni az időt.

És mivel csak délig szabad: délben abbahagyja. Mert a semlegesség sem könnyű: útvesztőkben kell tájékozódnia. Útvesztői vannak a Törvénynek, és útvesztői vannak az Uralomnak. Az egyik: a zsidóké, az írástudóké, farizeusoké, törvénytudóké, bonyolult rendszere előírásoknak és tilalmaknak. A másik: a rómaiaké, közömbösségből, fölényből, erőből, alkalomadtán megtorlásból. Simon néha bizonyára azt gondolja: „Nehéz idöket élünk”. És igyekszik úgy kormányozni egyszerű életét a nehéz idökben, hogy ne ütközzék semmiféle zátonyba. Kimegy a mezőre dolgozni. Se lát, se hall: dolgozik. Ameddig szabad. Máskor napestig, ma délig. Mert ma délig engedi a törvény. Kifogása senkinek sem lehet ellene. Se honfitársainak, se a rómaiaknak.

Mindebből sejthetjük, hogy Simon, a cirenei maga a derék átlagember, az a fajta mintapolgár, amilyenből ezer és ezer él, falvakban és városokban, Judeában és egyebütt, szerte a birodalomban. Ő az, akivel sosincs baj, mert vagy megelőzi a bajt, vagy kitér az útjából. Nem okvetetlenkedik az utcákon, ahol a lézengökből egy-kettőre összeverődik a rendzavaró csoportosulás, hanem megy a dolgára, ki a mezőre. Ő az az ember, akinek a munkájában meg lehet bízni; egyáltalán: ő az az ember, akiben bízni lehet. Persze nem bonyolult dolgokban és esetekben. Mindig csak az élet névtelen szürkeségében; ahogy egy láthatatlan kis csavarban vagy fogaskerékben, ami nélkül a gép nem működik, de amit bármikor ki lehet cserélni hasonló, más kis csavarral vagy fogaskerékkel.

Élt volna tehát, és meghalt volna anélkül, hogy emléke volna, ugyanúgy, ahogyan sok ezer és millió társa, ha nem jön közbe valami váratlan dolog. Akkor a nevét sem tudnánk; János nem is említi, ő csak annyit mond: „Azok átvették Jézust; Ő keresztyét hordozva kiment az úgynevezett Koponyahegyre... és ott keresztre feszítették...” Simon mintha nem is léteznék, mintha ott se lett volna ebben a keserves vonulásban.

Pedig ott volt: a másik három, Máté, Márk, Lukács a tanúk rá. Ha előbb hagyja abba a munkát, vagy ha áthágja a törvényt, mindössze pár perc erejéig: megmarad jámbor és boldog névtelenségben, anélkül, hogy vállán ott lenne az a vörös nyom, egy gerenda árka, az örökkévalóságig. De éppen mert pontos volt, mert az előírt időben tette le szerszámát és indult hazafelé: találkozott a

szomorú menettel. Nem valószínű, hogy megállt volna bámészkodni. De az sem, hogy meggyorsította volna a lépteit. Ugyanúgy igyekezhetett tovább, ahogyan jött, föltűnés nélkül, szigorúan bezárkózva a maga életébe, dolgába, ritmusába. Ami az úton hömpölygött, nem az ő ügye volt.

Nyilván sokkal szebb és magasztosabb lenne a történet, ha úgy szólna, hogy a cirenei Simon megáll, ránéz a Szenvedőre, egész lelkében megrendül, odalép hozzá és önként vállára veszi helyette a keresztet. De erről, sajnos, szó sincs. A tudósítás egyértelmű: találkoznak vele, és „kényszerítik, hogy vigye a keresztet”. Máténál is kényszerítik, Márknál is. Lukácsnál „megállítják”, aztán „ráteszik a keresztet”. Rá kell tenni, mert bizonyára tiltakozik ellene. Teljesen érthetőleg: mit vétett ő, hogy keresztet hurcoltassanak vele? Mi köze neki ehhez a perhez, ezekhez a síró asszonyokhoz, ezekhez a kelletlen és dühös római katonákhoz, ezekhez az üvöltöző és tajtékzó tüntetőkhez, akik mielőbb végezni akarnak a dologgal, tekintettel az ünnep előestéjére, a Törvényre és a Húsvéti Bárányra? Mindegy: ráteszik a keresztet. Minden különösebb indokolás, magyarázat, esetleg szabadkozás nélkül. Csak éppen mert „találkoztak vele”; vagy másként fogalmazva: csak éppen mert ő találkozott velük. És ez az, ami kiszámíthatatlan. Ez a találkozás.

Minden más kiszámítható. A Törvény, a szabályok, a munka: ez mind kiszámítható. Csak a találkozás nem: amikor szembejön ez a Szenvedő, vállán a kereszttel, imbolyogva a kereszt súlya alatt. Amikor az ember jóformán föl sem ocsúdik még a találkozás váratlanságának meglepetéséből, és máris ott van a kereszt a vállán. Nem úgy, mint egy darab fa, amit le lehet dobni. Hiába rázza a vállát: ez a fa odaforrt hozzá. Azt lehetne mondani: olyasformán, mint madár a szárnya. Csak éppen repülni nem lehet vele. Legalábbis pillanatnyilag. Legalábbis az első pillanatokban. Bár a madárhoz hozzátartozik a szárnya, és mégiscsak arra való, hogy repüljön vele. Hogy megtanuljon repülni vele.

Simon persze egyelőre nem gondol ilyesmit. Egyelőre viszi a keresztet; egyelőre minden gondja az, hogy a lehető legkevesebb kinnal vigye. Hogy a lehető legkevésbé sebezze a vállát. Ha már lehetetlen ledobni; és ha már „kényszerítették”.

Annyira leköti minden gondolatát, minden erejét, minden figyelmét ez a kereszt, hogy már nem is hallja körülöttük az üvöltözést

és gúnyolódást, meg a katonák lépteinek dobbanásait a poros köveken. Mennek egy örvény közepén, ketten, a tökéletes csöndben. Simon és Jézus, a kereszt egységében, a szenvedés közösségében. Míg el nem jutnak arra a helyre, melynek Golgota, vagyis Koponya-hegy a neve.

Ott, miközben egy kéz az epével kevert bort kínálja a Szomjázónak, Simon, mint aki befejezte a dolgát, eltűnik a szemünk előtt, egyszer és mindenkorra. Lehet, hogy ott maradt a végső Kiáltásig, de messze a háttérben, jóval János és Mária mögött, tenyerével takarva a vérnyomot az ingén. De az is lehet, hogy miután letette a keresztet, hazament. Hogy nem várta meg, amíg a százados fölkiált: „Ez valóban az Isten Fia volt!”

Mert ő már tudta, neki nem kellett már bizonyság. Az ő testén már ott volt a bizonyosság pecsétje. A kereszté, melyet együtt hordott Vele. És amely most már az övé is, elvehetetlenül.

AZ EMMAUSZI TANÍTVÁNYOK

KETTEN közülük még aznap Emmauszba mentek. Még aznap: a föltámadás napján. Hogy miért, az nincs megírva.

Mi történt „aznap”? Az asszonyok, akik a halott Jézust egészen a sziklasír küszöbéig elkísérték, „hogyan lássák, hogyan temetik el a testét”, miközben odalent „már égtek a szombati fények” – az asszonyok a szombatot a törvény szerinti nyugalomban töltik, de harmadnap, „a hét első napján kora hajnalban kimennek”, gyászukkal és illatszereikkel. A követ elhengerítve találják, a sírt üresen. „Még magukhoz sem tértek meglepetésükből”, amikor megjelenik a két „ragyogó öltözetű férfi” és közli, hogy az Úr föltámadt, úgy, amint még Galileában megmondta. Erre az asszonyok visszamennek, és „jelentik mindezt a tizenegynek és a többieknek”. Péter nyomban a sírhoz fut; nem talál ott egyebet „heverő lepleknél”. Lukács evangélista szerint, aki a föntieket elbeszéli, „igen meglepődött a látványon és hazament”.

Lényegében ugyanígy számol be a történetekről Szent János evangéliuma is. Legföljebb talán egy kicsit részletesebben, drámaiban és líraiban. Még sötét van, amikor Mária Magdolna a sírhoz megy; látja, hogy a követ elmozdították, s fut a hírral („elvitték az Urat a sírból”) Simon Péterhez „és a másik tanítványhoz, akit az Úr szeretett”, vagyis Jánoshoz. Azok nyomban fölkerekednek; futnak, szinte versenyt; János a fiatalabb, ő ér oda elsőnek, látja a gyolcsokat, de nem megy be. Talán nem mer bemenni. Talán attól fél, hogy az egész csak káprázat, csalódás. Talán megtorpan a misztérium küszöbén. Mindegy: odaért Péter is, s ő, az egyszerűbb és

zömökebb lelkű, habozás nélkül „bemegetty”, és a szerszámaikat rendben tartó kétkezi dolgozó lelkiismeretes figyelmével először azt leltározza, ami fogható és látható: a tárgyakat. Az otthagytott gyolcsokat, és külön a kendőt, mellyel a fejét takarták le. És most már bemegetty a másik tanítvány is.

Ez a másik, János azt írja magáról: „Látta és hitt”. Péter is látta. Péter is hitt? Lukács, aki csak őt említi a hajnali sírnál, Jánost nem, azt mondja: „Igen meglepődött és hazament.”

Jánosnál következik a felejtethetlen jelenet: a sírdogáló Mária-Magdolnával és Jézussal, akit Magdolna kertésznek néz, s aki aztán leleplezi magát és elküldi őt a föltámadás hírével a tanítványokhoz. Mária Magdolna szalad, viszi a hírt; nyilván elfúló lélegzettel ront be a várakozók közé, és nyilván szinte lelke szakadtán kiáltja: „Láttam az Urat!”

Hogy erre kirohantak volna, hogy ők is lássák, ők is beszéljenek vele? Egyetlen szó sincs róla. Hogy izgatottan faggatták volna legalább a hírhozót, hogy: hol? mikor? mit mondott? Erről sem olvasunk akár csak egy árva szót is. Helyette ezt olvassuk Lukácsnál, tárgyilagosan: „De azok üres beszédnek tartották szavaikat és nem hittek nekik.” Mária Magdolnának, meg a többieknek, akik közül, mintegy hitelesítőleg, néhányat nevén is nevez: Johánnának, Máriának, Jakab anyjának, „és még másoknak” – teszi hozzá.

János evangéliuma szerint, ahogy nézik az üres sírt, a gyolcsokat és a fejkendőt, „külön összehajtva”, szinte jelöl annak, hogy ez a Föltámadás minden sietség nélkül ment végbe, az időnek valami más rendjében, letéve egyszer s mindenkorra a halál és a sír, az árulás és a tagadás zűrzavarában ennek a más Rendnek a tanúságát, az összehajtott fejkendőt (s összehajtva, renddé rendezve a halál szemfödőjét) – János szerint, ahogy ezt nézik a sirbarlangban, „eddig még nem értették meg az Írást, amely szerint föl kell támadnia halottaiból”; tehát (noha nem mondja, sejtethjük, hogy hozzágondolja és gondoltatja velünk) most már értik. Látják az üres sírt, és értik. Mit? Amit jónéhányszor megmondott nekik: hogy föl kell támadnia.

Ezt már értik, legalábbis ők ketten. De lehet valamit úgy is „érteni”, hogy semmit sem értünk a lényegéből.

Azok, a tizenegy meg a többi, mindaddig ott virrasztottak együtt, szorongásban, gyászban, döbbenetben, félelemben. Megjönnek

harmadnap hajnalban az első hírek: nem hiszik, üres beszédnek tartják. De a női szót férfiszó hitelesíti: Péteré, Jánosé. A sír üres. És Mária Magdolna látta az Urat, beszélt vele: így mondja, és lehet, hogy nem képezeleg. „Jusson eszetekbe” – mondja a két ragyogó ruhás férfi, bizonyára két angyal; és eszükbe jut, mindnyájuknak eszébe jut, hogy „az Emberfiának bűnös emberek kezére kell kerülnie, keresztre feszítik, de harmadnapra föltámad”. Most, úgy látszik, valóban föltámadt.

Föltámadt. Tehát? Ülnek és várnak tovább, a tizenegy meg a többiek; a szorongáshoz, gyászhoz, döbbenethez, félelemhez, és nyilván fáradtsághoz most új elemként hozzátársul ez a tétova remény. Várnak, hallgatnak, figyelnek. Talán kürtszót várnak a távolból, bosszúló angyali seregek harsonáját.

De múlik a nap, és nem jönnek angyali légiók. Jeruzsálem falai állnak, az ünnep után lusta lüktetésekkel folyik tovább a mindennapi élet. A várakozás órái lassan vánszorognak. És lassan érik bennük a Kereszthalál után (hogy akkor sem jöttek érte szabadító mennyei hadak) ez a második, még nagyobb csalódás: a Föltámadásban.

Mert már talán hiszik is, hogy föltámadt. Jól van: föltámadt. De mit jelent ez? Mi változott ezzel? Semmi. Jeruzsálemben továbbra is azok az urak, akik voltak. S ők: továbbra is maroknyi nyáj, kisebbségben és bizonytalanságban, egy képtelen remény kétes vigaszával.

De az ember végülis belefárad a képtelen reménybe. Hajnaltól délig elhervadnak a képtelen remények. Ne várjuk meg, amíg fülünk káprázatai kezdik pótolni az elmaradt kürtszót.

Akkor állhattak föl azok ketten (az egyiket Kleofásnak hívták), valamikor déltájban; s lehet, hogy találtak rá valami ürügyet, halaszthatatlan dolgot, esetleg beteg rokont, akit meg kell látogatni; de lehet, hogy csak fölkeltek és elmentek, csöndesen, lábujjhegyen, mert minek is várakozzanak tovább. Mire várakozzanak tovább?

Így lépkedtek Emmausz felé, már túl minden várakozáson, egy várakozás, reménykedés nélküli sivatagban, hatvan stádiumnyi szomorúságban és csalódottságban, túl már félig-meddig az életük értelmén is talán, túl a déli órán, amikor még mindig nem történt semmi, noha az Úr föltámadt. Föltámadt és él; de mégis, ha él is: mintha halott volna változatlanul. Nem mindegy, hogy a sírban fekve halott, vagy úgy él, ha él, mintha halott volna?

Igy beszélgetnek és tanakszanak, „eltakart szemmel”, amikor hozzájuk csatlakozik az az Ismeretlen: az egyetlen, aki úgy tesz, mintha nem tudná, mi történt. De akkor is, ha nem is tudja: legalább társ ebben a hatvan stádiumnyi ürességben. Szó, aki szól; Hang, aki beszél. Érezni, hogy amint „szomorúan megállnak”, szinte belékapaszkodnak ebbe az Idegenbe; és örülnek, hogy beszélhetnek, hogy megfogalmazhatják azt, ami a szívüket, az életüket nyomja. „Mi viszont azt reméltük, hogy ő fogja megváltani Izraelt. De már harmadnapja annak, hogy ez történt”... és annak is fél-napja már, hogy föltámadt, hogy „megzavart minket” a föltámadás híre; de őt magát még mindig nem láttuk, és még mindig nincs semmi, még mindig minden ugyanaz... Akkor minek volt az egész?

Egy óra sem telik bele, és tudni fogják, hogy számukra ezért a találkozásért volt. Mindenki számára a maga találkozásáért. Ezért a „maradj velünk”-ért Ahhoz, aki egyszercsak mellénk csatlakozik, és beszél hozzánk, s aztán mindig „úgy tesz, mintha tovább akarna menni” (mert nem kényszeríti magát senkire, és senkinek sem akar a terhére lenni); de ha kimondjuk a „maradj velünk”-öt, soha nem megy tovább, hanem mindig „betér, hogy velünk maradjon”.

Ahogy sietnek vissza Jeruzsálembe a többiekhez, Kleofás és társa: ők már tudják, hogy ezért volt. Nem uralomért, és nem hatalomért. Hanem hogy „ráismerjünk a kenyérszegésről”.

A HITETLEN TAMÁS

ELKÖVETKEZIK az idő, amikor Jézus megjelenik Tamásnak. Annak a Tamásnak, aki „nem volt velük, mikor Jézus eljött”. Annak, aki „kétkelkedett”, és amikor a többiek elújságolták neki, hogy látták az Urat, így felelt: „Hacsak nem látom kezén a szögek nyomát, és ujjammal a szögek helyét nem érintem, kezemet pedig oldalába nem teszem, nem hiszem”.

Eltelik egy hét. A szorongás és a kétkelkedés hete. A tanítványok zárt ajtók mögött ülnek; most velük van Tamás is. Akkor „eljött Jézus a zárt ajtón keresztül és közéjük lépett e szavakkal: Békesség nektek.” Azoknak, akik félnek, és annak, aki kétkelkedik. Azoknak, akik hisznek, és annak is, aki nem hisz, míg bizonyosságot nem szerez. Aki nyugtalan és békétlen magában. Míg meg nem érkezik számára a bizonyosság, aki a béke.

„Békesség nektek”: Jézus nagylelkűbb, mint azok, akik Jézus nevében sietve elítélik és megbélyegzik a kétkelőket. A történelem éjszakája tele van ilyen megbélyegzésekkel és elítélésekkel. Néha már-már olybá tűnik, mint a bruegeli Keresztút zsúfolt látomása: bitófák és kinzókerekerek közt visz Jézus útja újra meg újra a Golgotára, máglyák elszenesedett hasábjai és keréketörtek hollók csőrétől vájt csontjai közt. Fáklyák lobognak és fegyverek emelkednek, és nem mindig a poroszlók kezében.

De Jézus egyedül és fegyvertelenül lép be a zárt ajtón; nem zúdit anyagi légiókat erre a kétkelőre. Nem fordul el tőle; ellenkezőleg: odafordul hozzá. Odafordul azokhoz, akik „nem látnak és mégis hisznek”, de nem fordul el attól sem, aki nem hisz, amíg csak nem „lát”. Azt mondja Tamásnak és a tamásoknak: „Ne légy

hitetlen, hanem hívő”; de nem mondja nekik: – Hunyjátok be a szemeteket és úgy higgyetek. Van, aki hunyt szemmel hisz; „boldog, aki nem lát, és mégis hisz” – mondja Jézus az ilyenekről. De aki nyitott szemmel akar hinni, és aki „látni” akar, mielőtt hisz, annak lehetővé teszi, hogy „lásson”, és utána higgyen. Mert a hitnek sokféle útja van. Jézus nem mondja Tamásnak, hogy úgy higgyen, mint Mária Magdolna, vagy mint azok, akikkel az emmauszi úton találkozott. Azt mondja neki, ha nem szavakkal, hát ezzel az egész jelenettel: – Higgy a magad törvényei, a magad igényei, a magad hite szerint. Higgy bennem, de úgy, hogy közben az maradj, aki vagy. Ha egyszer az a természeted, hogy kételkedjél, ne úgy higgy, hogy egyik percről a másikra kilépsz a bőrből és naiv gyermekké változol, hanem úgy, hogy a kételkedésedet konvertáld át hitté, és most már a kételkedésed erejével is hiszel. Bennem, akit megtapasztalsz; mert én lehetővé teszem, hogy megtapasztalj, ha egyszer azt kívánod, mielőtt hinnél, hogy megtapasztalj. Nézni akarod kezemen a szögek nyomát, érinteni akarod ujjaiddal a szögek helyét, és kezedet az oldalamba kívánod tenni. Hát ha ezt kívánod: itt vagyok, tessék, nem vonom el magamat tőled; itt a szögek nyoma, nézd őket, a szögek helyét, érintsd meg őket, és itt van oldalamon a seb, tedd belé a kezedet, mélyeszd belé, egészen addig, míg el nem éred a bordáimat, és a bordák kosarában a szívemet. Aztán, ha ujjad a csontomba ütközött és szívem a tenyeredben dobogott, „ne légy hitetlen, hanem hívő”.

Ezt mondja Tamásnak Jézus. Ezt mondják neki a szavai, és ezt mondják szavak helyett a tettei. Tamás pedig, miután bizonyóságot szerzett, azt mondja: „*En Uram, én Istenem.*” Pecsétül arra, amit megtapasztalt.

Bizonyára voltak később órák az életében, amikor ilyesformán tűnődött magában: – Ki hogyan hisz, az kinek-kinek a legszemélyesebb és legegyszisztenciálisabb ügye Istennel. Én a magaméről beszélek: az én személyes hitemről. Nem a másokéról: az enyémről. Én nem álomban hiszek, és nem valamilyen Ideában; nem is valamilyen szükségletemet vetítettem ki magamból és objektiváltam magam fölé; mítoszt se teremtettem magamnak, keresve valakit, akit ennek a mítosznak a közepébe állíthassak, és akinek a sikereivel a magam kudarcaiért kompenzálhassam magamat. Nem. Én, amit hiszek, ezzel a tiz ujjammal tapasztaltam. Én egy *találkozásban* hiszek, és abban, aki találkozni akart velem. Aki belépett hoz-

zám és megmutatta a sebeit. Tudom, hogy a hit – *hit*; és ez a fogalom azt jelenti, hogy nem olyan „pozitív” tudás, mint amilyen pozitív tudásom egy fizikai jelenségről, és műszereim segítségével egy fizikai vagy kémiai vagy biológiai folyamatról lehet. Mégis ki merem mondani: azt hiszem, amit *tudok*, nem ugyan kísérletek és műszerek tapasztalatával, hanem világos tudatú egzisztenciális tapasztalatommal. Ugyanolyan világos tudatú egzisztenciális tapasztalattal – vagy ha tetszik: annak analógiájára – amellyel a sebeket érintettem, a csontokat fogtam, a szívet illettam. Nem vakon ugrom a szakadékba; az én hitem tapasztaláson alapuló, nyílt ésszel való személyes döntés, személyiségem teljessége érdekében.

Úgy is mondhatnám, hogy világom teljessége érdekében. Mert mi az én világom? Ahogy majd egy nagy költő és nagy gondolkodó fogja mondani, közel kétezer év múlva: „Ez az egyszer s mindenkorra adott szép valóság, melynek közepébe helyeztettünk: a látható dolgok mindensége, amelyhez a hit a láthatatlanokét csatolja.” Anélkül természetesen, tehetném hozzá, hogy a láthatatlan többletétől a látható csorbát szenvedne.

És azt is hozzátehetném: nem bántam meg. Azt mondtam: „*En Uram és én Istenem!*”, de *bizonyságul* mondtam: mint aki föltett egy kérdést és választ kapott rá, nem pedig úgy, mint aki megtagadja, hogy egyáltalán kérdést tett föl. A hit végül is kegyelem dolga; és vannak, akik olyan kezdettől végig rendíthetetlen, végérvényes adományul kapták meg ezt a kegyelmet, mit János, akit az Úr kiváltképpen szeretett. De van, aki a kétely ellenében küzd ki a hitét, és azt is mondhatnám, hogy van, aki a kételyben: kérdéseket tesz föl, hogy válaszolnia kelljen rájuk, hogy választ kelljen keresnie, választ kelljen kicsikarnia rájuk; minden válasz újabb kérdés küszöbe, és minden kérdés újabb válasz lépcsőfoka. Van, aki így építi ezt a lépcsőt, amelyen egyre följebb törekszik önmagában, hogy végül kiérjen önmagából a világosságra.

Lesz majd kor, gondolja Tamás, amikor a hit dráma lesz és belső harc, és olyan válasz, amit ki-ki a kérdéseire szerez, vagy kap adományul magának. Amikor majd kinek-kinek személyesen kell döntenie: belemélyeszi-e ujját a szögek helyébe, és lenyúl-e a bordák közé a szívig; és lesz majd kor, amikor „hit” és „tudás” nem összebékíthetetlen pólusok lesznek, hanem a tapasztalat erejével megélt személyes szintézis egzisztenciánk gyökerében.

EGY IDEIG minden világos volt, rendkívülségében is egyértelmű és áttekinthető. Kétségtől csodálatos dolgokat művelt; betegeket gyógyított, vakoknak adta vissza a látásukat, ezeket lakott jól pár hallal és kenyérrel; szélében-hosszában a csodáiról beszéltek. De az egy percig sem volt kétséges, hogy ki műveli ezeket a csodákat, és hogy pillanatnyilag hol van. Függetlenül attól, kinek mi volt a véleménye róla és a csodáiról. Az egyik azt mondta: Isten erejével űzi ki a megszállottból az ördögöt; a másik azt mondta: Belzebub erejével műveli ugyanazt. De aki mindezt művelte, ott volt a művelet helyén, ott cselekedett, ott beszélt, emberi szavakkal, emberi alakban, ugyanabban az ismerős alakjában, amelyben napról napra látták. Színeváltozásáról tudunk, amikor fényes felhőbe burkolódzott; de arról nem tudunk, hogy álcázta volna magát, és másnak mutatkozott volna, mint aki. Előfordult, hogy amikor el akarták fogni, eltűnt ellenségei elől; de ellenségei még ilyenkor is meg lehettek győződve róla, hogy valahol másutt, egy másik alkalommal megint a nyomára jutnak. Júdás is biztos volt benne, hogy rá fog ismerni, ha érte megy a poroszlókkal; hogy ugyanazt fogja megcsókolni, akivel együtt rőtt az utakat, és akivel egy ideig még az imént is együtt vacsorázott. Egy pillanatig sem kellett valamiféle személycserére eshetőségétől tartania. „Akit megcsókolok, ő az” – mondta a legteljesebb biztonsággal.

Éppen azért a választás is világos volt. Választani kellett közte és Barrabás közt; de hogy kettejük közül ki az egyik és ki a másik, melyikük Jézus és melyikük Barrabás; efelől egyetlen épeszű em-

berben sem támadhatott semmiféle kétség. Pilátus sok mindenben kételkedett, kételkedett egyáltalán az igazság lehetőségében is; az azonban másféle igazság volt, és másfajta probléma, jórészt filozófiai jellegű; a kézzelfogható tényekben, abban például, hogy akit megfeszítettek, az valóban „a zsidók királya”, nem kételkedett Pilátus sem.

Minden biztos volt a kereszthalál; addig minden különösebb nehézség nélkül el lehetett igazodni legalább ezekben a ténybeli dolgokban. A bizonytalanság, a kockázat, a kaland alighanem a halál pillanatában kezdődött. Erről azonban egyelőre még nem tudhatott senki. Minden egyértelműen és szabályszerűen történt: a holttest kikérése, eltemetése, a sírbolt lezárása a sziklával. Hogy odabent a sírban mi történik és mi kezdődik, azt nem tudhatta senki.

Nem gondolhatta senki, hogy a sír bizonyára vakítóan fényes sötétjében új kor kezdődik: a kaland és bizonytalanság korszaka. Amikor megjelenik Mária Magdolnának; de Mária Magdolna azt hiszi, „hogy a kertész áll mögötte”, és elkezd panaszkodni neki, és kérni kezdi tőle – a kertésztől – a tulajdon holttestét: „Ha te vitted el, mondd meg hová tetted, hogy magammal vihessem”. Vagy amikor csatlakozik ahhoz az Emmauszba tartó kettőhöz, megszólítja őket, kikérdezi őket a történeletről, magyarázza nekik az Írásokat és a prófétákat, aztán „úgy tesz, mintha tovább akarna menni”. S azok ketten még mindig nem vesznek észre semmit, még mindig nem ismerik föl, nemcsak azért, mert „szemük el volt takarva”. Nemcsak azért. Hanem azért, mert *más* volt; mert nem az volt, akinek ismerték. Amit azelőtt sohasem tett: most „idegen alakban jelent meg útközben kettőnek közülük, mikor vidékre mentek”. Attól fogva, ha megjelenik köztük, „azt hiszik, szellemet látnak”; s amikor egyszer csak ott áll a Tibériás tavának partján a virradatban, „nem ismerik föl”, nem még akkor sem, amikor megszólítja őket. *Idegen alakban* jár-ke. Sosem lehet tudni, hol van, és sosem lehet tudni, milyen alakban.

Ez az a kaland és kockázat, ami ott kezdődött a sírban, és tart a világ végezetéig. Egy kertészről például, aki „mögötte áll”, senki sem tudhatja biztosan, valóban a kertész-e, vagy Valaki a kertész köntösében. Aki mellénk lép az úton, talán csak magányosságára ráunt vándor, aki a mérföldek unalmát akarja elűzni, de talán Valaki más; és semmi biztos jelünk nincs róla, hogy amikor „úgy

tesz'', mintha tovább akarna menni, és mi esetleg hagyjuk, hogy tovább menjen, bele a magányosságba, szemközt a lemenő nappal, bele az éjszakába: ez a távozó vándor vajon nem az a Vándor volt-e, aki csak azért csatlakozott hozzánk, hogy „marasztalják'', és hogy „velünk maradjon''. Attól a hajnaltól fogva, amikor Mária Magdolna azt hitte róla, hogy a kertész, minden kertészben ott rejlik az Ő lehetősége, és egyetlen olyan kertésze sincs a világnak, aki ne Ő lenne, ne Ő lehetne. És egyetlen vándora sincs. Minden vándorban Ő csatlakozik hozzánk az úton, minden vándorban Ő jön velünk szembe. „Idegen alakban'', és sosem lehet biztosan tudni, milyenben.

És azt sem tudhatjuk biztosan – ki-ki a maga Tibériás taván – hogy amikor az, aki „a parton áll'', kivetteti velünk a hálót, és mi nem vetjük ki, vagy nem arra vetjük ki, amerre mondja: vajon nem életünk egyetlen nagy zsákmányát mulasztjuk-e el, az egyetlen számunkra rendelt halfogást, és az egyetlen „virradatot'', amely egyenest a mi számunkra készült.

FÖLMENT A MENNYBE

EZUTÁN „kivezette őket Betánia közelébe”. Akik vele tartanak, tizenegyen, tudják vajon, miért mennek? Sejtik, hogy ez az út a búcsú útja? „Amikor még veletek voltam” – mondta Jézus az imént. Most talán nincs velük? Nem ő az, aki belép a tárt ajtón, sebeit mutatja, és sült halat, lépesmézet eszik velük bizonyságul? Nem szellem, mert látható, tapintható; de már nem is ugyanolyan ember, mint ők, és mint amilyen annak előtte volt: mielőtt meghalt, és mielőtt föltámadt. „Húsa és csontja van”; de ennek a húsnak és csontnak valamilyen más anyaga van, mint az övéknek: anyagtalan anyaga. Tér, idő, anyag: ezek a fogalmak nem érvényesek rá; mindez benne van, de Ő maga mérhetetlenül több és más náluk. Ezért mondhatja, miközben velük van, hogy „mikor még veletek voltam”. És mondja rövidesen, arra az időre utalva, amikor már eltűnt és nincs velük, hogy „én veletek vagyok minden nap, a világ végezetéig”.

De most még itt van, és vezeti őket Betánia közelébe. Ott megállnak, és Ő „kezét fölemelve megáldotta őket”. Így távozik el tőlük, „áldás közben”. És távozásában így marad velük a világ végezetéig: áldás közben. Nem nőnek szárnyai a vállán; a két karját sem használja szárnynak. Nem szállni emeli föl a kezét, hanem áldani. A többi mintha nem is volna túlságosan fontos; semmi részletet nem tudni róla. „Eltávozott tőlünk és fölment a mennybe”. Így Lukács. „Miután szavait befejezte fölment a mennybe és az Isten jobbján foglalt helyet”. Így Márk. Jánosnál ennyi se. Mintha nem is lenne az fontos, hogy „fölment”, és mégcsak az sem, hogy hol van az „Isten jobbjá”. A fontos, az, amit előtte

mondott, az a „menjetek tehát”, nem pedig a helyek és irányok abban a létben, ahol nincsenek többé földi helyek és irányok. A fontos az áldás, és a „minden nap a világ végezetéig”: a mulandóban ez a múlhatatlan Jelenlét, az időben ez az Időtlen.

És a földadat azoknak, akik itt maradnak, és akikkel „velük marad”: készíteni az időbelit az időtlenre. Az idő változó testébe öltöztetni a változatlan Időtlent.

„Galileai férfiak, mit álltok itt az égre tekintve?” – kérdezi tőlük az a két „fehérruhás férfi”, aki „mellettük termett”. Mit álltok itt, mire vártok? „Ez a Jézus, aki közületek fölment a mennybe, úgy jön el ismét, ahogy szemetek láttára mennybeszállt”. Hogy mikor? Nem rátok tartozik. Hiszen hallottátok: „Az Atya saját tetszése szerint határozta meg a megfelelő időpontot”? Rátok a tanúság tartozik. Nem arról, hogy elment és „felhő takarta el a szemetek elől”, hanem arról, hogy „veletek van”, és az áldásról, amelyben veletek van. A felhő talán csak azért takarta el a szemek elől, hogy aki keresi, mostantól fogva bennetek keresse és lássa. A felhőket hiába nézné: egyik olyan, mint a másik. Senki se mondja, hogy a felhők mögött van, vagy amögött a kékség mögött, ami a felhőkön túl van. Ott űr van, és határtalan tér, csillagpor, csillagvilágok. Isten országa valahol „másutt” van. Kénytelen vagyok ilyen tér-fogalmakat használni – mondja a fehérruhás angyal; – mert a Ti elmétek képtelen másban gondolkodni, mint térben és időben. De ha azt mondom, hogy „másutt”, az nem azt jelenti, hogy nem fönt, hanem lent, nem az „égben”, hanem valahol a Föld közepében. Ez a „másutt” a minőségben más; olyan dimenzió, amelyet nem tudtok se mérni, se érzékkel érzékelni. Kívületek, és ugyanakkor bennetek, mert ezt is hallottátok: hogy az Isten országa bennetek van. Egy vonal, egy erő, egy Valóság, amely a ti emberi valótokat keresztezi; és amikor mozogtok, egyszerre mozogtok a magatok – mondhatnám vízszintes – valóságában, meg ebben a másikban, a vízszintest keresztező függőlegesben. És ha azt mondom, hogy mindegyiktek egy-egy fókusz, egy-egy erőpont, amely a függőlegesen áradó energiát a vízszintesbe hivatott sugározni, akkor ezzel a bizonytalan és nehézkes megközelítéssel végülis abból próbáltam kifejezni valami nagyon keveset, hogy az „Isten országa bennetek van”. De hozzá kell tennem, hogy ez a „bennetek” nem valami zártság, hanem nyitott, határoltságában is határtalan, hiszen az Isten országa van benne.

Nekünk, angyaloknak, galileai férfiak, mindez egyszerű és világos; csak azzal válik bonyolulttá, hogy a ti nyelvetekre próbáljuk lefordítani. Idők folyamán sok ilyen fordítási kísérlet lesz; de egyik sem fog fölérti azzal a közvetlen tapasztalattal, amit ti szereztek Róla, és ti fogtok továbbadni. Akiben ez a tapasztalat érződik majd, az mindig is meggyőzőbb bizonyosság lesz Róla, mint akár a legszebb és legfényesebb okfejtés. Mert nem a „létező” Istentől lesz tanúság, hanem az *élő* Istentől. Arról, akiről csak az hiszi, hogy „szellemet lát”, aki nem tapintja meg, nem mélyeszi uj-jait a sebei helyébe, nem győződik meg a húsáról-csontjáról, és nem eszik vele egy asztalnál. Nem „valahol másutt”, hanem itt és most, veletek és bennetek. Minden felhőn túl van még egy másik felhő, és minden csillagon túl egy másik csillag; de annak, aki *veled* találkozik, *veled* ül asztalhoz, nem az kell, ami rajtad túl és kívüled van, hanem az *ami te vagy*, és *ami benned* van: a te emberséged. És az az Isten, akiről a te emberséged tesz tanúságot.

Ezért, galileai férfiak, ne a felhőt nézzétek, hanem az áldást. És ne azon búsuljatok, hogy elment, hanem azon örvendeztetek, hogy itt maradt.

Ahogy Lukácsnál írva van: hogy „nagy örömmel tértek vissza Jeruzsálembe”. Jánosból pedig azt is tudjuk, magától az Úrtól, hogy „örömüket senki sem veszi el többé tőlük”.

MIT CSINÁLTAK ezek a „galileai férfiak”, miután az Olajfák hegyéről visszatértek Jeruzsálembe, és „fölmentek az emeleti terembe”? Mit csinált ez a pásztor nélkül maradt nyáj? „Egy szívvel-lélekkel, állhatatosan imádkoztak”: ennyit mond róluk az Írás; és még azt, hogy egy napon Péter szólásra emelkedik, és a zsoltár szavaira hivatkozva, melyek szerint „tiszttségét kapja meg más”, javaslatot tesz Júdás elárvult helyének betöltésére. Megejtik a sorsolást, és Mátyást „a többi tizenegy apostol közé sorolják”.

Aztán tovább imádkoznak és várnak. Mire várnak? Most már tudják, hogy amit a szívük mélyén olyan titkon és makacsul reméltek, semmiképp sem fog megtörténni „mostanában”. Egyáltalán, ez az egész kérdés „nem rájuk tartozik”. Világosan, félreérthetetlenül megkapták a választ, mintegy búcsúzóul, hagyatékul, végső eligazításul: hogy nem erről van szó. Nincs szó semmiféle „helyreállításról”. Őrájuk valami egészen más tartozik: az, hogy „tanúságot tegyenek róla”, Jézusról, Jeruzsálemben és Jeruzsálemen kívül, „egészen a föld végső határáig”.

Péter mindenesetre megjegyzi: Mátyást is azért választatja meg, hogy „velük együtt tanúskodjék”. És velük együtt várjon.

Egy pillanatnyilag képtelen perspektívában. Összebújva, bezárkózva egy „emeleti teremben”, ahol nincsenek többen százhusznál még egy olyan fontos aktusnál sem, amilyen az apostol-választás. Ezzel a maroknyi, megfélemedett férfival és asszonnyal állítja szembe egy homályos ígértet, vagy inkább megbízás „a föld végső határainak” távlatát.

Majd megkapjátok hozzá az erőt, mondja ugyanaz a búcsúígéret. Erőt mond, lelket, Szentlelket, de semmi olyasmit, ami az emberi gondolkodás szerint valóban konkrét, hatékony, fogható. Nem kecsegtet „helyreállítással”, amikor is az apostolok netán mind egy-egy tartomány élére kerülnének a visszaállított országban, és módjuk nyílnék Isten országának erőteljes, adminisztratív földi megszervezésére. Nem beszél hatalomról, fegyverről, seregekről. Erő és Lélek ebben a távlatban már-már utópiának tetszik, ha ugyan nem iróniának. Nincs semmitek, egy emeleti termen és a félelmeteken kívül. Meg „a föld végső határain” kívül. S amellett itt vagyok nektek én, aki elmentem tőletek. Meg az Erő Lelke, akit megígértem.

Mit gondolhattak erről a Lélekről, amíg megígért eljövetelét várták? Egyáltalán, mit gondoltak, miről gondolkodtak, miről beszélgettek együtt mind, akik az emeleti teremben voltak, vagy félrevonulva külön a tizenkettő? Ha a Kereszthalál cí is vert minden földi reményt, ki tudja, a Föltámadás üres sírjánál nem hajtott-e ki újra egy-egy szívben a földi bizakodás.

Kihajtott, bizonyosan kihajtott. Különben nem hangzanék föl még az utolsó pillanatban is a kérdés: „Tehát mostanában állítod helyre Izrael országát?”

De most már tudják, megföllebbezhetetlenül, hogy nem. Ez az idő, a mennybemeneteltől pünkösdig: ez lehetett az apostolok, és az egész kis közösség számára a döntő és végleges átértékelés ideje. Most döbrentek rá igazán, hogy végérvényesen más szinten kell gondolkodniuk. Határukat megkapták „a föld végső határait”, de hozzá „fegyverül” semmi mást, mint a „tanúságtételt”. Sejtik, hogy amennyit az idők folyamán esetenként, koronként a tanúságtételből föladnak, annyit fognak veszíteni, törvényszerűen, „határaikból”, mégha más eszközökkel, más „fegyverekkel” akár minden addiginál messzebbre terjesztik is a határaikat? Sejtik, hogy minden hódítás, ami nem tanúság, előbb-utóbb veszteséggé fog válni? Sejtik, hogy viszont ez a tanúság képes a legreménytelenebbnek látszó pillanatokban is jóvá írni a rosszat? Nem, aligha sejtik.

Legfőljebb azt sejtik, sőt már egyre inkább tudják is talán, hogy mostantól fogva másként kell gondolkodniuk. Más perspektívában kell látniuk a dolgokat, a dolgukat, föladatukat, szerepüket, hivatásukat. És soha többé nem szabad visszaesniük a korábbi álmokba, korábbi tervezetéseikbe, korábbi vágyakba, korábbi szóhaszná-

latba. Egyszer és mindenkorra le kell tenniük a hatalom ábrándjairól, képzelteiről és fogalmairól, a tanúság fáradszatólan gyakorlatában. Ez az erejük; és ehhez ígérte meg nekik a távozó Jézus a Lélek erejét.

Erre választják már Mátyást is. Nem egy nemlétező sereg nemlétező osztagának várományos kapitányául, hanem „hogj velük együtt tanúskodjék az ő föltámadásáról”. Amiben az is benne van: életéről és tanításáról.

Ilyen várakozások és ilyen töprengések közt érkezhettek el az első keresztény pünkösöd. Amikor megkapják a megígért Lelket, a megígért Lélek megígért erejét. Nem valami palotában vagy piacon; mégcsak a templom tornácán sem. Nem olyan helyen, ahonnét a hódításokat szokták elindítani. Hanem a töprengések, félelmek és remények helyén, „ugyanazon a helyen”, mint az Írás mondja, ugyanabban az emeleti teremben, ahol ezt az ingyen ajándékot kívárták, kiimádkozták, kiérdemelték. Ezt a szegény termet, ezt a rejtelkedő házat „tölti be a zúgás”, nem a palotákat, csarnokokat, vagy éppenséggel kaszárnnyákat. Jeruzsálem tele zarándokokkal, de a Lélek tüzes nyelvei nem a zarándokok szállásain és piacán lobbannak föl, hanem az „emeleti teremben”. Ott ahol már végbement a nagy átértékelés: ahol már nem várnak mást, csak a Lelket, a Lélek erejét a tanúshoz, és nem akarnak már mást, „a föld határáig”, csak tanúskodni.

A zúgásra összeszaladnak „a mindenféle nemzetből ott tartozkodó istenfélő zsidók”; a „galileai férfiak” hangja fogadja őket. Ezt a hangot ki-ki a maga nyelvén hallja. „Hogjan hallhatja mindegyikünk a saját anyanyelvét?” – kérdezik ámuldozva. Hogjan lehet, hogj ezek a galileaiak „a mi nyelvünkön hirdetik Isten csodás tetteit”?

Hogjan lehet? Úgy, hogj most megszólal egy nemzetek fölötti, egyetemes nyelv. Kétségkívül ez történt: megszólalt az Egyház egyetemes nyelve, amely lényegében se nem arámi, se nem mész, se nem pártus, se nem latin, hanem mindezekben és mindezek fölött keresztény.

És „hogjan hallhatja mindegyikünk a saját anyanyelvét? Úgy, hogj amit mondanak, amit hirdetnek, „Isten csodálatos tettei”, vagyis Jézus tanúshága és tanítása egyetemes anyanyelve minden embernek, az emberi őshanyanyelv, a valóban emberi, emberivé

tisztult ember anyanyelve: az *emberivé* nemesült, vagy tudatosult természet nyelve. Közös nyelv, és közérthető.

De ugyanakkor mindenki a saját nyelvén érti: egyetemessége nem megsemmisíteni akarja a különöst, hanem különössége színeiben és ízeiben, a *saját mivoltában* segíteni egyetemessé. A méd nem hiába méd és a pártus sem hiába pártus: mindegyik egy-egy külön szín az egyetemes színekben, s akármelyik nélkül egy árnyalattal szegényebb lenne az emberiség egyetemes színeke.

Az Egyház hajnalán ezt is jelenti a nyelvek csodája.

TARTALOM

Fejsze a fák gyökerén - - - - -	7
Mennyből az angyal - - - - -	10
A betlehemi pásztorok - - - - -	14
A gyermek és a királyok - - - - -	17
Az elvesztett Jézus - - - - -	21
Az igaz ember - - - - -	25
A pusztabeli kísértés - - - - -	29
Nikodémus éjszakái - - - - -	32
A szikari asszony - - - - -	36
„Hol lakol?” - - - - -	39
A törvény beteljesítése - - - - -	43
Mire valók a példabeszédek? - - - - -	46
A bűnös asszony - - - - -	50
A vihar lecsillapítása - - - - -	53
Kinek kell az orvos? - - - - -	56
A gerazai megszállott - - - - -	60
Jairus leánya - - - - -	63
A csodálatos kenyérszaporítás - - - - -	67
Akik a vízen járnak - - - - -	70
Genezár földjén - - - - -	74
Mikor a hegyről lejöttek - - - - -	77
A tanítványok versengése - - - - -	80
A pohár víz - - - - -	84
Az ember, aki vakon született - - - - -	88
Az irgalmas szamaritánus - - - - -	92
Levél Szamariából - - - - -	96

A verébárus fiú - - - - -	100
A gazda és a kulcsár - - - - -	103
A tékozló fiú - - - - -	106
A két szolgál - - - - -	110
A dúsgazdag és a koldus Lázár - - - - -	114
A haszontalan szolgák - - - - -	118
Példabeszéd a főhelyekről - - - - -	122
Az egy, aki visszatért - - - - -	125
A farizeus és a vámos - - - - -	128
Jézus és a gyermekek - - - - -	131
A föltámasztott Lázár - - - - -	135
Zakeus a fügefán - - - - -	139
A talentumok példabeszéde - - - - -	142
Mi lakik az emberben - - - - -	146
Az elszáradt fügefa - - - - -	149
A szőlőhegy munkásai - - - - -	153
A főpapi imádság - - - - -	156
A keserű pohár - - - - -	159
Cirenei Simon - - - - -	162
Az emmauszi tanítványok - - - - -	166
A hitetlen Tamás - - - - -	170
Aki a tóparton áll - - - - -	173
Fölment a mennybe - - - - -	176
A nyelvek csodája - - - - -	179

